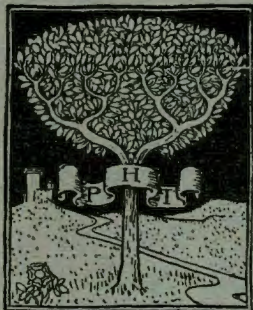


# PERSONHISTORISK TIDSKRIFT



---

1924

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

SIXTEN HUMBLE

ÅRG. XXV.

HÄFT. 3-4.

## INNEHÅLL.

---

	Sid.
Ivar Simonsson † (m. porträtt) . . . . .	97
Johan Friedrich Osthoff. En gestalt och ett stycke svensk politik från frihetstidens första år. Av CARL SPRINCHORN . .	101
Några anteckningar om ätten Hästesko nr 257. Av OTTO ADELBORG . . . . .	126
Ur friherre Wilhelm Leuhusens journal. Anteckningar rörande kriget med Ryssland 1788—1790 meddelade av H. L. VON DARDEL (m. 1 ill.) . . . . .	136
August Palmes sceniska påbrå. Av PAUL BOURNONVILLE . .	157
Gustav III i Smólna-klostret. Av AL. DE ROUBETZ (m. 3 ill.) .	160
Den svensk-finska ätten Linders härstamning. Av H. SÖDERSTEEN	167
Märta Örnflycht. Av H. SÖDERSTEEN . . . . .	174
Hampus Elof Mörner. En anekdotsamling upptecknad av krigsrådet C. D. Forsberg. Meddelad av C. A. FORSBERG . . .	178
Smärre meddelanden . . . . .	191
Frågor . . . . .	198
Insända böcker . . . . .	199
Personregister utarbetat av G. E. . . . .	201

---

## MEDDELANDE.

I anledning av den föregående redaktörens sjukdom och frånfälle har undertecknad på uppdrag av Personhistoriska Samfundets styrelse tillsvi vidare övertagit utgivandet av tidskriften. Redaktionens adress är alltjämt Riksarkivet.

Stockholm i mars 1925.

*Sixten Humble.*

Fil. lic. Förste amanuens i riksarkivet.

*Uppmanas till prenumeration å  
HISTORISK TIDSKRIFT (årsaogift  
10 kr.) hos redaktionen, adress  
Kungl. Biblioteket, Stockholm.*



1870  
1871  
1872  
1873





## Ivar Simonsson.

f. 7/7 1891; † 5/1 1925.

Ånyo har Personhistoriska samfundet och denna dess tidskrift drabbats av den smärtsamma förlusten av sin sekreterare och redaktör. För mindre än tre år sedan övertog arkivarien Ivar Simonsson utgivandet av tidskriften, då hans företrädares, bibliotekarien Sune Hildebrands, verksamhet i samfundets tjänst slöts genom det oundvikliga öde, som understundom icke skyr att bryta även ett till synes ännu ofullbordat levnadslopp. Nu har samma öde också drabbat honom. Löften och förhoppningar, som mänsklig ofullkomlighet räknat med, hava åter grusats, och ett tomrum har uppstått, där en rikedom av uppslag, som ej hunnit förverkligas, för alltid försvunnit.

Den vid sin bortgång blott 33-årige Ivar Simonssons bana var kort och dess senaste år störda av en tärande sjukdom, men på många områden har den satt spår efter sig, som vittna om mångsidiga intressen, om rik begåvning samt om vilja och förmåga att lösa de uppgifter han ställdes inför. Under sin studenttid förenade han studierna med livligt deltagande i det akademiska föreningslivet. Hans insatser på sistnämnda område skänkte honom också flerfaldiga bevis på hans kamraters uppskattning och förtroende, då han där kallades till de ledande posterna. Sina högskolestudier ägnade han först åt juridiken, men hela hans läggning pekade bort därifrån och drog honom över till humaniora och särskilt till litteraturhistorien, i vilket ämne han år 1920 avlade filosofie licentiatexamen. Redan innan han slutfört studierna, slog han in på den bana — arkivmannens —, som blev hans egentliga verksamhetsfält. Början gjorde han med tjänstgöring vid Stockholms rådhusarkiv, och från och med år 1920 antogs han såsom amanuens vid riksarkivet, där han i begynnelsen av år 1922 blev registrator och efter ytterligare några månader andre arkivarie. Vid sidan av sin dagliga syssla i arkiven tog han också aktiv del i ett flertal sammanslutningar med uppgifter, som stodo hans intressen nära, varibland särskilt må nämnas samfundet S:t Erik och Bellmans-sällskapet. År 1922 övertog han även såsom nämnt redigerandet av denna tidskrift.

Arten och mångsidigheten av Simonssons intressen komma bäst till synes i det författarskap, som han medhann under sin korta verksamhetstid. Sin debut i de vetenskapliga tidskrifterna gjorde han som stockholmsforskare med tvenne uppsatser i S:t Eriks årsbok, och åt denna forskning ägnade han sedan alltjämt sin penna. Utan tvivel bestämdes Simonssons intresseriktning därvid särskilt av den omständigheten, att huvudstaden alltid varit brännpunkten för det kulturella och litterära livet inom landet. I sin stockholmshistoriska alstring beträdde han också skilda områden och har varit inne på alla epoker från medeltiden till 1800-talet. Än tecknade han Storkyrkans öden genom seklerna, hans vetenskapligt sett kanske mest vägende inlägg, där han på ett utmärkt sätt löste uppgiften att skildra församlingslivet och den kyrkliga kulten, och där han i det sista avsnittet på visst sätt gav ett stycke rikshistoria. Än meddelade han målände kulturskildringar från 1600-talet, såsom i »Nicolas de Vallary» i denna tidskrift eller i »Biografiska bidrag om Lars Vivallins», än drog han fram ur en hittills oförtjänt glömska ett nytt konstnär-



namn, såsom Chr. Julius Döteber, mästaren till de vackra portalerna å Petersenska huset och Jakobs kyrka. Flera av dessa uppsatser vilade huvudsakligen på lyckliga arkivfynd i Stockholms rådhusarkiv, med vars skatter han genom sin fleråriga tjänstgöring därstädes var grundligt förtrogen. Särskilt den sista väckte på sin tid ett berättigat uppseende i konsthistoriska kretsar, liksom hans bidrag i den snart upphörda tidskriften *Holmia »Björngården och Gillstugan»*, gjorde det inom de teaterhistoriska genom sitt uppvisande av Stockholms äldsta komediantscen. Ett vackert vittnesbörd om hans intima förtrogenhet med den sköna Mälarestadens topografi liksom om hans vidsträckta beläsenhet och säkra estetiska omdöme är slutligen den av hans personliga skrivsätt starkt präglade studien om 1700-talets Stockholm, som han publicerade i det nyligen utkomna verket: *Stockholmsbilder från fem århundraden*.

Väl så betydande är Simonssons författarskap inom den disciplin, vilken såsom nämnt var hans akademiska huvudämne, litteraturhistorien. På detta område äro att anteckna sådana insatser som den uppslagsrika studien över Almquists »Det europeiska missnøjets grunder» och den harmoniskt avvägda biografien över Bernhard von Beskow i *Svenskt biografiskt lexikon*. Och här hade han dessutom kommit långt i förberedelserna till ett arbete, som han nog själv tänkte sig som sitt livs huvudverk — skildringen av Carl Michael Bellmans liv och diktning. Tidigt hade han börjat ägna sig åt denna svåra uppgift, säkerligen påverkad av sin egen lynnesriktning och sina stockholmshistoriska intressen. Vilka förutsättningar han ägde att lyckas därmed, visa på ett glänsande sätt hans kommentar till Bellmansällskapets standardupplaga av skaldens skrifter samt framför allt den encyklopediskt sammanfattande artikeln om denne i den nya upplagan av *Nordisk familjebok*; efter författandet av den sistnämnda föll pennan bokstavligen talat ur hans hand.

Så gott som Simonssons hela författarskap vittnar om hans starka personhistoriska intresse och kunskaper. Skall något nämnas särskilt i detta sammanhang, så må det pekas på kommentaren till Bellmansupplagan och hans medarbetarskap i festskriften »*Stockholms rådhus och råd*», där han torde ha författat större delen av 1500-talsbiografierna. Om dessa sistnämnda rörde sig också ett föredrag, varmed han vid årssammanträdet 1916 framträdde inför Personhistoriska samfundet, men som han tyvärr icke publicerat.



Den som första gången råkade Simonsson, hade nog svårt att göra sig den rätta föreställningen om hans personlighet. Med sin tillbakadragenhet och tystlåtenhet gav han då lätt intryck av att vara en inbunden natur. Men man märkte nog snart misstaget, särskilt om sammanträffandet skedde under kamratliga former. Inläggen i samtalet från hans sida kommo väl aldrig i onödan och kryddades väl aldrig av några överord, men när de kommo, vittnade de om den uppmärksamme lyssnaren, som icke utan ett visst förakt för bagateller och oväsentligheter uppfångat det värdefulla, och som icke tvekade att därom öppet och bestämt tillkännagiva sin mening. Han ironiserade gärna och valde ofta den uddiga reflexionens form för yppandet av sina tankar, dock så att udden gjorde sin verkan utan att sára. Där han fann sig kunna hjälpa, delade han med sig av sitt rika vetande beredvilligt och med den mest sällsynta anspråkslöshet. Trots sina många sysslor verkade han aldrig jäktad, och sina motgångar, särskilt den långsamt tärande sjukdom, som beseglade hans öde, bar han med en beundransvärd själsstyrka.

Av en man med de kvalifikationer, som Simonsson ägde, hade Personhistoriska samfundet rätt att vänta sig en betydande insats för det sammanhållande bandet i dess verksamhet, för denna tidskrift. Hans starka personhistoriska intresse, hans mångkunnighet och öppna blick för det sant mänskliga, hans såsom arkivman vunna intima kännedom om vägarna att nå den personhistoriska forskningens föremål och hans utpräglade kritiska läggning lovade, att Personhistorisk tidskrift under hans ledning skulle väl fylla sin uppgift. Att tillfälle ej gavs honom att mer än påbörja infriendet av dessa förhoppningar står numera såsom ett smärtsamt faktum, som endast kan beklagas. För den goda viljan och för det lyckliga resultat, som han under kampen mot sin kroppsliga svaghet tack vare sin andes rikedom förmått åstadkomma, står Personhistoriska samfundet i en tacksamhetsskuld till honom, som icke kan infrias — blott uppriktigt och med vemod betygas.

---

## Johan Friedrich Osthoff.

En gestalt och ett stycke svensk politik från frihetstidens första år.

Av Carl Sprinchorn.

Det namn, som inleder ovanstående överskrift, torde för de flesta av denna tidskrifts läsare vara så obekant, att det först genom samma överskrifts sista ord blir åtminstone till tid och rum rätt placerat. Och skulle någon på förhand vilja skaffa sig någon ytterligare upplysning om dess ägare, skall det visa sig, att det är blott Fryxell, Malmström och Starbäck, som ägna honom ett par tre rader, av vilka framgår, att han varit en konung Fredrik I:s tjänare eller gunstling, som ej förtjänat vidare omnämnande.

Då emellertid vårt riksarkivs handlingar kunnat visa, att Osthoff under några år vidlyftigt sysselsatt både höga och låga vederbörande med sin person och sina gärningar och framkallat situationer och förhållanden, som rätt väl belysa denna vår svaghetstids inre och yttre politik, torde efterföljande teckning ur nämnda handlingar ej sakna sitt berättigande.

\* \* \*

Om Osthoffs härkomst har ej annat kunnat utrönas, än att han var född hannoveran men vid denna tid hemmahörande i Hamburg, där han hade sin hustru boende och fick sin skilsmässa från henne avgjord. Där bodde även hans tvenne systrar, gifta med borgare, och själv vistades han där tid efter annan för egna angelägenheters skötande.

Beträffande hans ålder, stånd och verksamhet, innan han framträder i vår historia, framgår av hans egna uppgifter blott, att han dessförinnan varit i tjänst under 18 år hos den även i våra hävder bekante, tyske diplomaten Ernst Friedrich Fabrice. Denne



var såsom bekant under åren 1710—14 anställd som holsteinskt sändebud hos Karl XII i Turkiet och spelade en känd, betydelsefull roll i dennes historia under samma tid. Här var ock Osthoff med sin husbonde; i vad egenskap veta vi ej, kanske såsom kanslist, kurir eller dylikt. Av allt att döma var han nämligen en penans man men saknade varken rådighet eller företagsamhet på andra områden. Skola vi tro ett senare avgivet kungsord, varom mera i det följande, skulle Osthoff redan i Turkiet ha fått tillfälle tjäna sina svenska sporrar genom att göra konung Karl »trogna tjänster»: kanske under återresan från Turkiet med sin herre, som på samma gång som svenskarna lämnade Demotica, kanske i Belgrad och Wien, där de voro samtidigt med en av de sistnämnda, nämligen general Liewen, med vilken Osthoff haft någon beröring, som även senare upprepades och av honom återuprepades.

Osthoff måtte snart härefter ha lämnat Fabrice och återvänt till Hamburg och där ingått sitt äktenskap, men snart lämnat sin hustru och dragit ut på sina svenska äventyr, med vilka vi här skola närmast sysselsätta oss. Tack vare hans svenska relationer återfinna vi honom, men först 1720, såsom »hovfurir», därtill antagligen befordrad först genom anställning vid arvprinsen Fredriks svenska hov; när och hur veta vi ej. Men att han i denna tjänst<sup>2</sup> varit sin husbonde till behag torde framgå därav, att denne blott några få dagar efter sin tronbestigning d. 30 mars 1720 utnämnde hovfuriren Joh. Fr. Osthoff till tullinspektör i Pernau i anseende till de »trogna tjänster» han visat såväl mot konung Karl i Turkiet som mot honom själv »vid alla tillfällen». Av vilken särskild beskaffenhet dessa tjänster varit, veta vi ej heller, och ordalagen i utnämningen voro väl blott de vanliga fraserna, men åtskilliga andra uttryck i andra handlingar rörande Osthoff antyda, att tjänsterna varit av sådan art, att de gjort honom till konungens gunstling. Med den nyssnämnda sysslan i Pernau var emellertid ingen sysselsättning vunnit för Osthoff, förmodligen ej heller någon lön, enär ju Östersjöprovinserna sedan länge voro i Rysslands våld. Det erbjöd sig emellertid snart en annan utväg för konung Fredrik att belöna Osthoff för trogna tjänster och befordra honom till vidsträcktare verksamhetsfält, nämligen i samband med den svenska Madagaskaraffären, som efter någon tids vila åter var å bane under 1720-talets första år och så gott som i hans egna händer.

<sup>2</sup> Då innebärande förmanskap för den egentliga betjäningen vid hovet.



Som bekant hade ett par verkliga eller förmenta utskickade från en sjörövarliga med tillhåll på Madagaskar, William Morgan och Jean Monnery, ankommit till Karl XII i Strömstad och där av honom d. 24 juni 1718 erhållit hans försäkran, att dessa pirater skulle i Sverige erhålla fristad på för båda parterna förmånliga villkor, som för vårt land skulle medföra både direkta ekonomiska fördelar och anläggande av en koloni å deras ägande områden på öarna Madagaskar och S:te Marie, där Morgan skulle bli guvernör, sedan han på anskaffade skepp ditfört piraterna — allt en stor hemlighet.

Morgan var emellertid blott verktyg för en plan av den engelska »pretendentens» anhängare, jakobiterna, att på detta sätt få under svenskt skydd utrusta fartyg och skaffa folk för förverkligande vid lägligt tillfälle av en stuartsk restauration. Genom Karl XII:s död hade Morgan och hans medintressenter något hejdats i sitt företag, som ju skulle synas grundat på hans order och utföras för svensk räkning. Men förnyelse av de givna patenten erhöles snart nog, först av Ulrika Eleonora 1719 samt därefter av konung Fredrik I den 18 aug. 1720; och Osthoff betroddes med att utresa till Frankrike för att till Morgan överlämna dennes nya patent jämte »order och kommissioner», som avsågo att bevaka de svenska intressena i det äventyrliga företaget. Såsom målsman härför stod kanslirådet Otto Klinckowström alltifrån dess början. Till honom och den nyss i samma syfte utsedde översten Seebach<sup>2</sup> skulle nu Osthoff sluta sig och jämte dem, synes det, åtfölja expeditionen till Madagaskar.

På senhösten 1720 anlände Osthoff till Paris tillsammans med de andra svenskarna. Han deltog där i överläggningar med Morgan om den förestående expeditionen. För denna hade emellertid nya svårigheter uppstått genom den Lawska ekonomiska katastrofen, som satt Morgan och hans medintressenter ur stånd att anskaffa tillräckliga medel för fartygs anskaffande och utrustande, vadan hela företaget höll på att stranda.

Resultatet av dessa överläggningar blev, att det ansågs nödigt att till expeditionens åvägbringande begära hjälp även från Sverige genom att vända sig till konung Fredrik med bön om sådan i form av skepp, vapen, ammunition och penningar. Osthoff utsågs att till konungen framföra såväl Morgans memorial i ämnet som egen redogörelse för de inträdda nya förhållandena.

<sup>2</sup> Kristoffer Fr. Seebach, tysk i svensk tjänst, fänrik 1704, kapten 1710, fången i Reval, överstes n. h. o. v. 1719.

I februari 1721 återkom därför Osthoff till Stockholm, och längre fram anlände dit även Seebach med ytterligare skrivelser från Morgan, i vilka denne utvecklade sina planer på hjälpsändning och framhöll fördelen av att för handeln på Kina inrätta ett svenskt kontor på Madagaskar i st. f. på Goda Hoppsudden m. m. Ärendet upptogs också någon tid därefter av vederbörande, d. v. s. rådet, såsom det synes på grund av statssekreteraren v. Höpkens nitälskan och personliga intresse för Madagaskaraffären såsom ett led i den ostindiska handeln. Han hade nämligen året förut (1720) av K. M. erhållit privilegium för sig och några andra att »upprätta ett handelskompani uppå Indien och Kina». Till honom hade de ankomna skrivelserna lämnats, och den 25 maj 1721 föredrog han ärendet i rådet med det resultat, att det överlämnades åt en kommission eller deputation med bl. a. Höpken, Liewen och amiral Örnfelt till medlemmar att inkomma med förslag till ifrågasvarande hjälpeexpedition. I överensstämmelse med ett av dessa avgivet betänkande anbefalldes K. M. en rad åtgärder för en expeditions utrustning i anslutning till Morgans. De avsågo utrustningen av ett par fregatter och ett mindre fartyg, vilka under befäl av kommandör Ulrich skulle utsändas till Madagaskar, där ifrågasvarande uppgifter skulle upptagas under ledning av förutnämnda svenskar, bland vilka även vår Osthoff nu räknades och skulle få sin användning. Detta låg så mycket närmare till hands för denne, eftersom inför freden i Nystad ingen utsikt fanns för hans användning såsom tullinspektör i Pernau. I stället blev han nu av K. M. förordnad att vara »kommissarie» vid Madagaskarexpeditionen, vartill närmast skulle höra hans befattning med dess utrustning i Göteborg, därifrån fartygen till sist skulle utgå.

Ävenledes kunde Osthoff tack vare sin konungs gunst förskaffa sig enskilda förmåner i sammanhang med sin tjänst vid detta företag. På en av honom till K. M. ingiven supplik att av det allmänna utfå nödiga persedlar till utrustande av ett sitt fartyg gav konung Fredrik, såsom det synes genom blott kabinettorder, befallning dels till vederbörande i sjöförvaltningen att »till den indianska handeln» till Osthoff utlämna vissa utredningspersedlar (200 centner krut, 2000 st. kasserade musquetter), dels till statskontoret att »för ett visst behov» till denne utbetala 4 000 d. s. — allt detta dock såsom lån att av Osthoff återlämnas och ersättas vid återkomsten. Av konungens egen kassa erhöll han dessutom 7 000 rdr utan någon återbetalningsskyldighet.

Som av ovanstående framgår, hade ju ganska stora förmåner



beviljats Osthoff personligen utöver den kommissariesyssla han erhållit, och allt tedde sig under vår- och sommarmånaderna 1721 väl för honom, tack vare konung Fredrik. Men denne hade under samma tid krävt Osthoffs återtjänst i ett företag, som utgör ett fult kapitel i denne konungs historia, och som skulle visa sig vålla ett hastigt avbrott i hans gunstlings karriär. Det lände ej heller denne till heder, om ock hans tacksamhet mot sin husbonde må tjäna honom till ursäkt. Företaget var den bekanta förföljelsen mot överste Stobée.

Denne i flera avseenden berömde, tappre karolin hade på riksdagen 1720 såsom det holsteinska partiets talesman ivrigt uppträtt för hertig Karl Fredriks utväljande till tronföljare och därigenom ådragit sig konung Fredriks stora vrede. Konungens tankar gingo t. o. m. ut på att alldeles oskadliggöra sin inflytelsesrike motståndare och därigenom stäcka hans partis planer. Allt talar nämligen för att han stod bakom den förföljelse, som efter riksdagens slut sattes i gång mot Stobée av dennes fiender och deras tillskyndare eller verktyg. Ett led i denna förföljelse var en angivelse mot Stobée för högmålsbrott på grund av föregivet lasteligt tal mot konungen. I den därav uppkomna processen befunnos likväl både angivare och vittnen hava fört falskt vittnesmål, vadan Stobée fullständigt frikändes och en allvarsam räfst företogs mot hans vedersakare. Bland dessa befanns också Osthoff vara, naturligtvis såsom en konung Fredriks hantlangare, och så begav det sig, att Fredrik i egenskap av K. M. måste ett par veckor efter sitt senaste ynnestbevis till Osthoff d. 30 aug. 1721 befalla landshövding Posse i Göteborg att ålägga denne, som nu där var upptagen av sista tillrustningarna av Madagaskarexpeditionen, att inställa sig i Stockholm och stå till svars inför krigsrätt, vilket Posse utförde så, att han i egen person begav sig till amiral Örnfelt och i dennes och Seebachs närvaro framförde till Osthoff denna order jämte befallning att till utsedda fullmäktige avleverera alla omhänderhavande kommissioner och tillhörigheter rörande den förestående sekreta expeditionen.

De infortrade dokumenten m. m. avlämnades till överste Seebach, som av K. M. utsetts att ensam vara kommissarie vid expeditionen. Men några dagar därefter (d. 7/9) måste Posse inrapportera till K. M., att Osthoff, som sagt sig snart skola i Stockholm bevisa sin oskuld och komma tillbaka före expeditionens avgång, i stället begivit sig till Norge.

Osthoff hade härigenom visat, att han hade dåligt samvete



och tydligen fruktade den efterräkning, som slutade med livets förlust för huvudpersonen i ovannämnda förföljelse mot Stobée. Men tack vare sitt höga beskydd kom han lyckligt undan och det ganska snart. Ty sedan dels den kommission, som hade den Stobéeska saken om hand, funnit, att Osthoffs delaktighet häri ej var större än att den i ett redan i augusti avgivet utlåtande kunde förorda honom till »benådning», dels förutnämnda kommission för Madagaskarexpeditionens utrustning i skrivelse (den 7/10) till K. M. hemställt om »överseende» med honom, så att han kunde användas för dess räkning, kunde K. M. redan den 11 okt. giva order till amiralitetskrigsrätten att innehålla med sin tillärnade procedur mot Osthoff och några dagar därefter förelägga överståthållaren i Stockholm att lösgiva Osthoffs sekvestrerade egendom. Och den 14 okt. undertecknar konung Fredrik ett utförligt benådningsbrev, i vilket det heter, att K. M. »av vissa omständigheter låtit sig beveka — — att överse ej allenast med dess (Osthoffs) avvikande utan ock eftergiva och nedlägga själva målet — — allenast han till den expedition, vid vilken han såsom kommissarie i nåder förordnad är, sig åter fordernsamt infinner att uppfylla det han sig — — — påtagit — — — förväntades K. M. att han gör sig såväl av denna nåd som av K. M:s belöning vid återkomsten förtjänt».

Emellertid synes Osthoff icke ha i Norge avvaktat sin benådning och alla i sammanhang därmed utfärdade nåd. skrivelser till hans förmån utan förvissad om såväl det ena som det andra direkt från sin tillflyktsort begivit sig till kontinenten att där avvakta och medfölja expeditionen och sköta sina därmed sammanhängande affärer.

Detta framgår därav, att han redan i september befann sig i sin hemstad Hamburg och därifrån tillskrev konung Fredrik och meddelade en lista å inköpta varor »för skeppen till Indien att inlastas på Fortuna», som först en tid efter Ulrichs fartyg, Jarramas, blev färdigt att avgå från Göteborg. Varorna voro bl. a. »6 tunnor spik till skeppens behov, 12 tunnor fint krut, gevär, pistoler, 1 fat glascoraller, 1 fat förgyllda mässingskulor».

Tydligen till följd härav fick Fortunans befälhavare, kapten Larson, i sin instruktion sig föreskrivet, att, om Osthoff skulle under fartygets färd till Cadiz, samlingsplatsen för såväl de svenska som de utländska deltagarna i denna expedition, uppenbara sig och vilja medfölja, skulle detta medgivas honom jämte de varor han kunde medföra och vilja omsätta eller tillbyta sig. Man

skulle dock hava ett vakande öga på honom särskilt i hamnarna, »där han till äventyrs skulle med missbruk av sin pardon företaga sig något mot fregatten, som skulle hindra resan».

Det torde ha varit mera för syns skull, som detta senare uttalande gjordes ang. Ostoffs eventuella uppförande, ty samtidigt erhöill han förökade förtroendebevis tillhörande hans genom benådningensbrevet förnyade kommissarieuppdrag. Detta gällde särskilt en i annat sammanhang intressant fråga, nämligen den nu synliga planen på ett svenskt Ostindiskt kompani. Den ovannämnda Höpkenska oktrojen blev »efter kommissionens (för Madag. exp.) gottfinnande (d.  $23/8$  1721) och K. M:s nåd. konfirmation transporterad på Madag. Societeten (piraterna) att därmedelst till antagande av den svenska protektionen uppmuntras». Detta »uppmunrande» synes särskilt ha anförtrotts Osthoff, som fick i uppdrag bl. a. att vid ankomsten till Madagaskar uppvisa hithörande dokument »för folket där att animera dem till den handeln».

Alla dessa skrivelser och fullmakter torde Osthoff ha mottagit i Hamburg, där han avvaktade dels förutnämnda fartyget Fortuna, dels sitt eget fartyg Delphin med last för hans egen räkning. Med Fortuna avseglade han därefter till reddan av Morlaix i Bretagne, där Morgan med sina fartyg skulle sluta sig till de svenska. Ulrich hade emellertid ej brytt sig därom utan med sitt fartyg gått direkt till Cadiz, där han jämte ett annat Morgans fartyg under befäl av Galloway avvaktade de övriga. I Morlaix sammanträffade emellertid Osthoff med Morgan, vistades före den fördröjda avseglingen hos denne i S:t Paul de Léon och, om vi få tro hans uppgifter, invigdes redan nu i dennes och jakobiternas planer med ifrågavarande expedition. Först sedan de från Cadiz underrättats om Ulrichs därvaro, avseglade deras fartyg och framkommo till Cadiz, de svenska med Osthoff i jan. och Morgan i febr. 1722, där Ulrich och Galloway väntade dem under mycket brydsamma förhållanden.

Vad Osthoff beträffar, mottogs han synnerligen väl av Ulrich, som vid ett senare tillfälle inför rätta kunde uppgiva, att denne »varit honom särdeles anbefalld och nämnd i hans instruktion att tagas i conseil, när något viktigt föreföll ang. handeln, folkets (piraternas) transporterande hitöver, såsom ock att Osthoff med sina effekter skulle gå honom till handa, när det påfordrades», i vilket allt vi igenkänna vad som redan citerats ur konung Fredriks order och fullmakter för Osthoff själv.

I Cadiz hamn var emellertid nu äntligen i febr. 1722 en liten



flottilj samlad, bestående av dels två svenska fregatter, Jarramas och Fortuna, samt ett mindre fartyg Delphin med åtskilliga skepps-förnödenheter och varor, dels två Morgans fartyg. Flottiljens föregivna hemliga mål var Madagaskar, men ännu hemligare planer förehades för fortsättningen, vare sig denna, såsom från svensk sida, gällde en koloni och förberedelser till ett ostindiskt kompani därute jämte piraternas överförande till Sverige, eller det gällde jakobiternas planer till deras eller blott fartygens och vapenförrådets användande till den Stuartska restaurationen i England. Allt detta behandlades emellertid så hemlighetsfullt men tillika så ovederhäftigt, att man numera ej kan rätt få reda på varken mål eller medel. Det hela knöt sig eller rättare upplöstes här och hejdades ännu en gång.

Detta vållades av en vid denna tid högst vanlig företeelse, först penningbrist och därefter uppkommen oenighet mellan vederbörande. Den förra hade hejdat Ulrich, som redan i okt. hitkommit, så att han ej kunnat betala sitt sjöfolk och mot sin vilja nödgats avvakta Morgans ankomst. Men denna medförde också någon ljusning, ty efter åtskilliga överläggningar mellan de ledande männen, bland vilka även Osthoff nu räknades, beslöts, att Morgan skulla resa till Madrid och söka skaffa penningar dels genom en växel, som Seebach ansåg sig våga utställa på svenska statskontoret, dels genom egna åtgärder. Det förra lyckades ej, det senare på så sätt, att Morgan satte sig i förbindelse med där varande jakobiter särskilt allas deras hövding, hertig Ormond. Härigenom erhöll Morgan en större summa mot någon förbindelse att utlämna eller köpa av det medförda svenska vapenförrådet för deras räkning; och härmed återkom Morgan till Cadiz och kunde ersätta Ulrich åtskilliga hans utlägg.

Men här fann han — enligt en hans senare rapport — allt förvärrat: Ulrich och Osthoff i ovänskap och den förstnämnde i begrepp att återvända till Sverige. Anledningen till det förra synes ha varit, att Ulrich gjorde, såsom honom medgivet var, anspråk att för sitt behov få disponera Osthoffs fartyg eller last, vilket denne bestred, ehuru därtill av K. M. förbunden.

Men ännu mera betydde för hela företaget i både det ena och andra avseendet, att Ulrich, som under Morgans frånvaro efter rådplägning med sina officerare beslutit återvända med sina fartyg till Sverige, fattat misstankar angående de utländska deltagarnas avsikter. Sitt beslut meddelade han Morgan ett par dagar efter hans återkomst under föregivande, att årstiden var olämplig för



kringseglingen av Goda Hoppsudden. Trots ivriga protester här-  
emot satte han sina planer i verket, dock först i början av maj,  
och anlände snart därpå till hemlandet, där hans oförmodade an-  
komst uppväckte vederbörandes stora harm och föranledde hans  
ställande inför krigsrätt m. m. Vad Osthoff beträffar, hade han  
jämte Seebach ej återkommit med Ulrich utan över Hamburg och  
Lübeck begivit sig till Sverige.

Till en början vistades han i Göteborg, där han i likhet med  
de övriga deltagarna i den misslyckade expeditionen var upptagen  
av dess avrustning. Samma ekonomiska missförhållanden, som i  
Cadiz varit så ödesdigra, gjorde sig också här gällande och fram-  
kallade en mångfald av klagoskrifter angående uteblivna löner,  
kostpengar o. s. v. från befäl och manskap, riktade såväl mot  
Ulrich som mot Osthoff, vilken senare jämväl erinrades om sitt  
nyss förflutna här i landet, därigenom att beslag på hans åter-  
komna fartyg gjordes eller förnyades på grund av den rekonven-  
tionstalan, som Stobée förde mot sina vedersakare. Själv hade  
han emellertid en dylik att göra, vilket framgår av en skrivelse  
av den 2 sept. 1722, ingiven till K. M. och antagligen inledande  
hans förnyade förbindelser med den höge gynnaren. I denna  
klagade han över, att Ulrich i Cadiz lagt beslag på hans ägande  
fartyg, försålt dess laddning av järn och efter behag hanterat även  
andra hans varor, som han inköpt i Hamburg för de penningar,  
han av konungen erhållit. Fartyget hade emellertid återkommit  
till Göteborg med last av salt.

Vid denna tid torde Osthoff hava ånyo inträffat i Stockholm  
och där börjat tänka på att inrätta sig för borgerlig näring, ty  
det nästa steg vi spåra av honom i hithörande akter är en av-  
skrift av hans inför vederbörande avlagda skriftliga ed, dat. Stock-  
holm d. 6 mars 1723, i vilken han »lovar och svär att, emedan  
honom såsom ståndsperson blivit tillåtet att idka handel och kö-  
penskap, ställa sig bemälda kungliga stadga till efterföljd». Den  
åsyftade stadgan rörde naturligtvis villkoren för burskap i Stock-  
holm, och Osthoff synes härmed ha kunnat skaffa sig en lugn  
tillvaro, om han icke vid denna tid inlätit sig på nytt i företag,  
som tillhörde en mera äventyrlig politik än handel och köpen-  
skap och därför också blevo honom mera ödesdigra.

Den närmast liggande äventyrligheten av dem vi åsyfta upp-  
kom för honom på grund av hans förnyade förbindelse med ko-  
nung Fredrik, vilken ånyo tog hans hjälp i anspråk i liknande  
syfte som förut, ehuru denna gång i högre potens än då, ty nu

gällde det ingenting mindre än den ökade konungamakt för honom, som vid nu pågående riksdag 1723 ifrågasattes. Som välbekant är, inskränkte det hela sig till en bondeståndets skrivelse i nämnda syfte till medstånden och att, då intet vanns därmed, anstalter vidtogos till en ny skriftlig hänvändelse. Detta ansågs så förgripligt mot rikets fria författning, att riksdagen genast tillsatte en ständernas kommission att efterspana och bestraffa upphovsmännen till och deltagare i dessa tilltag och till de skrivelser, som uppsatts och påträffats i bondeståndets kansli. Dessa befunnos vara en notarie Dahlén, en kapten Prange och — jämte andra — vår Osthoff, den ende av dem, med vars delaktighet och öden vi i detta sammanhang befatta oss.

Liksom de övriga nämnda blev även han arresterad på sekreta utskottets befallning, vilket plägar anföras såsom vår riksdags första tilltag i den vägen, och vad Osthoff beträffar, skedde detta den 6 maj 1723, varvid naturligtvis även beslag lades på hans ägodelar, bland dem två hans skepp i Göteborg, där även Osthoff själv då synes ha befunnit sig och undergått ett första förhör. Vad så angår Osthoffs delaktighet i bondeståndets myteri, visade det sig, att han tjänstgjort såsom hantlangare åt konung Fredrik, vilken vi ju veta stod bakom det hela. Under rättegången med Osthoff framgick också, »att han haft vetskap om de memorial, skrifter och yttranden, som i saken förekommo», och, enligt vittnesmål av de övriga anklagade, »även låtit taga avskrifter av handlingar samt visat sig som en benägen befordrare så för själva saken som för Dahléns person». Åklagarens påstående formulerades därför sålunda: »att han såsom kunskap och delhavande uti merbemälte högst straffbara gärning, som riksens fri- och säkerhet rörde, behörigen anses och straffas måtte».

Den 23 juni föll kommissionens dom och löd: »Beträffande Osthoff, så finner väl kommissionen honom — — — vara graverad och uti den saken till någon del brottslig — — — men som han under rannsakingen med andra förgripelser jämväl är beträdd, vilka under denna kommission icke höra, för den skull kan denna kommission icke över honom sig vidare utlåta, utan kommer det ena som det andra på ort och ställe, som sig vederbör, avdömas».

Vad de ovannämnda andra anklagade angår, blevo de dömda till allvarsamma straff, vilka, sedan konungen förgäves sökt mildra domarna, också verkställdes.

Men såsom vi av Osthoffs dom förstå, var hans sak ej därmed utagerad på grund av andra »förgripelser», som under rätte-



gången kommit i dagen, och vi måste därför övergå till dessa förhållanden och därmed till ett nytt äventyr i hans levnad, men dessförinnan till ett nytt moment i det svenska äventyr, som vi nyss lämnade — vår Madagaskaraffär.

Som nämnts hade man vid Osthoffs arrestering försäkrat sig även om hans tillhörigheter, däribland även hans papper; och av dessa hade man fått kännedom om »många eftertänkliga omständigheter» såsom orsak till nya anklagelser, undersökningar och fortsatt rättegång, vars närmaste följd var hans kvarhållande i arresten.

Då de åsyftade förgripelserna emellertid stodo i förbindelse med Osthoffs deltagande i Madagaskarexpeditionen, fick förutnämnda för denna tillsatta kommission eller rättare deputation d. 11 okt. 1723 i uppdrag att upptaga alla därav framkomna mål mot Osthoff och till åklagare förordnades sekreteraren i Åbo hovrätt, Karl Lilliestierna, för närvarande »herredagsman» i Stockholm.

Ur det rika material, som ställdes till åklagarens förfogande, framletade denne först det som rörde Osthoffs deltagande i Madagaskarexpeditionen, och en anklagelsepunkt däri var, att han ännu icke återbetalt de 4,000 d. s., som han såsom lån uppburit från statskontoret, och ej heller återlämnat de utredningspersedlar han från statens förråd med återlämningsskyldighet erhållit, ja, åklagaren ville i Osthoffs skuld inräkna, vad denne uppburit av konung Fredriks egen kassa.

Så följde anklagelsen för hans deltagande i bondeståndets högst förgrifliga anslag mot rikets fri- och rättigheter, vilket ju från nyss avslutade rättegång kvarstod såsom en för Osthoff mycket farlig sak. Men värre tycktes tydligen de beskyllningar mot honom vara, som grundade sig på vad hans egna papper förrätt och av åklagaren kunde anses vara av landsförrädisk beskaffenhet, då de visade, att han för främmande makt blottat planer och företag, som han visste skulle hemliga hållas och vilka kunde av sådan stat med stort skäl till det värsta uttydas och i alla händelser misstänkliggöra Sveriges regering och dess förnämligare män.

Då dessa uttalanden av åklagaren syftade på företag av Osthoff, som höra till dennes levnadsteckning, men som ännu ej här berörts, skola följande rader ägnas åt detta nya kapitel i hans historia.

\* \* \*

Vi erinra oss, att Osthoff under sitt deltagande i Madagaskar-expeditionen kommit underfund med, att de utländska »intressenternas» delaktighet i densamma sammanhänge med jakobiternas planer och syften och närmast avsåg anskaffande av vapen och fartyg och folk för ett tilltänkt företag mot England, samt att ett dylikt intresse även förefunnits och ännu förefanns hos svenska män; och av denna kunskap syntes Osthoff nu ha velat göra bruk och bereda sig fördel.

Efter återkomsten till Göteborg satte han sig i förbindelse med sin förre husbonde, förutnämnde diplomaten Fabrice, som efter återkomsten från Turkiet gått i tjänst hos kurfurst Georg av Hannover, sedan 1714 konung i England, och hos denne blivit en betrodd man, en kort tid 1718 på nytt sändebud hos Karl XII och numera rådgivare och kammarherre hos sin konung i London.

I brev till denne, vilkas koncept och svar från Fabrice nu beslagtogs, hade Osthoff framlagt allt vad han visste och trodde sig veta om Madagaskaraffären, alltifrån dess början och jakobiternas planer på en »ravage» på England genom samlande av vapen och ammunition i Spanien, om Morgans och Ormonds verksamhet m. m. Med breven synas ock hava följt andra Osthoffs anteckningar och memorial, vilkas koncept funnos bland hans papper i denna sak. Och ej nog härmed. Han skaffade sig ock en medarbetare i denna affär i en annan deltagare i expeditionen till Cadiz, f. d. kaptenen Gösta Bahr vid Smålands kavalleri, som »för duells skull och ett och annat i Sverige» genom Osthoff och Fabrice ville söka komma i hannoveransk tjänst. Med denne, som från Göteborg överreste till England, avsände nu Osthoff sina brev och andra skrivelser till Fabrice, och skulle Bahr därvid få tillfälle att muntligen redogöra för Morgans planer m. m. De erhållna meddelandena var Fabrice ej sen att fortskaffa till såväl sin monark som hans ministrar och kunde redan i mars 1723 genom brev från London uppmana Osthoff att dit överkomma för ytterligare upplysningar. Osthoffs svar blev, att detta ej lät sig göra, men att han skulle skaffa sig ytterligare underrättelser här hemma. Häröver knotade Fabrice i följande brev, på samma gång som han översände belöning för det redan meddelade i god engelsk valuta.

Den engelska regeringen hade emellertid skyndat att begagna sig av de vunna underrättelserna till att förskaffa sig nya genom att i Genua utan vidare lägga beslag på och föra till England ett av Morgans fartyg, Revolution, som varit med vid Cadiz. Därigenom hade påträffats papper, som givit bekräftelse på åtskilligt av vad



Osthoff redan meddelat både om den Stuartska saken och om Sveriges andel däri. En kommission tillsattes att undersöka dessa fynd, och, då åtskilligt därav ju berörde Sverige, fann den engelska regeringen lämpligt meddela den svenska den del av kommissionens berättelse, som avsåg detta och därför förtjänar här anföras såsom även hörande till Osthoffs historia.

Av såväl de i fartyget funna papperen som bekännelser av åtskilliga bland dess besättning hade framgått, att en mängd gevär, bajonetter och krut m. m., som med Osthoffs fartyg medförts dels från Sverige, dels från Hamburg, inköpts av Morgan för penningar, som han i Madrid erhållit av Ormond, och av honom upplagts i St Sebastian tydligen för att användas mot England. Utlämningen hade skett genom förutnämnde Bahr, och då denne befann sig i London, hade även han inkallats inför kommissionen. Han bekräftade inför denna de lämnade uppgifterna och kunde dessutom berätta, att han hört, att Morgans fartyg jämt gingo mellan olika hamnar utan annan uppgift än att vara till hands för jakobiternas företag mot England. Ja, Bahr hade även berättat, att enligt Osthoffs uppgift ett Morgans skepp var i tiden ämnat att överföra konung Karl XII till Skottland vid det då projekterade anfallet och att han själv sett namnet Carolus stå målat i kajutan, där det nu skulle tjäna till att bestyrka, att skeppet hörde till den svenska Madagaskarflottan. Denna rapport överlämnades till kommissionen rörande Osthoff, för vilken den hade sin betydelse. Sin största vikt hade emellertid den gjorda anmälan för den ryktbara planen på en svensk landstigning i Skottland under kriget med England.

Slutligen förrådde Osthoffs papper ännu en riksfarlig förgripelse av ekonomisk art, bestående däri, att han givit handelshuset v. Tietze och Schröder i Amsterdam upplysningar angående växelkursen, något som hörde till statshemligheterna — varom mera i det följande.

Undersökningen av allt detta hade emellertid tagit så lång tid, att Osthoff först i november 1723 kunde inställas till förhör inför kommissionen och för att stå till svars för de gärningar, som här lades honom till last. Han kunde därför ha skäl till de klagomål han häröver framförde. Och det var ej nog härmed; han synes även på annat sätt ha blivit hårdhänt behandlad, i så måtto nämligen att åklagaren redan från början företog sig att påpeka hans ihärdiga nekande i det nyss emot honom avslutade målet och därför yrkade strängare arrest på honom, vilket kommissionen medgav.

Då härvid Osthoff förklarade, att han ej förstod vart tionde ord i svensk skrift, och därför yrkade på att erhålla ett rättegångsbiträde, blev detta honom medgivet, och förordnades därtill av K. M. hovrättsadvokaten Johan Harpe.

Gentemot yrkandet på strängare arrest påvisade något längre fram Osthoff, att han for mycket illa av dess köld och drag, varför det också beslöts, att hans arrestrum skulle repareras; och, då det väl ej hjälpte, medgavs av kommissionen den 13 december med anledning av den sjukdom han där ådragit sig, att han skulle få förflyttas till sitt eget »logement» med bevakning, så att inga andra skulle äga tillträde till honom än som behövdes för nödig skötsel och uppdrag.

I fråga om förhören, som under tiden pågingo, må till en början anmärkas, att till dem uppkallades att vittna även sådana män som riksrådet v. Liewen, statssekreteraren v. Höpken och kommandören Ulrich, vilka var för sig hade något att meddela av vad som ingått på skilda ställen av denna teckning.

Vad så beträffar åklagarens beskyllningar mot Osthoff, fixerades de till följande punkter:

1. Fordran av staten på honom av de 4 000 d. s., som han d. 21 juli 1721 fått sig av K. M. beviljade med villkor av återbetalning vid återkomsten från Madagaskarexpeditionen.
2. Osthoffs anslag och råd mot riket genom vetskap om Pranges m. fl. memorial i bondeståndet angående regeringsmakten.
3. Hans förbindelse med Fabrice angående Morgan, om vilken han i Spanien fått veta, att expeditionen ej gällde Madagaskar utan att föra krut och gevär m. m. till ravage på England, vilket Osthoff ej kunnat bevisa. Han hade jämväl till Fabrice utsänt »ryttmästare» Bahr att närmare berätta om Morgans avsikter.
4. Slutligen vore som riksfarligt att anse, att Osthoff med stor möda och kostnad anskaffat och till handelshuset v. Tietze och Schröder i Amsterdam överlämnat ett viktigt dokument nämligen instruktionen för växelkontoret, som han visste skulle hemlig hållas.

Beträffande Osthoffs försvar gentemot de framställda beskyllningarna kunde han lätt nog reda sig mot den första genom att peka på de beslag, man lagt på hans ägande fartyg, varjämte själve kung Fredrik lät säga kommissionen, att han ej brydde sig om någon fordran på honom.

Svagare tedde sig hans övriga invändningar. En sådan, som



dock gällde den farligaste anklagelsen — den mot rikets frihet —, var, såsom i annat sammanhang anförts, att han ej mycket förstod av svenskt språk och således ej heller hade begripit innehållet av böndernas förgripliga skrifter, vilket av åklagaren livligt bestreds. Vid behandlingen av hans förhållande till Morgan och Fabrice, vars riksfarlighet åklagaren jämväl starkt framhållit, togo även några av kommissionens medlemmar till orda. Så själva ordföranden, greve Bonde, som ville göra gällande, att Osthoffs brevväxling med Fabrice rörande Madagaskarexpeditionen såsom syftande på den Stuartska restaurationen vore brottslig såtillvida, som i senaste fredstraktaten mellan England och Sverige var stadgat, att dessa stater skulle för varandra yppa ev. brottsliga företag, vadan Osthoff bort vända sig till svensk myndighet härom. Häri instämde riksrådet Hökerstedt med erinran, att angivelsen mot Morgan, vilken var svensk undersåte,<sup>1</sup> vållat, att denne såsom stämplande mot England jämte sin son blivit där anfäktad genom sin egendoms sekvestrering.

Mot detta invände Osthoff, att han, jämte Seebach, först vänt sig till Ulrich med förslag att arresteras Morgan och föra honom med sig till Sverige att stå till svars för det han kommit expeditionen att avbrytas, vilket denne vägrat. Vad förbindelsen med Fabrice anginge, hade Osthoff egentligen blott den svaga invändningen, att han i god mening mot England vänt sig till denne, hos vilken han tjänat i aderton år.

Vid årets slut hade man hunnit till förhör angående sista anklagelsepunkten: Osthoffs förgripelse mot växelkontoret, varvid han anført till försvar, att han var det holländska handelshusets kommissionär med lindrigt arbete och god framtid.

Till vidare förhör med Osthoff kom det emellertid ej. Då kommissionen nästa gång samlades d. 3 jan. 1724, erhöll den nämligen meddelande om, att han själva nyårsdagen praktiserat sig ur arresten och var försvunnen, samt att vederbörande skyndat att i häkte inmana hans bokhållare Herman Deppe, som besökt honom strax före flykten och syntes hava hulptit honom och för resten tycktes vara delaktig i hans brott.

Kommissionens närmaste uppgift blev naturligtvis att anmäla detta för K. M., d. v. s. rådet, och avbida dess svar och åtgärder. Följden därav blev närmast, att K. M. omedelbart utfärdade skrivelser till sina sändebud i utlandet med befallning om åtgärder

<sup>1</sup> Här må nämnas, att Morgan blivit upphöjd i adligt stånd och 1721 naturaliserad.

för flyktingens gripande, där han upptäcktes, och vi få se att detta ej blev utan verkan.

Men långt innan dess lät Osthoff själv höra av sig, och det så snart han hunnit över gränsen till sin gamla fristad, Norge. Därifrån ingick snart till K. M. en skrivelse, daterad Fredrikshald d. 28 febr., i vilken han anmälde sig icke som en nådesökande brottsling utan såsom den förorättade, anklagande parten, som sökte rättvisa, upprättelse och ersättning och detta i bestämt formulerade punkter, i vilka han uppräknade de oförrätter han lidit genom lång fångenskap, sekvestrering av egendom, hinder att utfå sina papper för sitt försvar m. m. Därutöver begärde han lejd för att återkomma till Sverige för vissa sina fordringar där.<sup>1</sup> Denna skrivelse tillställdes naturligtvis kommissionen för förklaringsavgivande, och i sitt svar bestred densamma Osthoffs klagomål och tillvitelser samt avstyrkte såväl hans lejd som andra hans ansökningar, då K. M. ju redan utfärdat order om hans gripande.

Sin behandling av målet hade kommissionen eller kanske rättare åklagaren Lilliestierna fortsatt, så att han d. 29 febr. kunde sammanfatta sina påståenden i ungefär samma punkter som förut angående Osthoffs vetskap om böndernas stämpling mot riket, hans brevväxling med Fabrice, visande att han mot belöning givit denne efterrättelser och lovat komma till England med ytterligare sådana, förrätt Sveriges planer med Madagaskarexpeditionen och Morgan, som han visste vara i svensk tjänst, m. m., vilket allt i England vållat misstankar och kallsinnighet mot Sverige. Vidare hade han givit de holländska köpmännen underrättelse om växelkontoret och dess hemliga instruktion. Till det sagda fogades en ytterligare vederläggning av Osthoffs från Fredrikshald ingivna skrivelse.

På grund av allt detta påstod åklagaren, att Osthoff vore en otrogen undersåte, som jämlikt § 6 högmålsbalken hade förverkat liv och gods, samt föreslog, att rikets ständers kommission måtte häri instämma, änskönt Osthoff icke kunnat ertappas. Av kom-

<sup>1</sup> Han specificerade sina fordringar »för skada liden genom sekreta utskottet och den över honom satta kommissionen» på följ. sätt:

»för resan, som till Madagaskar skulle gå, enligt räkning d. 6 maj	
1723 . . . . .	9 000 plåtar
ersättning för 8 månaders arrest . . . . .	4 000 »
» » tort och misshandel . . . . .	8 000 »
» » mina arresterade skepp, fregatt Fredrik i Amsterdam o. Prins Vilhelm i Göteborg . . . . .	3 000 »
	<u>Summa 24 000 plåtar</u>

Fredrikshald d. 22 januari 1724.»



missionens protokoll den 6 juni 1724 framgår, att den då före hade Lilliestiernas påståenden och uttalade sig däröver i sådan riktning, att Osthoff ej kunde fällas för landsförrädiska stämplingar (i brev-växlingen med Fabrice) men för sina högst förgripliga gärningar mot rikets ständer m. fl., för vilka han egentligen vore skyldig till dödsstraff.

Kommissionen slutade dock med att finna skäligt att döma Osthoff till en månads fängelse vid vatten och bröd samt att, om han blev gripen, föras till Marstrand till livstids fängelse; och skulle hans namn spikas på galgen och hans skrifter uppbrännas. Därtill skulle kronans fordran av 4000 d. s. uttagas och därjämte 700 d. s. såsom ersättning för persedlar. Den 17 juni 1724 justerades detta utslag, den 20 hemställde kommissionen till K. M. att skona honom från dödsstraff men fastställa utslaget, och den 21 fann K. M. »skäligt att låta alldeles förbliva vid detta utslag, vilket i form av dom inför öppna dörrar publiceras och vad som i Osthoffs frånvaro verkställas kan, till verkställighet befordras».

Såsom vi sett, hade Osthoff även nu lyckats rädda sig undan en allvarsam efterräkning och aktade sig väl att återkomma till Sverige och utsätta sig för de stränga och för dåtida svenska förhållanden betecknande straff, som övergingo framför allt dem, som vågade stämpla mot rikets maktägande ständer. Hans saga i Sverige tycker man skulle också ha kunnat vara slutad härmed och avförd från våra annaler. Men så blev det ej.

\* \* \*

Såsom vi minnas, hade svenska regeringen snart nog efter Osthoffs flykt utfärdat till sina sändebud i utlandet åläggande att låta efterspana och gripa den förrymde, och detta hade upprepats, sedan han blivit dömd. Och så begav det sig, att ett sådant nitiskt sändebud gav anledning till ännu ett kapitel i denna saga, i viss mån vidlyftigare än de föregående, då det förde våra regerande herrar ut på den yttre politikens och diplomatiens hala is, där de i den tiden så litet kunde göra sig gällande.

Det var svenska residenten i Hamburg Reenstierna, som gav uppslaget härtill i en skrivelse av den 18/29 juni 1725 till kansli-kollegium, i vilken han inberättade, att Osthoff befann sig där och genom honom kommit i taka händer. I Reenstiernas fortsatta brevväxling med vederbörande i Stockholm och i de samtida rådsprotokollen m. m. finnes rikt material till det följande, sista kapitlet av denna teckning.

Reenstierna berättade i sitt brev, som upplästes i rådet den 28 juni, att han av mannen till Osthoffs f. d. hustru fått veta, att denne befann sig i Hamburg, dit kommen, såsom det synes, över Bremen, där han kvarlämnat varor och koffertar utöver dem, han fört med sig till Hamburg. Han tyckes således vara stadd på flyttning från England, där han tydligen i början känt sig säkrast. Reenstierna hade genast, sin plikt likmätigt, hos »prætor» begärt och fått sig beviljad Osthoffs arrestering med beslag därjämte på hans koffertar och papper (varå förteckning medföljde). Osthoff hade naturligtvis protesterat, sagt sig vara på resa från London till Hannover och således under engelskt beskydd samt skyndat sig att anropa den engelske residenten i Hamburg; och därmed inleddes den diplomatiska kontrovers mellan de olika vederbörande (England—Hannover, Hamburg och Sverige), vilket är det väsentliga i detta kapitel om Osthoff. Ty den anropade engelsmannen hade genast infunnit sig hos den hamburgska magistraten och muntligen begärt Osthoffs frigivande, vilket föranledde Reenstierna att erinra denne om deras konungars vänskap etc. och magistraten om den svenska fångens noggranna bevakning. Hemifrån begärde nu Reenstierna vidare order jämte skrivelse till magistraten i Hamburg med begäran om Osthoffs noggranna bevakning och utlämning, vilken senare Reenstierna föreslog skulle ske så, att manskap från närmaste svenska besittning, Wismar, utsändes att vid Hamburgs gräns mottaga den utlämnade.

Brevet gav, som naturligt var, anledning till en långvarig och brydsam överläggning i rådet, då Reenstierna erinrat jämväl om Osthoffs dom. Eget nog syntes det vara högst angeläget att försäkra sig om hans person, och det proponerades av någon att följa Reenstiernas förslag och giva order åt greve Meyerfelt, kommandant i Wismar, att utkommendera nödigt manskap att mottaga Osthoff; och då riksrådet Lagerberg kom med frågan, huruvida man ej kunde befara »brouillerie» med England och Hannover, när Osthoff sagt sig vara i engelsk tjänst och soulageras av vissa personer, svarade kanslipresidenten Horn, »att, vad England angick, hade man där angående utlämning ej vidare uttalat sig, än att enligt dess lag kunde ej någon utgivas». Beslöts således, att order skulle avgå till Meyerfelt i nämnt syfte.

Men det blev brouilleri, och greve Horn fick vid ett följande sammanträde i rådet (d.  $\frac{5}{7}$ ) berätta, att han i kanslikollegium förnummit, att Osthoff verkligen blivit reklamerad av den engelske ministern, varför man låtit anstå med ordern till Meyer-



felt, och han hemställde nu saken till deras Exc:s bedömande efter att hava tagit del av Reenstiernas nya brev i ämnet. Såsom Horn blott löst antydde, hade saken stött på hinder, vilket framgick av Reenstiernas senaste rapport.

Han kunde däri visserligen förmäla såsom en framgång i ärendet, att han i Bremen fått beslag på Osthoffs där landsatta ägodelar och i Hamburg fått vederbörligt tillstånd att anställa visst förhör med hans här gifta systrar och andra angående hans person och tillhörigheter.<sup>1</sup> Men han måste ock meddela, att en kurir ankommit från Hannover till den engelske residenten, vilken medfört den av Horn antydda reklamationen av Osthoff. Härpå följde nu en livlig diskussion mellan herrar Exc:r först angående ordern till Meyerfelt, som ju tydligen i förhastande blivit beslutad. Lagerberg ansåg fortfarande, att den skulle avgå — för att tillfredsställa ständerna. »Få vi honom fast», sade han, »så är det väl, varom icke, så hava vi gjort vårt till och kunna försvara't för ständerna.» Så kom man till Reenstiernas förslag om ett brev avsändande till magistraten i Hamburg med tack för dess tjänstvillighet vid Osthoffs arrestering och bevakning samt om hans utlämning jämte erinran om alla hans brott och skälen till hans dömande m. m. Lagerberg framhöll samma skäl lämpliga även för orderns avgång och med honom instämde De la Gardie och Banér. Horn kunde vara med om att anföra de faktiska skälen men ej något därutöver i brev till magistraten. Greve Gyllenberg föreslog, att man skulle tala med Pointz (den engelske ministern i Stockholm), men häremot invände Lagerberg, att »om engelsmännen skulle tvinga oss att häruti gå vidare, så ligger här på riddarhuset ett brev skrivet av Fabrice,<sup>2</sup> som ej länder denne till heder, så att de nog ej ouvertement påstå Osthoffs utlämnande», varvid greve Wellink tillät sig erinra, att om »det är engelsmännens allvar att få Osthoff ut, så ligger Hannover så nära Hamburg, att det nog lyckas». Greve Horn tog nu åter till ordet att mana till försiktighet och ej gå så vida i denna sak, »att vi sedan ej kunna med anständighet låta den falla. Skulle det så hända oss någon förtret, frågas om Osthoff meriterar så mycket». Det lüneburgska landet låge ock i vägen för transporten till Wismär. Lagerberg upprepade, »att man kunde tala med Pointz om brevet här, så skulle England nog ej taga sig Osthoff så hårt an». I detta fall

<sup>1</sup> Bland dessa omtalas även turkiska kläder, täcken o. d., som O. för några år sedan dithörf.

<sup>2</sup> Antagligen under hans sändebudstid i Sverige 1718.

kunde ej talas om engelska lagen om utlämning, då Osthoff ej befunne sig i England.

Äntligen resolverades, att order skulle med nästa post avgå till Reenstierna att på K. M:s vägnar tacka magistraten samt begära utlämnandet av Osthoff i anseende till hans brott; och först efter inhämtandet av magistratens svar, skulle skrivas till Meyerfelt. Vidare skulle Horn och De la Gardie eller statssekreteraren (v. Höpken) i förbigående tala med Pointz och upplysa honom om vad Osthoff vore för karl, dömd och med sitt namn på galgen o. s. v.

Saken tillspetsades emellertid ytterligare för de goda herrarna i rådet, då ett nytt brev från Reenstierna av den 2/13 juli kom till deras kännedom. Därav framgick, att engelske ministern i Hannover hos hamburgska magistraten begärt Osthoffs frigivande med sina tillhörigheter, då han vore i konungens av England tjänst, vilket till yttermera visso bestyrktes av Reenstiernas bifogade avskrift av konung Georgs latinska skrivelse till ministern angående lösgivandet av hans trogne tjänare att tillställas hamburgarna. För detta fingo naturligtvis dessa vika trots Reenstiernas protest och beslöto d. 13 Osthoffs »relaxerande». Efter uppläsandet av detta brev vidtog en diskussion, som visade en betydlig avtrubning av rådsherrarnas hållning i saken och det av helt olika skäl.

Liksom Horn och Wellingk tyckte flera, att det ej vore värt att göra mera för Osthoffs skull: »hans namn står ändå på galgen». Då det upplystes, att Osthoff var född i det hannoverska landet, ansåg emellertid Gyllenberg, att man kunde få en liten hämd genom att deklarerä även för Bassewitz (hannov. ministern i Stockholm) »vad Osthoff var för karl» men att, om konungen av England ville ha en sådan i sin tjänst, det skulle stå till hans behag, och häri instämde Lagerberg. Men då den försiktige Horn tyckte detta vara för hårt och Höpken upplyste, att han redan talat med Bassewitz, beslöts, att Reenstierna skulle få hemliga order att ej mera driva denna saken utan hålla sig passiv. Det tillhörde kanslikollegiet att med K. M:s bifall befordra ärendet vidare. Men här måtte något tagit emot, ty vid rådets sammanträde två dagar senare för justering av beslutet, då kansliets president ej var närvarande, hade dess sekreterare, den aldrig rådville Höpken, ett förslag att göra, vilket han sade, att Horn (och sannolikt även konungen) gillat, och som gick ut på, att Höpken skulle — även detta i hemlighet — skriva till Reenstierna, att denne finge lov att så förstå sin order, att han kunde av sig själv giva magi-



straten en vink, »att de kunde låta Osthoff échappera». Ty som det ej vore att förmoda, att de skulle utlämna honom till K. M., så vore det betänkligt att vidare kompromettera K. M:s respekt därtinnan. Greve Taube instämde, men Gyllenborg m. fl. fann olämpligt att låta Reenstierna själv giva detta vid handen, att Osthoff må échappera. Bonde menade, att, sedan man talat med både engelske och hannoverske ministern, borde man skriva till konungen av England själv om Osthoffs brott och förgripelser, och förmodade Bonde, att konungen ej skulle antaga sig en sådan person, eftersom det ena hovet borde assistera det andra. Mot detta invändes, att det vore att exponera K. M. för en refus, att Osthoff ej vore värd sådant brouilleri och kanske redan vore lös. Lagerberg åter erinrade ånyo om brevet från Fabrice, och att man borde delgiva dem domen över Osthoff.

Dessa senare inlägg hade till följd, att det i rådet blev funnet för gott, att baron Sparre (svenske ministern i London) skulle beordras inberätta vid engelska hovet hela saken, och skulle Reenstierna härom underrättas och förhålla sig passiv.

Vi kunna förstå, att kansliherrarna, Horn och Höpken, ej gjorde sig brått med dessa ärenden inför konung Fredrik, och vid rådets nästa sammanträde var dess nitälskan ännu mindre. Ty då Reenstiernas senaste brev visade, hur liten verkan hans protest haft gentemot hans brittiska majestät i Hamburg, beslöts låta den saken därvid bero, och då Höpken meddelade, att han ytterligare talat med hannoverske ministern, ansåg man bäst att låta Sparre blott tillfälligtvis tala med konung Georg eller hans ministrar om denna sak.

Snart nog befanns även detta onödigt, ty vid ett följande sammanträde upplästes i rådet ett nytt brev från Reenstierna, som däri berättade, att Osthoff d. 9 juli lössläppts, och att detta tillgått så, att engelske residenten i Hamburg sänt sin sekreterare i vagn till högvakten att avhämta Osthoff till sitt hus, därifrån han sedan själv i sin vagn beledsagat honom ut ur staden och till den brygga, där ett engelskt fartyg väntade. Därefter hade magistraten, så snart Osthoff avrest, beslutit, att den Osthoffs egendom, på vilken Reenstierna fått lägga beslag, skulle förseglas och till residenten utlämnas. »Det berättas», säger Reenstierna, »att konungen av England i dessa dagar förunnat Osthoff en tullinspektorsbeställning i det Bremenska stiftet, på det han må med desto större skäl såsom engelsk undersåte i beskydd tagas.»

Vad man i rådet och regeringen beslutat föreskriva Reen-

stierna att framföra till magistraten i Hamburg angående Osthoffs person, hade emellertid kommit försent, och Reenstierna tog sig därför före att blott avgiva ett »memorial», slutande med en protest mot magistratens förfarande, vilken han i avskrift hemsände.

Därmed kunde affären Osthoff ha varit slut, om ock till ingen heder för Sveriges auktoritet vare sig på det ena eller andra hållet, ej ens hos den lilla staten Hamburg. Det senare var ju det försmädligaste, och därför var det väl, som man i rådet hakade upp sig på vad Reenstierna berättade om magistratens beslut angående Osthoffs effekter, dessa ofta nämnda koffertar och skrifter, som denne naturligtvis nu återfordrade och som ju innehöllo så mycket, som var för de svenska förargligt. Och ej nog härmed. Reenstierna inlät sig i en ny diplomatisk fejd med nämnda magistrat genom det eller de memorial, som han insände, med förebråelser över dess beteende, varpå naturligtvis denna svarade, av vilket allt vederbörande härhemma fingo del. Vi förbigå emellertid detta ordbyte för att övergå till den sista punkten däri, som gällde Reenstiernas yrkande att ur Osthoffs förseglade effekter utfå eller taga del av hans papper. Några av dessa hade, såsom vi sett, redan hemsänts, de flesta rörande dennes fordringar på kronan och enskilda. I senare öppnade koffertar hade Reenstierna funnit flera för svenska regeringen och framstående män komprometterande skrivelser, av vilka redan en och annan hemsänts, och det var ytterligare sådana Reenstierna ville åtkomma, innan han utlämnade kofferterna, vilket ock kunde anses som något slags satisfaktion för det lidna nederlaget i fråga om Osthoffs person. Magistraten motsatte sig emellertid allt detta och hotade Reenstierna, att den skulle skriva till både konungen av England och direkt till K. M. i Sverige, om ej Osthoffs koffertar och papper utlämnades. Här om avvaktade nu Reenstierna order från K. M.

Rådet måste nu åter anlitas, och vid dess sammankomst den 6 sept., då även konung Fredrik mot vanan var närvarande, upptog kanslipresidenten saken med uppläsande av Reenstiernas senaste brev och därjämte av en bilaga, utgörande ett nog så sensationellt dokument, vars innehåll vi ju delvis redan lärt känna ur Osthoffs arkiv, en avskrift av dennes memorial till konungen av England, i vilket han »sökte inbilla» denne, att alla anstalter rörande den svenska Madagaskarexpeditionen avsågo intet annat än att sätta pretendenten på engelska tronen, »varandes åtskilliga av riksens råd omnämnda och andra förnäma riksens betjänte namngivna, vilka denna dessein favoriserat och om händer haft», och



hans exc. uppläste så dessas namn upptagna å den med Joh. Fr. Osthoff undertecknade »Specification deren Herren Sweden so in Stockholm mit Englischen Prætendent hallten und von 1716 an allezeit mit umb des Præt. Affairen gewusst haben».<sup>1</sup>

Konung Fredrik inledde diskussionen om denne sin förre gunstling med orden: »det var en infam gärning av Osthoff», och greve Horn med att fråga, vad svar Reenstierna skulle få; om han skulle utleverera bemälda dokument eller, behålla det och allenast utlämna de övriga skrifterna.

Herrar excellenser voro tydligen villrådig, ty såsom bekant voro ej alla fria från delaktighet i denna affär eller i varje fall från misstankar att vara om den underkunniga. Lagerberg, vilkens namn vi dock ej sett annorstädes nämnas i detta sammanhang, tog först till orda och förmente, att Osthoff ej kunde bli trodd, helst om konungen av England blivit underrättad om honom, så att skriften gärna kunde bli utlämnad. H. M. och rådet biträdde denna mening, och skulle kanslikollegium skriva till Reenstierna därom.

Ingen tycktes ha tänkt på att samma dokument sannolikt redan voro komna till vederbörande i England genom Osthoffs korrespondens med Fabrice. Sedan man således avstått från både Osthoff, hans koffertar och papper, syntes ju även denna historia vara avslutad, i allo vittnande om höga vederbörandes i Sverige svaghet och brist på både inre och yttre auktoritet. Men just detta senare medförde en efterdyning, som till sist må omtalas. Den kom vid sammankomst i rådet jämnt en vecka efter den ovan nämnda. Greve Horn berättade då, att han från Bassewitz mottagit ett memorial angående utlämningen av Osthoffs koffertar och svarat därpå med att omtala, att man i rådet beslutat, »att det kunde gå för sig», men jämväl underrättat både honom och engelske ministern om vad Osthoff var för en. Därpå tog Gyllenborg till ordet, han som kunde känna sig mest illa berörd av all denna eftergivenhet mot England vid tanken på dess våld på honom under hans ambassad i London 1717. Han hade icke varit närvarande vid den förra sammankomsten i rådet och »hans oförgripliga mening var, att papperen hellre borde stå och rotna hos

<sup>1</sup> Namnen voro, med bortseende från titlarna, Lagerberg, De la Gardie, Liewen, Bonde, v. Höpken, Taube, Ömfelt, Celsing, Klinckowström, Mandel. Om den sistnämnda, Karl Gustaf M., som är mindre känd, må här nämnas, att han varit från början (1718) ställd bredvid Klinckowström såsom målsman för de svenska intressena i Madagaskarföretaget.

Reenstierna än utlevereras, ty åtskilliga riksens herrar äro dock namngivna såsom komplotterande mot konungen av England, dessutom länder extraditionen vår minister till tort och visar, att England bjuder till att få allt med pock utav oss. Så eftergivet är ej Danmark.» Nu bemannade sig också excellenserna Cronhjelm och Tessin, medan Lagerberg upprepade sitt förra utlåtande: »det var ju egentligen Osthoffs person vi ville ha».

Och Horn anmärkte angående Reenstiernas »tort», att sådant ibland måste ske. Så upplästes Bassewitz' nyss nämnda memorial, som innehöll blott förnyad erinran om Osthoffs anställning i hannoversk tjänst, hans utlämning av hamburgarna på konungens av England bud och slutligen begäran om order till Reenstierna angående koffertarnas utlämning.

Excellenserna, heter det i protokollet, biträdde greve Cronhjelmens mening, att ett skriftligt svar skulle givas Bassewitz, vilket av Höpken skulle projekteras och »ställas med stor försiktighet, så att det icke attirerar någon förtretlig replique från konungen av England», samt justeras i rådet.

Höpken fick först den 11 okt. föredraga sitt förslag till svar på Bassewitz' memorial, vilket då på nytt uppkallade Gyllenborg till upprepande av sina skäl mot undfallenheten, men kom de övriga att förena sig med Cronhjelm, Taube och Lagerberg, vilka ansågo, att det vore bäst att nu visa sitt förakt för affären etc. De föreslogo därjämte, att man skulle taga kopior av skrifterna i fråga och förvara dem. Därefter godkändes Höpkens förslag till svar åt Bassewitz och resolverades tillika, att brev skulle avgå till Reenstierna, att han skulle taga vidimerade kopior av skrivelserna och så utlämna kofferterna.

Och så förekom ännu en gång, den sista, den Osthoffska affären i rådet den 20 nov. 1725, varvid även Reenstiernas sista brev därom upplästes. Han berättade däri, att han ställt sig rådets föreskrift till efterrättelse angående både kopiorna och utlämningen. Såväl det ena som det andra hade skett med stor noggrannhet och med vittnen, »så att Osthoff ej skulle kunna beklaga sig över något», och godset hade avhämtats av magistraten mot kvitto. Med brevet följde de gjorda avskrifterna, av vilka rådet lät sig föreläsa den, som framkallat den sista oron, Osthoffs berättelse om Madagaskarexpeditionen »eller rättare sagt dess av många skamlösa lögners konstruerade relation, huru man i Sverige favoriserat pretendentens förhävande», såsom det heter i protokollet: Beträffande dessa skrifter »fanns för gott, att den delen, som



kunde giva upplysning vid hovrätten om Osthoffs räkningar skulle kommuniceras fiskalen, det övriga förvaras i kansliet». Det är huvudsakligen dessa senare jämte andra handlingar i riksarkivet, vilka ligga till grund för denna teckning från denna vår svaghetstid, »då ingen kung och ingen ära var».

---

## Några anteckningar om ätten Hästesko nr 257.

Av **Otto Adelborg.**

Den som i Nordisk familjebok slår upp namnet Hästesko finner där omnämnda de två å svenska riddarhuset introducerade finska ätterna Hästesko af Måla gård och Hästesko-Fortuna samt därjämte den likaledes finska ätt, som kallades Henrik Östenssons ätt eller Sjundebysläkten och i sitt vapen förde en hästsko »med två upphäfne haker i blått fiell», men som var utdöd redan före riddarhusets upprättande. Däremot söker man förgäves någon upplysning om den rent svenska ätt Hästesko, som adlades 1595 och 1638 introducerades å riddarhuset under nummer 257. Sistnämnda ätt är jämväl i adelns ättartavlor synnerligen styvmoderligt behandlad, i det att därstädes rörande ätten förekommande uppgifter äro ofullständiga och i många fall rent felaktiga eller missvisande. Ett berättigande synes vara så mycket mera påkallat, som ättens medlemmar med nit och ofta med framgång ägnade sina krafter åt statens tjänst, och torde jämväl vara lämpligt för rättelses vinnande i den snart utkommande nya editionen av ättartavlorna. Nedan meddelade uppgifter grunda sig å forskningar i riks-, kammar- och krigsarkiven samt i Jumkils kyrkas böcker och inventarieförteckningar.

Den svenska ätten Hästesko härstammar från Peder Carlsson, vilken för »välvillig och trogen» tjänst av konung Sigismund hugnades med adlig sköld. Adelsbrevet, som enligt uppgift i ridderskapets och adelns protokoll vid riksdagen 1638 är dagtecknat i Krakau, utfärdades den 20 oktober 1595.

Vid riksdagen 1634 begärde Peder Carlssons son Nils Hästesko introduktion för ätten, och enligt ridderskapets och adelns protokoll den 3 juli detta år betygade Åke Soop sig hava sett »K.



Sigismundi bref», och skulle »Nilss Hestskoo» förete samma brev, förr än riksdagssessionen slutade. Emellertid synes detta ej ha uppvisats vid denna riksdag, ty protokollet för den 30 juli förmäler, att »Nilss Hestskoo skulle på nästa herredag framhafva sitt skiöldebref». Så skedde även och vid riksdagen 1638 introducera-des ätten såsom ovan nämnts.

Bland capita familiæ vid sistnämnda riksdag antecknades »Nilss Hestskoo» och bland extra capita finner man brodern »Jacob Hestskoo».

Ordningen i ålder mellan bröderna synes härigenom vara bestämd, och ättartavlornas uppgift, att Jakob skulle vara den äldre av dem, torde få anses oriktig.

En Nils och Jakobs äldre broder Sven Hästesko var vid tiden för ättens introduktion redan avliden. Han hade åren 1629—1631 varit kapten vid Närke—Värmlands fotfolk och chef för Vadsbo kompani därstädes. Genom konung Gustaf II Adolfs brev den 10 januari 1630 erhöll han i förläning 1  $\frac{1}{2}$  mantal Rösavi i Kumla socken i Närke uti sin och sin hustrus livstid. Han torde ha avlidit under kriget 1632 och vid sin död varit ogift eller änking, ty nämnda förläning indrogs omedelbart eller från och med år 1633.

Om Jakob Hästesko har jag ej lyckats erfara mycket. Enligt mönsterrullorna var han åren 1628—1631 fänrik vid Västgötadals regemente och åren 1636—1645 kapten vid Älvsborgs regemente. Sistnämnda år den 17 september avled han under kriget i Österrike i Ober-Ramsdorf. I riksarkivets samling biographica finnes en av honom till drottning Kristinas förmyndarregering ingiven supplik, däri han anhåller om frälserätt å sina små skattehemman, i synnerhet det som han bebodde, nämligen »Kiellebo och thet torpit Kiellebotorpit som undher liggjande». Han åberopar därvid sin »salige faders samt framledhne brödhers jemväll min länge och trogne tjänst». Varest detta Kiellebo var beläget har ej kunnat utrönas.

Beträffande den äldre brodern, Nils Hästesko, flöda källorna något rikligare. Han var gift med Anna Sabel, en dotter av sekreteraren i kungl. kansliet Johan Persson Sabel till Bagarbo och Kaddala i Skoklosters socken och dennes hustru i andra gifftet Anna Nilsson, vars fader var superintendenten i Kalmar Nicolaus Eschilli. Johan Sabels fader, konung Johans gamle »ryssetålick» Per Jonsson, hade 1592 förvärvat adelskap. I sitt gifte erhöll Nils Hästesko skattehemmanet Björnarbo i Jumkils socken, vilken gård svärfadern inköpt. Nils Hästesko gjorde tjänst såsom officer vid

Upplands regemente och avled under våren 1644 på »tyska botten» i Landzberg i Brandenburg såsom kapten vid sagda regemente. Dödsåret framgår av ett officiellt intyg i reduktionskollegii akter i kammararkivet. Och i en i riksarkivets samling biographica förvarad odaterad underdånig böneskrift uppger hans änka Anna Sabel, att han »näst för sistledne påska genom dödhen ifrån denna världen hädanskildh ähr», samt meddelar därjämte, att han dött i Landzberg.

Såsom ovan citerades, talar Jakob Hästesko om sina »framledhne brödher». I Anna Sabels berörda skrift nämnes, att hon icke allenast sin »sahl. man (som ifrån ungdomen E. K. M:tt och cronan uthi krijgzwäsendhet tiänt och sitt lijff ändhat) uthan deröfwer 3 mina egne och 3 mans brödher uthi samma occasion mist». Ja, i en hennes något senare ingivna supplik har antalet av hennes mans bröder, som »uthi cronones tienst för fijenden sitt lifft tillsatt haffwer», stigit till fyra. Om bland dessa senare Jakob Hästesko var inbegripen har ej utrönt, ej heller något angående de övriga med undantag av ovan bemälda Sven Hästesko. Så mycket torde vara säkert, att Nils Hästesko haft fyra bröder, vilka samtliga redan tillsatt livet i statens tjänst, då sist omförmälda supplik ingavs, vilket torde ha ägt rum år 1645.

Den »bedröfwade» änkan Anna Sabels nämnda böneskrifter rörde ett och samma ämne, nämligen hennes önskan att bekomma sitt skattehemman Biörnarbo under frälserätt samt därtill ytterligare något eller några kronohemman. Förslagsvis anger hon åtskilliga sådana, huvudsakligen ödeshemman. Hennes anhållan motiverades utom med hennes mans, bröders och svågrars kronan gjorda tjänster med hennes »bedröfweliga tillståndh» såsom fattig änka med »många små barn». Räntan av Biörnarbo tillkom då rikskansleren Axel Oxenstierna, vilken år 1612 erhållit Jumkils och Skuttunge socknar i förläning. Även till honom personligen vände sig Anna Sabel, och i riksarkivets samling »skrivelser till Axel Oxenstierna» förekomma tvenne suppliker av henne, vilka båda avse eftergift av räntan. Såsom ursäkt för sin oförmåga att utgöra denna åberopar hon i den ena böneskriften sin mans frånvaro i fiendeland, ävensom att kölden tagit bort säden, och i den senare suppliken sin »ensörande lägenheet» och »många små omyndige barns uppehälle».

Anna Sabels bemödanden kröntes med framgång, och genom drottning Kristinas brev den 3 oktober 1645 erhöll hon »ett sitt skattehemman Biörnarbo uthi Jumkijl socken såsom och



itt wårt och cronones hemman Sunbro uthi Uplandh Bålingz heradt och Bålingz sochn beläget, qwit och frit för alle wisse och owisse uthlagor, de extraordinarie krigzhielperne, kyrkiotijenden, byggningz och saltpetterhielpen undantagene».

Såsom i sin mån belysande ett allmänt känt förhållande under drottning Kristinas regering kan här omnämnas, att blott några dagar efter sistnämnda brevs utfärdande, nämligen den 20 oktober 1645, försålde av kronan till kammarrådet Mårten Augustinsson Leijonsköld bland andra hemman i Jumkils socken jämväl nyssberörda Biörnarbo. Detta misstag föranledde en nådig förklaring den 12 februari 1649 och kom sedermera att vålla Anna Sabels son och efterträdare såsom ägare till Biörnarbo, Peder Hästesko, många besvärligheter.

Emellertid ingick Anna Sabel ettdera av åren 1647—1648 nytt gifte med löjtnanten Erik Andersson Galle, vilken 1649 adlades och då twivelsutan såsom en slags artighet mot sin hustru antog namnet Rosensabel. Enligt ättartavlorna skulle i detta äktenskap ha fötts en dotter Helena, sedermera gift med kaptenen Johan Adolf Grubbe. Detta är oriktigt — enligt flera bevarade vittnesbörd efterlämnade ryttmästaren Erik Andersson Rosensabel vid sitt frånfalle i Riga 1656 inga bröstarvingar.

Så hade då Anna Sabel mistat »twänne män för rijkens fiender», men ännu återstod henne en lång änketid, då hon under ofta brydsamma ekonomiska förhållanden skötte sitt Biörnarbo. De »månge små barnen» borde väl efter sin uppväxt ha kunnat vara henne till hjälp, men sonen Peder hade ofta år igenom sin militära tjänstgöring förlagd till avlägsna orter, och något annat av barnen framträder icke veterligen såsom moderns stöd eller ombud i hennes penningtransaktioner och handlingar för gårdens bästa. Utom Biörnarbo och Sundbro, vilka hon ägde till sin död, var hon under kortare tider ägare till Finsta i Vänge socken, som hon 1660 försålde till sin broder översten Gustaf Sabels änka Margareta Patkull, samt till Dalkarlsbo i Jumkils socken, som hon 1663 pantsatte till Axel Stensson Bölja och senare samma år försålde till Johan Leijonkrona. Anna Sabel torde ha avlidit något av de sista åren under 1670-talet.

Huru många av barnen, som nådde mogen ålder, är ej känt. Redan 1643, alltså före fadern, var en dotter avliden, ty i den förteckning, som då upprättades över Jumkils kyrkas inventarier, antecknades, att fru Anna Sabel »effter h:nes dotter föräkrat kyrkian 2 st. thenstakar». Utom av nyssnämnde sonen Peder, vilken i ät-

tartavlorna oriktigt införts såsom son till farbrodern Jakob, överlevdes Anna Sabel av två döttrar Elsa och Elisabet.

Sonen Peder, vilken enligt inskription å det efter honom i Jumkils kyrka upphängda huvudbaneret var född den 7 augusti 1635, valde krigaryrket och var 1655 fänrik vid kaptenen Anders Eriksson Bergskölds kompani av Västmanlands regemente men erhöll 1657 »fältmarschalken Wrangels afskiedh». Emellertid synes han snart ha återinträtt i tjänst, ty 1662 var han kapten och blev 1665 befordrad till major vid ett dragonregemente. Åren 1666—1669 tjänstgjorde han i sistnämnda egenskap vid översten Gustaf von Wulffwens dragonregemente, som då var förlagt i Bremen. Sistberörda år i december utnämndes han till överstelöjtnant och kommandant i Hälsingborg. Då danskarna sommaren 1676 landstego i stadens närhet, nödgades han uppgiva staden och fästningen och fördes sedan mot givet ackord i dansk fångenskap. Björnin uppger i sin bok »Kriget mot Danmark 1675—1679», att Hästesko sedermera lagfördes och avrättades, för det att han feget och utan nödtvång skulle ha uppgivit Hälsingborgs fästning. Varifrån Björnin hämtat denna sin uppgift är mig obekant — den är emellertid fullkomligt oriktig.

Rörande de närmare omständigheter, som föranledde Peder Hästeskos dagtingan i Hälsingborg, finnes i riksarkivets samling »skrivelser till Erik Dahlbergh» ett detaljerat och ingående brev till denne från Hästesko, dagtecknat Helsingör den 29 november 1676. Såsom orsaker till fästningens uppgivande anför Peder Hästesko här »1) at dhet war en sådan gruffweligh tårka, at elden 3:ne gånger åfwan på kruht tornet war lööss, som medh största mödho kundhe släkias, effter iagh lijtet watn hadhe, och dherföre wardt iagh förorsakat att fördela ammunitionen på 3:ne ställen, 2) War brunnen af granater helt förderfwat, så at dhet lilla eller ringa watn dher i war, blef helt förderfwat, 3) Wart porten uthur castellet uthi styken sönder slagen, 4) Ruinerades af granater både baak och proviant huus, så man intet än skönt man watn hadhe hafft intet mera kunde baka, 5) Dhet ringa manskapet till castellets defension, 6) Alle odugelige offiserare, 7) Rebellionen». Längre fram i brevet anför han såsom exempel på de honom underlydande officerarnes olämplighet, att »artollerie lieutenanten war och en sådan ynkeligh karl som någon kundhe wara, han lågh på bastionen alltidh af brenne win fuller».

Efter krigets slut och sin återkomst ur fångenskapen synes Peder Hästesko ha lämnat den militära tjänsten. Åren 1681 och



1682 upptogs han huvudsakligen av besväret att rädda sin gård Biörnabo undan dels reduktionen, dels Leijonsköldska familjens anspråk. Han lyckades däri och satt därefter på Biörnabo i lugn, antagligen behagligt distraherad av en flitig brevväxling för att lyckas utfå 2221 daler silvermynt, vilket belopp han 1675 försträckt kronan till »fortificationens förnödenheet» i Hälsingborg. Att han ännu i ålderns dagar bevarat ett hetsigt humör visas av Bälinge häradsrätts dombok den 18 maj 1697, då den gamle överstelöjtnanten drogs inför rätta för hot och okvädinsord å fältskären Philip Eisenmenger. Denne, som var Peder Hästeskos granne — Eisenmenger hade gift sig till Lumpebo och en del av Tungelbo i Jumkils socken — hade förnärligt Hästesko genom att fordra betalning, för det han läkt en pojke av Hästeskos underhavande. Då de fjärdedag påsk 1697 hade sammanträffat vid ett gravöl på Vallhofs gård, hade sinnet runnit på Hästesko. Han hade kallat fältskären »sakramenska skurk» samt »blottat» sin värja och med denna hotat honom. Hästesko, vilken till sin ursäkt ej kunde förbära annat än en obekräftad uppgift, att fältskären med »förargelige miner och affecter förtretat» honom, dömdes för sin förlöpnig till obetydliga böter.

Peder Hästesko avled å Biörnabo den 29 september 1698 »klåkan imillan 6 och 7 om morgonen» enligt kyrkobokens uppgift. Han hade varit gift med Maria Baillet men var vid sitt frånfälle änklings, och hushållet på Biörnabo synes ha föreståtts av hans syster Elisabet. Maria Baillet ingav i maj 1674 en nu i krigsarkivet förvarad supplik om ökat arvode för sin man, som då var kommandant i Hälsingborg, och som för »durch resandes» gästning uppgavs få vidkännas en dryg kostnad. Sannolikt var hon dotter till kungl. språk- och köksmästaren Jeremias Baillet, vilken i en till änkedrottning Hedvig Eleonora år 1660 ingiven böneskrift förmälde sig äga sex arma moderlösa barn.

Peder Hästesko och Maria Baillet torde i sitt äktenskap endast haft ett till mogen ålder kommet barn, sonen Nils. Denne, som 1682 blev fänrik och 1689 löjtnant vid Upplands regemente, gjorde 1695 ett förmöget parti, i det han gifte sig med den visserligen ej i sin första ungdom varande Margareta Sofia Gyldenstjerne av de danska Gyllenstjernorna. De nygifta bosatte sig på hennes ärvda egendom Bjersgård i Skåne, och Nils tyckes därefter ha fått sina intressen huvudsakligen förlagda till denna landsända. Efter faderns frånfälle försålde han genom köpebrev den 9 april 1700 fädernegården Biörnabo till kaptenen vid Upplands regemente Bengt Rosenfelt.

Men då denne vid tinget sökte första uppbud å sitt köp, uppträdde Nils båda fastrar, fruarna Elsa och Elisabet, och sökte börda gården, något som emellertid ej lyckades dem. Av dessa båda fruntimmer omnämnes i ättartavlorna endast Elsa, vilken där finnes upptagen såsom enda barn till Nils Hästesko och Anna Sabel. Hon blev gift två gånger, första gången med kaptenen Gustaf De la Chapelle och andra gången med Nils Bjugg, vilken senare i ättartavlorna uppges ha varit »major vid Dragonerna». Rörande hennes förste man Gustaf De la Chapelle meddelas i ättartavlorna, att han dog i polska kriget. Så kan emellertid ej ha varit förhållandet, ty 1664 uppträder han å svågern Peder Hästeskos vägnar såsom ombud inför Svea hovrätt i en där anhängig tvist angående Erik Andersson Rosensabels kvarlåtenskap, och i mars 1666 utkvitterar han i räntekammaren 300 daler silvermynt, som han jämlikt kungl. brev den 26 november 1665 bekommit för att resa utrikes och »öfwa sikh wijdare uthi den konsten han lärdt hafwer till att arbetha uthi gjips och stuck». År 1681 var emellertid Elsa Hästesko änka efter sin andre man. Det året inträffade olyckan med hennes dotter Juliana De la Chapelle, vilken då dömdes från livet för barnamord, som hon förövat i samråd med barnafadern, Elsa Hästeskos kusin majoren Gustaf Sabel. Väl benådades Juliana med kyrkoplikt och ett års fängelse samt synes sedan till och med ha trätt i äktenskap, men säkerligen har hennes olycksöde i hög grad förbittrat moderns ålderdom. Dock är denna sistnämnda ännu åren 1700—1704 så pass livskraftig, att hon med envis energi förfäktar sin bördsrätt genom de olika instanserna häradsrätt, lagmansrätt och hovrätt, under det att systemen Elisabet avstått från sin talan redan efter häradsrättens ogillande utslag.

Angående Elisabet har jag ej lyckats finna mycket. I Jumkils sockens äldsta bevarade husförhörslängd — för år 1698 — är hon skriven såsom boende å Biörnabo och benämnes »Hust. Lissbeta». Och i kyrkobokens förteckning över döpta är »Madame Elizabeta Hestskou» antecknad såsom dopvittne, då den 11 februari 1700 Matts Nilssons i Stenviken dotter döptes till Lisbeta. Elisabet Hästesko synes alltså ha varit gift, men med vem är ej utränt. Emellertid var mannen antagligen ofrälse, enär hon annats skulle ha titulerats välborna frun. Varken hon eller hennes syster Elsa torde ha avlidit inom Jumkils församling, då deras dödsfall icke antecknats i där förda kyrkobok.



Peder Hästeskos son, Nils Hästesko d. y., deltog med utmärkelse i konung Karl den tolfte fälttåg, blev svårt sårad i slaget vid Hälsingborg 1710 och erhöll 1714 avsked såsom överste och chef för Kronobergs regemente. Beträffande honom och hans tre tidigt avlidna söner äro ättartavlornas uppgifter i huvudsak riktiga, ehuru Nils Hästesko där, som nämnt, placerats såsom son av en föregiven bror till den som verkligen var hans fader. Av Nils Hästeskos söner hann den äldste, Carl, att genom sin tidiga död år 1715 i den blodiga bataljen vid Stresow på Rügen knyta en sista lager till sin ätts ärofulla minnen. Nils Hästesko hade sorgen överleva sina tre söner, och vid hans död den 12 mars 1724 torde ätten Hästesko n:r 257 ha utlocknat.

Hans änka Margareta Sofia Gyldenstjerne gjorde efter mannens och sönerns frånfälle Bjersgård till fideikommiss för sin namnfrände, den svenske friherren Axel Erik Gyllenstjerna, och godset har sedan allt fortfarande gått såsom fideikommiss inom dennes ätt.

Framhållas bör, att samtliga de ättemedlemmar, vilkas egenhändiga namnteckningar jag varit i tillfälle att se, nämligen Nils den äldre, Jakob, Peder, Elsa och Nils den yngre, stavat ättens namn Hestskoo eller Hästskoo, aldrig Hästesko.

Till sist ett ord om en i ättartavlorna befintlig fiktion, benämnd Gustaf, vilken placerats såsom son till Jakob Hästesko och begåvats med Peder Hästeskos titel, hustru och son. Denne uppkonstruerade Gustaf synes ha tillkommit genom förväxling med Gustaf Jakobsson Hästesko av ätten Hästesko-Fortuna, ehuru denne visserligen varken var överstelöjtnant eller gift med någon Maria Baillet eller fader till någon son Nils.

Den stackars Peder Hästesko har däremot enligt ättartavlorna framsläpat en ungarls dystra tillvaro. Då härtill kommer, att han av krigshistorikern Björnin förklaras ha avrättats vid pass tjugu år före sitt fridfulla avsomnande på Biörnabo, måste det medges, att han efter detta sitt frånfälle råkat ut för komplicerade, oförutsedda och oförskyllda olyckor.

Såsom tillägg bifogas en stamtavla över ätten Hästesko n:r 257, sådan den enligt förestående utredning bör se ut jämförd med en stamtavla, grundad å ättartavlornas felaktiga eller ofullständiga uppgifter.

### Ätten enligt ättartavlorna.

(Här endast namnen upptagna.)

#### Tab. 1.

Peder Carlsson, adlad 1595<sup>20/10.</sup>

#### Söner:

Jacob Hästesko, se Tab. 2.  
Nils Hästesko, se Tab. 5.

#### Tab. 2.

Jacob Hästesko.

#### Söner:

Pehr.  
Gustaf, se Tab. 3.

### Ätten enligt förestående utredning.

(Utnämningsdata beträffande Nils d. y. och hans söner enligt Lewenhaupt, Carl XII:s officerare.)

#### Tab. 1.

Peder Carlsson, adlad 1595<sup>20/10.</sup>

#### Söner:

Sven Hästesko; var 1629—1631 kapten vid Närke-Värmlands reg:te och chef för Vadsbo kompani därstädes; erhöll 1630<sup>10/1.</sup> konung Gustaf II Adolfs donation på 1<sup>1/2</sup> mantal Rösavi i Kumla socken i Närke uti »hanns och hanns hustrus Lif:tijdh», torde ha avlidit i fält under 1632, antagligen ogift; nämnda förläning indrogs från och med år 1633.

Nils Hästesko, kapten; † 1644. Se Tab. 2.

Jacob Hästesko; erhöll jämte brodern Nils introduktion för ätten vid 1638 års riksdag under nr: 257; fänrik vid Västgötadals regemente 1628—1631; kapten vid Älvsborgs reg:te 1636—1645; † under trettioåriga kriget i Ober-Ramsdorf i Österrike 1645<sup>27/9.</sup>; ägde Kiellebo.

Ytterligare åtminstone två söner, vilka före 1645 tillsatt livet i kronans tjänst.

#### Tab. 2.

Nils Hästesko; erhöll jämte brodern Jakob introduktion för ätten vid 1638 års riksdag under nr: 257; kapten vid Upplands regemente; † i april 1644 i Landzberg i Brandenburg. G. m. Anna Sabel (dotter av sekreteraren i kungl. kansliet Johan Persson Sabel, nr: 152, och hans hustru i 2. gifftet Anna Nilsson) i hennes 1. gifte; omgift 1647 eller 1648 med ryttmästaren Erik Andersson Galle, adl. Rosensabel nr: 461, och änka för andra gången i april 1656. Anna Sabel ärvde efter fadern gården Biörnarbo i Jumkils socken samt ägde därjämte Dalkarlsbo i samma socken, som hon sålde 1663, Finsta i Vänge socken, som hon sålde 1660, och Sundbro i Bälinge socken. Hon torde ha avlidit något av åren 1677—1679.

#### Barn:

Peder, f. 1635; överstelöjtnant; † 1698. Se Tab. 3.  
Elsa. G. 1. m. kaptenen Gustaf De la Chapelle, natural. De la Chapelle nr: 584, som levde ännu 1666; 2. m. majoren Nils Bjugg, som var död 1681. Hon levde ännu 1704.

Elisabet. Gift, men ej känt med vem, sannolikt en person av ofrälse stånd. Var änka 1698; levde ännu 1702.

En dotter; var död redan 1643.

Sannolikt ytterligare barn, varken kända till namn eller antal.



## Tab. 3.

Gustaf. G. m. Maria Baillet.

Son:

Nils, se Tab. 4.

## Tab. 4.

Nils. G. m. Margarethe  
Sophie Gyldenstjerne.

Söner:

Carl.

Gustaf Adolph.

Ebbe Christoffer.

## Tab. 5.

Nils Hästesko. G. m. Anna  
Sabel till Björnarbo.

Dotter:

Elsa. G. i. m. Gustaf De  
la Chapelle, natural. De  
la Chapelle nr 584; —  
2. m. Nils Bjugg.

## Tab. 3.

Peder, f. 1635 <sup>7/8</sup>. Var fänrik vid Västmanlands regemente 1655; avsked 1657; återinträdde i tjänst och var 1662 kapten samt blev 1665 major vid ett dragonreg.; gjorde tjänst såsom major vid överste von Wulffwens dragonreg. i Bremen 1666—1669; kommandant i Hälsingborg 1669 <sup>20/22</sup> och överstelöjtnant av infanteriet s. å. <sup>11/12</sup>; i dansk fångenskap 1676 i juli. Han ägde efter modern Björnarbo och Sundbro; † på Björnarbo 1698 <sup>29/9</sup>. G. m. Maria Baillet, vilken avled före mannen. Hon var sannolikt dotter till kungl. språk- och köksmästaren Jeremias Baillet.

Son:

Nils; överste; † 1724. Se Tab. 4.

## Tab. 4.

Nils; fänrik vid Upplands regemente 1682; löjtnant där 1689 <sup>24/7</sup>; avsked 1695 <sup>20/7</sup>; major vid Skånska ståndsdragonregementet 1700 <sup>24/9</sup>; konfirm. 1701 <sup>27/2</sup>; överstelöjtnant 1703 <sup>2/6</sup>; avsked 1705 <sup>11/2</sup>; överste och chef för Kronobergs regemente 1710 <sup>26/2</sup>; konfirm. s. å. <sup>22/11</sup>; avsked 1714 <sup>5/10</sup>; † 1724 <sup>12/3</sup> och slöt sannolikt ätten. Han blev svårt sårad i slaget vid Hälsingborg 1710; sålde Björnarbo 1700 <sup>9/4</sup>. G. 1695 m. Margarethe Sophie Gyldenstjerne, f. 1658 <sup>22/8</sup> (dotter av danske undersåten lantkommisarien på Jylland och länsherrn på Halls slott Ebbe Laxmannsen Gyldenstjerne och hans hustru Edla Olofsdotter Parsberg). Överstinnan Hästesko gjorde sin ärvda egendom Bjersgård i Skåne till fideikommiss för sin namnfrände, landshövdingen friherre Axel Eric. Gyllenstjerna af Lundholm. Hon dog 1740.

Söner:

Carl, f. 1696 <sup>7/7</sup>; sek.-löjtnant vid Kronobergs regemente 1712 <sup>20/1</sup>; prem.-löjtnant där 1714 <sup>13/2</sup>; konfirm. 1715 <sup>3/6</sup>; stupade s. å. <sup>5/11</sup> vid Stresow på Rügen.

Gustaf Adolf; kornett vid S. Skånska kavall.-regementet 1716 <sup>18/7</sup>; konfirm. s. å. <sup>6/10</sup>; † 1717 <sup>12/12</sup>.

Ebbe Kristoffer; student i Lund; † 1717 <sup>24/12</sup>.

## Ur friherre Wilhelm Leuhusens journal.

Anteckningar rörande kriget med Ryssland 1788—1790

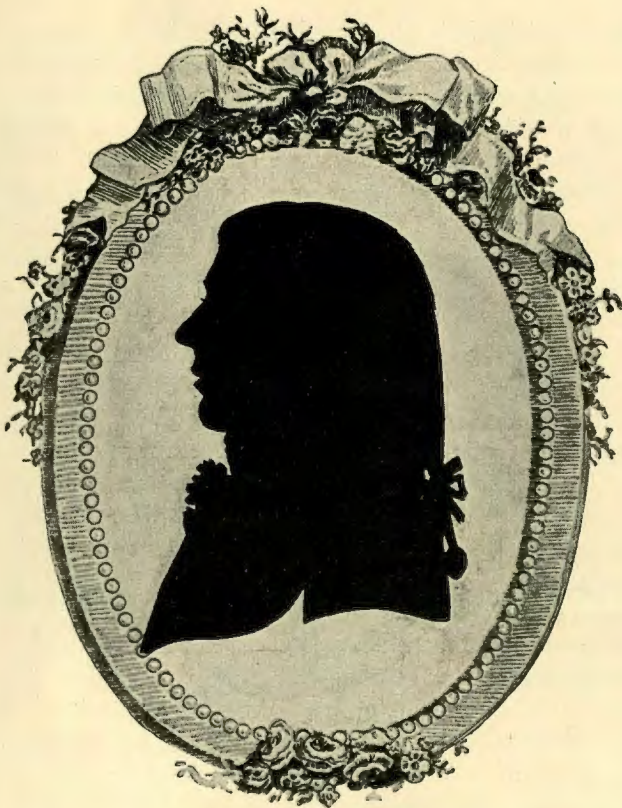
meddelade av H. L. von Dardel.

I Börstorpsarkivet förvaras en prydligt inbunden journal, förd av majoren friherre Wilhelm Reinhold Leuhusen under åren 1788—1829, ur vilken här meddelas några utdrag beträffande hans deltagande i ovannämnda krig. Leuhusen var född 1768 samt son av kanslirådet Carl Leuhusen och hans maka i 1. giftet Juliana Margareta Nordencrantz. Han inträdde redan 1783 i militärtjänst, först vid Upplands och sedan vid Västmanlands regemente, där han 1787 blev fänrik. Sedan han tagit avsked från aktiv tjänst som kapten 1795, blev han 1802 utnämnd till major i armén och erhöll avsked ur krigstjänsten men ägnade sig redan dessförinnan nästan uteslutande åt sitt jordbruk. Han innehade eller arrenderade nämligen åtskilliga egendomar i Roslagen, såsom Degerö, Beateberg, Björnö m. fl., och synes hava varit en framstående man på detta område. Mest bekant torde han emellertid vara på grund av sitt vänskapsförhållande till Fredrika Bremer, med vilken han, särskilt under 1830-talet, flitigt brevväxlade, och det anses troligt, att ett giftermål mellan dem — Leuhusen var då för andra gången änkling — allvarligt varit ifrågasatt. Han avled 1853.

### 1788.

Efter att hava tillbringat större delen av vintern hos sina föräldrar på Degerö begav författaren sig i slutet av april månad 1788 till Västmanland för att börja tjänstgöra vid sitt regemente. Han fick härvid bo hos en regementskamrat v. Unge på Mølntorp nära Strömsholm. Angående tjänstgöringen heter det i ett brev till brodern Carl: »Varje söndag är jag sysselsatt med att exercera soldater invid kyrkan. På svenska kalla vi detta slag av övningar för kyrkparader. De tjäna nästan endast till att besvara officerarna





Wilhelm Reinhold Leuhusen.  
(Svenska porträttarkivet, Nationalmuseum).

och framför allt soldaterna. Sålunda betraktas de som en sorts bestraffning för sådana soldater, som föregående året på grund av brist på livsmedel blevo tvungna att återvända hem under regementsmötet. Övriga soldater deltaga ej häruti. På detta sätt vill man tvinga dem att en annan gång förse sig med livsmedel.<sup>1</sup> Manskapets underhåll under mötena hade nämligen ej ännu övertagits av kronan.

Vi övergå nu till författarens journal för år 1788.

Den 25 maj samlades officerskåren i Västerås till befälsmöte. Chefen för regementet, prins Fredrik Adolf, väntades till middagen, men ankom först sent på aftonen. Han medförde då en nyhet, så

<sup>1</sup> Brevet är, liksom de flesta förf. skrev denna tid, på franska.

oväntad, så otrolig och för en och annan eller för mången av oss något litet förskräckande: Krig och regementets uppbrott och därpå följande avmarsch till krigsteatern. Nog är det väl bra många, som blivit militärer utan någon verklig böjelse för detta yrke; så tyckte jag mig vilja läsa i mången kamrats ansikte denna dagen och att börja med i mitt eget. Krut och kulor, stympade lemmar och bataljer hade jag just ej tänkt mycket på. Nu kom krigets alla fasor över mig som åskan nedslående. Vid ett sådant förhållande nog hade jag ännu denna tiden bra gärna utbytt den plats jag innehade mot en inspektorssyssla vid det dyrbara Degerö. Emellertid fick var och en finna sig så gott han kunde, bättre eller sämre, samt genast vidtaga de åtgärder, nödvändigheten fordrade. Då jag intet eller obetydligt hade att göra med kompaniets uppbrott, tog jag permission på ett par dagar att resa hem, så att jag ankom till Degerö den 26 och återkom till kompaniet den 28 på aftonen, vilket då var i marsch till regementets mötesplats Salbohed. Den 30 inmarscherade regementet på Salbohed. Prinsen ankom den 3 juni till lägret, den 11 uppbröt regementet från Salbohed och den 18, sedan konungen, som nu vistades på Haga, vid Norrtull besett regementet, inmarscherade vi högtidligen i och genom Stockholm och slog läger på Ladugårdsgärdet, dit flera regementen redan voro ankomna. Vid vårt vistande på Salbohed och vår marsch till Stockholm är ej mycket att anmärka. Då vi ända ditintills ingenting visste om vår bestämmelse, kringsvävade ett tjockt töcken av gissningar härom, som var och en uttolkade enligt sina politiska kunskaper, och förmodligen en av de mest önskade bland dem var den, att ingenting skulle bliva av hela kriget.

Vår marsch genom Stockholm var ganska lysande. Prinsen hade många år arbetat på att få regementet på allt sätt i gott stånd; det var också på denna tiden troligen det vackraste regementet i armén, och som sådant visade det sig denna dag och beundrades högeligen.<sup>2</sup> Den 22 paraderade alla regementen för drottningen och kronprinsen. Ännu fortfor hoppet att ej något krig skulle utbryta, men då regementena den 23 fingo order att embarcera på galärerna, som ock verkställdes samma dag om aftonen, började det att se något allvarsamt ut. Redan samma natt avgick galärflottan från Stockholm, och således tycktes ej mera något tvivel återstå om krigets verkliga början.

<sup>2</sup> B. F. Hochschild skriver också i sin dagbok för den 18 juni:

Ankom Västmanlands regte, anført av hertig Fredrik och till utseende en sådan prins värdigt.



Galären Elfsborg, förd av kaptenen och riddaren Monthell, var det fartyg, varpå jag blev jämte en del av regementet en inbyggare. Det hade ombord 302 man, av vilka 239 voro av Västmanlands regemente. För övrigt var det ej någon kommod bostad varken för befäl eller trupp; roddbänkarna voro truppens nattläger och cavalierssalen officerarnes; så kallades ett mörkt rum under däck med 4 sängrum för 8 officerare, ett litet bord och ingen stol, varåt också ej fanns något rum. Dager kunde väl insläppas genom en lucka i taket, men då manskapet här ovanpå hade sin plats, så hände under tiden, att små levande djur nedkommo jämte dagsljuset, varför vi visligen upphörde med att på detta sätt upplysa oss, ehuru vi dock i längden i allt fall svårigen kunde frälsa oss från denna samma inkvartering, som manskapet fick vidkännas.

Som nämnt är, avgick galärflottan från Stockholm natten mellan den 23 och 24, och då följande dagen galärcheferna fingo order att var för sig avsegla till Helsingfors, skingrades snart flottan, då var och en sörjde för sig. Vår galär ankom efter en tämligen lycklig resa den 8 juli till Sveaborg.

En långsträckt journal förde jag under tiden för vår överresa, vartill också denna slags levnad gav full ledighet. En och annan punkt därav vill jag nu fästa mig vid för att en dag påminna mig den ljusa såväl som den mörka sidan av den första sjöresa, jag ännu denna tiden gjort. Natten mellan den 27 och 28 passerades havet med sakta vind. Det var en ovanligt praktfull och högst intagande syn. Himmelen var klar, solen sänkte sig molnfri under vattenytan av det vida havet, längs åt segelleden, framför, efteråt, runt om oss hundradetals segel av alla slag: konungens och prins Fredriks jakter, chefsfartyg, transportflottan, skärgårdsflottan o. s. v., alla med lagom fyllda segel och sakta, angenäm vind, och allt detta under en klar, vacker juninatt. I sanning en underbar syn.

Den 6 juli vid Hangö udd, örlogsflottan syntes på avstånd, också en ny, ovanlig syn för mig. Den 7 passerades Barösunds farvatten, märkvärdiga för sin fågring och en särdeles kontrast mot den övriga delen av Ålands och Finlands skärgård. Allt detta var den ljusa sidan av resan. Den mörka åter var den avgjorda farhågan jag hyste för sjöresor. Och så kriget med dess faror, som jag ej älskade, vänner, fädernejord, som jag lämnade, kanhända aldrig mera återsåge, och mitt oerfarna sinne, som ännu ej var vant att strida mot begär, mot tycken, mot ödet, allt detta minskade eller tillintetgjorde njutningen av en resa, som i unga,

glada, hyggliga kamraters sällskap hade kunnat vara ganska angenäm.

Ända till den 26 juli låg galärflottan ävensom regementena överksamman. Om denna tiden var långsam och ledsam för oss allesamman, var den i övrigt rik på händelser även för mig enskilt. Jag nämner först några föremål för dagen, som kunna antecknas för minnet. Den 10 till Helsingfors att uppvakta prinsen, som nu vistades i denna stad, den 11 besågs örlogsflottan, som då låg för ankar på redan av Sveaborg, den 12 besågs Sveaborg, den 17 avhörde bataljen vid Hogland mellan de svenska och ryska örlogsflottorna, den 18 ankom örlogsflottan till Sveaborg, den 19 ombord på flottan, den 23 till Helsingfors att till hertigen inlämna mitt avskeds Memorial. Se där i korthet journalen för dessa 3 veckor, men som likväl i många avseenden fordrar utveckling, som jag dock ej vill göra för vidlyftig.

Således går jag till det mesta förbi större delen av krigsrykten och allt vad som angick krigsoperationerna; en liten subaltern-officer inom ett regemente kan också ingenting med säkerhet känna av alla de krigsdetaljer, som verka.

Det är lätt att förstå, med vilken oro vi avhörde bataljen mellan flottorna och vilken märkligen tilltog, då vi om eftermiddagen fingo order att genast gå ombord för att utlöpa stora flottan till bistånd. Härvid stannade likväl denna åtgärd, och huvudfrågan stod oavgjord, huruvida den lilla flottan, ankommen till örlogsflottan vid bataljens slut, kunnat i större eller mindre grad skada den ryska. Allmänneligen troddes, att den kunnat skada ej litet utan ganska mycket, men att befälhavaren ej ville på sitt ansvar skicka ut skärgårdsflottan, då konungen var frånvarande. Detta enda om kriget, men ett annat förhållande vill jag något omständligare utveckla, emedan det invercade ej allenast på min dåvarande existens, utan ock till en stor del på hela min övriga livstid.

Det var den förut omnämnda överksamman tid, som finska arméns vittbekanta förhållande började sprida sig till svenska armén, sätta sinnena i jäsning och tillskapa ett missnöje mot konungen, som slutligen urartade till dumma beslut och vådliga föresatser. Svenska armén, eller jag talar egentligen om Västmanlands regemente och om officerskåren, ty om truppen var aldrig något tal, tyckte väl ej synnerligen om kriget, men ingen hade dock fallit på den idén, att man ej skulle gå, dit ordena lydte. Först efter den ytliga kunskap, man nu så småningom inhämtat om finska arméns företag, började man resonnera, varvid idén om



ed och samvete kom förträffligen till hjälp. Man hade nämligen besvurit regeringsformen, som stadgade, att konungen ej äger rättighet göra krig utan riksens ständers samtycke, och som konungen det nu gjort, borde man ej gå över gränsen och, om ej annat hjälpte, taga avsked för att frälsa sitt samvete. »Frukta har förr en gång gjort många botfärdiga», skrev en spefluga under denna tiden, och vem vet till vad grad han hade rätt?

Emellertid blev det onda fröet utsått, och det började redan bära frukter. Flera officerare vid armén började taga avsked och nu även 2 à 3 av Västmanlands regemente. Det var i synnerhet en och annan av de äldre officerarna, en kapten Bagge, Silfversparre m. fl., som i stället att leda och förmana de yngre uppbyggade dem till dessa dumma och vådliga föresatser och företag, som de likväl själva undflydde, när det gällde. Ung och oerfaren som jag var, lyssnade jag med välbehag till dessa insinuationer, i synnerhet då det blev fråga om att på något anständigt och giltigt skäl komma ifrån kriget och ostört få vandra kring nejderna av Degerö, denna tiden, som jag tyckte, det högsta ideal för en lycklig njutning av livet. Jag förstod ännu ej att döma om rätt och orätt. Jag insåg ej skadan av att genom ett avsked bryta sönder vägen för min framtids väl, jag förstod ej döma om skammen att plötsligen hemkomma från ett krig och kunde ej ännu förstå, att uppfyllda plikter på vilken väg som helst lämna en belöning av sinnesfrid och tillfredsställelse, ovärderliga vid alla livets skiftningar.

Jag beslöt således att taga avsked, som fullkomligen gillades av mina förr nämnda kamrater, och inreste till Helsingfors den 23 juli för att till hertigen avlämna mitt avskeds Memorial. Prinsen gillade ej dessa företag och avslog helt enkelt min begäran. Detta hade jag ej väntat och kanhända låtit härvid bero, men en besynnerlig drivfjäder förmådde mig att nu visa en slags föresats, jag ansåg det vara skam att återkomma till regementet, till kamraterna med oförrättat ärende. Jag påstod således, att hertigen ej kunde neka mig avsked, och att jag hade tagit mitt beslut. Prinsen besinnade sig något, och jag såg redan min seger vunnen, då han helt enkelt frågade mig: »Är du myndig?» Mitt svar måste bliva enligt med förhållandet »nej». »Då så är», sade hertigen, »är jag nu här din förmyndare, och du får ej avsked, förr än du visar mig din fars tillstånd därtill.» Vad var nu att göra annat än att resa hem till regementet, ty prinsen hade rätt, jag kunde ej som omyndig disponera om min person utan min fars samtycke.

Välsignelse över den ädle prinsen, som frälsade mig från vanäran av ett skamligt liv, och jag nedskriver nu med känslor av den livligaste glädje, att jag vid lugnare tider fick för prinsen nedlägga mina tacksamhetsoffer, hela min själs innerliga erkänsla för denna välgärning, och vad än mera förhöjde värdet av denna för prinsen yttrade erkänsla, var det sätt, varpå han avhörde mig.

Ännu innan att inlämna min avskedsansökan skrev jag till min far härom, dock utan att avvakta hans svar, vilket likväl hade varit det rätta. Hans svar visar, vad en klok och erfaren man tänker vid ett sådant förhållande. Detta svar är dyrbart för min hågkomst, det lydde så: »Detta brev har högeligen bedrövat mig, först för den oförsiktighet du brukar i dina utlåtelse och sedan för det du låter förleda dig av några vilda hjärnor till obetänksamma steg, som du sedan lärer ångra. Om några högre befälhavare och chefer äro missnöjda och klaga, vad har du att göra därmed? Ingen har prejudicerat dig. Du är en liten subalternofficer, vilkens skyldighet det är att verkställa vad honom befallas, men ej att resonnera över billigheten eller rättmätigheten av ett krig. Var har någon officer, i synnerhet subaltern, fått den rättigheten säga: jag vill ej gå till, på eller över gränsen? Tag inlagan tillbaka, om du enfaldigt ingivit någon; du hade också kunnat avancera efter några dårar.» — — — Apostille: »Gud nåde mig för dig! Detta arma land har alltid varit sönderslitet av inbördes oenighet, och nu skulle även min avföda blanda sig däri. Det är sladder allt vad de utsända apostlarna hava pratat för dig om ed och samvete, som på intet sätt hör hit.»

Men jag återkommer till regementets vidare företag och krigsoperationer. Den 26 juli utgick äntligen galärflottan från Sveaborgs inre redd och tog vägen åt Lovisa och vidare förbi Fredrikshamn. Den ombordvarande armékåren under generalerna Schönströms och Siegroths befäl borde här landstiga och i sammanhang med finska armén angripa Fredrikshamn. Den 30 anlände flottan till dess utsatta landstigningsställe, Brahekillan på östra sidan om fästningen. Följande natt skulle landstigningen verkställas men hindrades av storm och motvind, vilket också var förhållandet den 31. Även väl den 1 och 2 augusti hindrades landstigningen av hård blåst och motvind, kanhända ock av andra orsaker, men äntligen den 3 om morgonen verkställdes den utan något motstånd å fiendens sida. Trupperna voro redan i land kl. 7 på morgonen, men kanonerna blevo ej färdiga till avmarsch förr än mot aftonen och därtill utan hästar, så att, då äntligen trupperna kl. 7 à 8 bör-



jade avancera mot Fredrikshamn, måste kanonerna dragas av manskapet. En liten förpostaffär inträffade midnattstiden, därefter erhöillo vi order att retirera, vilket också med skyndsamhet verkställdes, så att vi följande dagen den 4 kl. 11 på förmiddagen åter voro ombord samt avseglade kl. 3 på eftermiddagen.<sup>2</sup> Och därmed slutades Västmanlands regementes ävensom mina militäriska bragder för året. Lysande voro de åtminstone ej. Den 5 och följande dagar gick flottan småningom till Borgå, där trupperna den 12 landstego för att ej mera detta år återkomma på galärerna.

Finska arméns tilltag med sitt Anjalaförbund och sitt missnöje blev nu allt mer och mer känt, gillades högeligen och uppmanade till steg av nästan samma vådliga beskaffenhet. Så snart galärerna lågo i land, så att man kunde råkas, samlas, ventilerades långt och brett om sättet att något nära likna finska arméns berömliga företag, och man stannade till det mesta vid den överenskommelse, att man ifrån denna stund skulle vägra att gå över gränsen. Jäsnigen och ilskan mot konungen hade börjat stiga, jag tror utan att man ännu så egentligen visste varför. Min fars brev hade under tiden ankommit, detta jämte hertigens förmaningar hade verkat, jag skulle nästan kunna säga en slags revolution i min förmåga att tänka, att resonnera över händelserna. Till följd av denna lyckliga förändring deltog jag numera aldrig i dessa överläggningar utan avhörde dem blott. Misstänkt syntes mig ock denna hemlighetsfulla, tysta dialekt vara, man begagnade vid dessa överläggningar, med ett ord, jag drog mig småningom från alla dessa, och detta tycktes mig ingalunda behaga vederbörande kamrater.

Galärerna och dess instängda levnad lämnades rätt gärna. Två månaders vistande på dessa otrevliga fartyg medförde dock det nyttiga resultat, att man vid jämförelsen förstår att värdera ett gladare liv. Den 12 augusti landsteg regementet och slog läger nära Borgå, avmarscherade därifrån den 16 i regn och oangenämt väder till Forsby, rastade där den 17 och slog läger vid Lovisa den 18. Bivacken vid Forsby på våta marken och i regnet bekom mig illa, jag förkylde mig, sjuknade och måste inresa till Lovisa, därifrån jag likväl redan den 24 kunde förena mig med regementet. Man borde aldrig ligga på våta marken, så mycket borde man förstå, då man går i fält. Den 28 uppbröt åter regementet och marscherade till Strömfors bruk för att där intaga kantoneringskvarter.

<sup>2</sup> Den närmaste anledningen till reträtten var den, att finska arméns med Siegroths anfall mot fästningen kombinerade framryckning från Hussula uteblev.

Detta regementets vistande i Lovisa hade sina egna märkvärdigheter även för mig enskilt. En nog så kuriös episod vill jag ock här berätta, som för övrigt har mycket sammanhang med den esprit, som då började råda inom regementet. Den ena bataljonen av regementet kamperade strax utanför staden, helt nära landsvägen, som går till Abborfors. Konungen på sin hemresa till Sverige skulle passera lägret den 25. Jag kommenderade kompaniet denna dagen, och då jag läst i reglementet att truppen vid en kunglig persons förbresa skall vara uppställd i kompaniluckorna med undergevär, kunde jag ej fatta, att ej detta skulle ske. Det är ändå kuriöst att se, hur dumt man visar sitt missnöje, då man kommit därhän att avlägga bruket av sunt förstånd. Man kunde ej eller vågade ej alldeles indraga denna formalitet eller dessa order. Man hade således på sätt och vis kommit överens, att truppen väl skulle finnas i kompaniluckorna men illa eller alls intet uppställd; det skulle då uttrycka missnöje med konungen. Mig hade man ej anförtrott denna överenskommelse, efter all anledning efter man då redan ansåg mig för »misstänkt»; ej heller förstod jag mig härpå. Jag lät således nära konungens ankomst uppställa kompaniet i den ordning det borde stå. Då kommer kapten Bagge från andra bataljon i full iver springande gerad på mig, då följande konversation oss emellan uppstod: Kapten Bagge: »För Guds skull, vad gör fänriken, lät ej kompaniet stå så uppställt.» Jag: »Varför icke?» Kapten B.: »Han kommer ju, den där sakramentskade rackaren, den där galningen. Man skall visa, att man ej frågar efter honom.» Jag: »Var står det där skrivet?» Kapten B.: »Se på de andra kompanierna, inte bära de sig så dumt åt.» Jag: »Tackar ödmjukast, det angår mig ej vad de göra, jag följer reglementet, som jag läst och som jag förmodar, att kapten också läst.» Kapten B.: »Herrn är ej rätt klok. Nu befaller jag herr fänriken att ställa kompaniet i likhet med de övriga.» Jag: »Befaller? Herr kapten går till andra bataljon och befaller sitt kompani, här har kapten i dag ingenting att befalla, och kompaniet skall stå som det står.»

Och det stod också verkligen i full ordning, en verklig kontrast till de andra kompanierna. Detta var visserligen den första självständiga handling, som hos mig utvisat prov av karaktär, av egen fast övertygelse och som ej lät rubba sig av en äldre officers imponerande maktspråk, och jag förundrade mig själv över mitt mod, helst denne kapten Bagge hade en tid varit min kompanichef, men jag var så utledsen vid och åt denne mannens plumpa språk, ständiga otidigheter och dumma ingivelser, att jag nu blev ond, och



detta hjälpte mig. Jag kände dessutom min man, med eftergivenhet vann man hos honom aldrig något; stursk och plump, då vek han undan.

Emellertid var agget till konungen nu kommet till en slags feberyrsel, så att denna i sig själv obetydliga händelse gjorde ett stort, allmänt uppseende. Man var färdig att anse mig för spion, för en avfalling, en rojalist, som det då började heta, och jag jämte ett par andra officerare vid regementet blevo med möda tålda, man tystnade vid vår ankomst och man ansåg oss förlorade för den goda saken. Detta förhållande fortfor också, till dess de finska överstarna började föras till Sverige såsom arresterade, då modet hos kapten Bagge och konsorter började betydligt falla. Att konungen under sin dåvarande ställning observerade förhållandet med kompaniernas uppställning, är flera anledningar att förmoda.

Ända till slutet av oktober månad förblevo regementena ligande i kantoneringskvarter; då intogo de sina vinterkvarter, och fick Västmanlands regemente sin station i Lappträsk och Elimä socknar. Jag deltog i regementets obetydliga tjänstgöring till slutet av september, bodde ännu i tält, var ovårdsam och tunnklädd, förstod ej att vara försiktig, låg på marken under vakter, var också illa försedd med höst- och vinterplagg, så att vid slutet av denna månad insjuknade jag i en häftig, yrande feber, inflyttade då, fastän för sent, i eldat rum hos en skomakare, där barnskrik, krognäring och skomakarehammaren gjorde mig än mer yr i huvudet. Befälet och kamraterna tänkte blott på att förvara sig själva, regementsläkaren ordinerade kornvatten och lät mig ligga där, så att om ej en främmande officer, en släkting, baron A. v. Knorring vid Änkedrottningens regemente, hade förbarmat sig över mig, hade jag troligen snart slutat min bana. Han kom till mig, lät genast föra mig till Lovisa, skaffade mig gott kvarter, en skicklig medikus, lånade mig penningar o. s. v., så att näst Försynens bistånd hade jag honom att tacka, att jag kunde genomgå denna häftiga fältsjuka.

September månads tjänstgöring bestod för övrigt endast i några fältvakter utåt Kymene älv mitt emot ryska vakterna, och vilka för övrigt denna tiden ej voro särdeles farliga, emedan vi levde på en ganska förtrolig fot med fienden, råkades mitt på broarna eller spången och talades vid, om vi kunde. Sålunda ankom en dag mitt emot min fältvakt ryske generalen v. Numsen samt en överste Benkendorf och vinkade mig till mötes, vilket jag ock

gjorde, så att vi träffades mitt på spången och språkade en stund om krig och fred m. m. Vad jag emellertid lärde av denna och annan tjänstgöring härstädes var, att nära intet av vår granna tjänstgöring på Salbohed här kunde användas, och att jag således under våra möten fått lära och öva intet av vad jag nu behövde veta.

Tiden var emellertid ganska lång, ledsam och sysslolös, man tog då som vanligen sin resurs i spel, och vad värre var, hasardspel, så att på farao narrade man av mig, och jag fick en liten läxa, som var mig nyttig för framtiden. Mig tycktes dock regementets befäl hade bort bevaka de unga officerarnas förhållande med detta slags tidsfördriv.

Hela oktober låg jag i en beständig yrsel, och var det först i medlet av november jag så till vida blev återställd, att jag kunde börja gå ut. Jag förblev i Lovisa hela december månad, hörde mycket talas politik, som jag ej förstod, om konungen och hans knep, om danskar och dalfrikärer och ryska kejsarinnans ädelmod, ströskrifter och mycket annat dylikt kram, som jag ej brydde mig om. Jag hade efter många ledsamma stunder och brist på sysselsättning hittat på ett mycket ädlare nöje och mera passande för min ålder än att prata politik, jag började göra visiter i staden och blev därunder så småningom ganska kär i en mycket söt och hygglig flicka. Och däri gjorde jag utmärkt väl, det var rätta sättet att glatt använda en onyttig tid, på vilken mina själsförmögenheter blevo utvecklade, mitt mod växte, min karaktär stadgades, min vänskap blev varm och mina böjelser ädla. Välsignelse över dig, du goda, älskvärda varelse för det ädla, goda, nyttiga, du väckte hos mig och spridde över den korta tid, ödet ville att vi skulle se varandra. Denna lilla glada episod i min för övrigt magra levnad hade kunnat lätteligen slutas på ett så kallat allvarsamt sätt, det vill säga giftermål, ty hon var förmögen, men hon dog snart och lämnade sina föräldrar i djup sorg, varuti jag med hela min själ deltog.

Och härmed slut på ett år, fullt av ämnen till lärorika betraktelser för en 20 års yngling, om han därtill har förmåga.

### 1789.

Jag förkyldde mig på en assamblé i Lovisa den 28 januari, och ökades ytterligare denna förkylning med en ny vid en resa till Rattula, 4 mil från staden, att bevista en piquenique därstädes,



tillställd av mina kamrater, så att jag den 9 februari nödgades intaga sjuksängen. Mot slutet av mars var jag så vida återställd, att jag kunde med någon ledighet röra mig och någon tid där-efter tidtals tillbringa tiden på landet en mil från staden. Det är egentligen denna tid, som tillbringades på landet, jag vill i mitt minne behålla en liten del av, emedan den ej var utan sina små nöjen. Först och främst våren, denna sköna årstid för mitt ungdomliga sinne, sedermera ett sällskap av 3, 4 unga, glada, hyggliga officerare av Upplands regemente, mina bekanta och vänner, sedan jag ett år tjänstgjorde vid detta regemente, vidare en galen eller enfaldig präst, bataljonspredikanten, inkvarterad bland dessa besatta pojkar, och äntligen ett gott klaver till min och min synnerlige vän kapten Hårds tjänst. Den som nu vill föreställa sig dessa pojkar, rika på inventioner av odygd, i en beständig lek emellan sig, i fejd med prästen och hans arbetstid, i fejd med all ordning inom de två rum, vi bebodde, den kan döma om vår glada och besatta levnad. Någon gång fick likväl prästen sitta i fred i ett kallrum och skriva på sina predikningar, utstofferad i päls, vantar och vintermössa, och någon gång var andrum för Hård och mig att utöva vårt favoritnöje, musiken, på det klaver vi lyckligtvis fått låna. Så framgick denna glada tid utan bekymmer, till dess äntligen med juni månads ingång sysselsättningar av en helt annan art kom att upptaga tiden.

I övrigt var nu politikens rätta jubileum för den som var road därav. Riksdagen med alla sina ämnen till hat, missnöje, villervalla, med sina partier utan sans var en högtid för småsinnet och okunniga politici av alla sorter, men den var en bedrövelse för den vältänkande, en sorg för den kloke och en olycka för alla. Mitt vistande på landet och den slags levnad jag förde i staden frälsade mig lyckligtvis från nästan varje spår av dessa olyckliga tider. Emellertid var jag ej så alldeles fri politiken och dess villor. Jag hade en bror,<sup>1</sup> som däremot var en stor politikus och nu riksdagsman. Han skrev till mig ett långt brev rörande riksdagen, ej utan intresse men ensidigt, som alltid händer vid alla politiska tvister. Hat mot konungen, ingen medelväg, ingen rättvisa, det var tidens och dagens lösen. Oförsiktigt var det också att skicka ett sådant brev på posten i dessa förbistrade tider. Både han

<sup>1</sup> Carl Anders Leuhusen, som var halt från barndomen på grund av höftskada och ej innehade någon statstjänst, föddes 1765 och avled 1793. Han var gift med en fröken Bonde. Han samlade ett dyrbart bibliotek, vilket han jämte en guldkedja, buren av den sista abedissan i St. Klara kloster, gjorde till fideikommiss.

och jag hade kunnat få mycken ledsamhet därav. Min gamle sjuklige far skrev ock några ord, som jag här anför, det var en klok och erfaren mans önskningsar för sitt fosterland: »Här står ganska illa till vad det allmänna angår. Gud hjälpe oss allesamman, att vi ej må bliva alldeles förgångna, ett rov för utländska makter samt invärtes oenighet.»

Den 8 juni förenade jag mig med regementet, som ännu låg i kantoneringskvarter i Elimä socken, den 16 slog regementet läger vid Elimä kyrka, där den armékår samlades, som skulle passera Kymene älv för att inbryta i ryska Finland, och den 21 kom konungen till lägret. Den 24 uppbröt denna armékår och den 25 ankom den tidigt på morgonen till Värälä by, då brobyggnaden med den drift börjades och fortsattes, att några lätta trupper samma afton kunde passera den och hela den övriga styrkan följande dagen.

Den 28 tidigt på morgonen avgick 4 bataljoner med behöriga lätta trupper och sex kanoner under konungens anförande och under honom general Platen att fördriva fienden från Uttismalm, som ock efter en tämligen blodig affär lyckades. Trupperna återkommo samma afton till lägret. Livbataljonen av Västmanlands regemente utgjorde avantgardet och led mycket innan konungens ankomst — av 8 officerare, som kommenderade bataljonen, blev en dödsskjuten, två svårt blesserade och två lindrigt blesserade. Bland de svårt blesserade var jag den ene. Den 29 transporterades jag från lägret till Peypola och därifrån vidare till Lovisa å det där inrättade lasarett. Se där i korthet journalen över händelserna under loppet av juni månad, så vitt det rörde mig, samt mina krigsbedrifter för hela årets campagne.

Då denna månads händelser alltid hava mycket intresse för mitt minne, måste jag orda därom något vidlyftigare. Först anmärker jag de 8 à 9 dygn, vi hade vårt läger vid Elimä kyrka, då hade jag Gudi lov kommit därhän, att ej kriget och dess vådor numera gjorde mig modfäll, nedslagen och känslolös, tvärtom jag kunde njuta av en glad dag, när den fanns på min väg, och lät för övrigt ödet sörja för morgondagen. Därför kunde jag också nu här njuta av denna sköna årstid, av dessa härliga aftnar, vilkas värde en oändligt vacker och klar himmel förhöjde, av detta vackra, lövrika landskap, som omgiver Elimä kyrka, och vad som väckte min förundran och ökade värdet av dessa sköna juninätter, var näktergalens sång. Näktergalar i Finland, vilken hade kunnat tro det?

Historien förvarar detaljerna av affären på Uttismalm, den



var för övrigt obetydlig och ledde ej till något resultat. Det var blott för dem, som deltog däri, och för mig enskilt, som den kan anses betydlig, då det var den första affär jag bevistat, första gången jag hört kulor vina och sett människor stupa ikring mig. Man kan just ej veta, huru modet är beskaffat vid ett sådant tillfälle, och nog begrundar man ibland, huru man kommer att bära sig åt. Naturen hade begåvat mig med en ojämförligt god egenskap vid sådana tillfällen, jag var kall som is och skulle säkert, om jag haft några dispositioner att göra, med köld och överläggning hava anordnat dem. Min blesstyr hade utseende av att vara ganska farlig, och man ansåg den i början för nära dödlig; förmodligen var det ett skrotstycke som bortrev på främre sidan av högra låret strax nedanför ron ett stort stycke kött, nära en hands storlek, jämte de senor och ådergångar, som där funnos, men skadade dock ej lårpipan eller robenen.

I den första affär under en campagne väcker vanligen deras olycka, som då bliva blesserade, mycket deltagande; småningom blir man mera härdad däremot. Så var förhållandet nu med mig. Konungen skickade till förbindningsstället och frågade efter mig, vid återkomsten till lägret möttes jag av många både kända och okända officerare, och man gjorde vad man kunde för att bidra till någon lindring. Den andra av de svårt sårade officerarna var en kapten Kröningssvärd, jag nämner detta därför, att han var den talträngdaste officer vid hela regementet, pratade oupphörligt när han kom åt. Nu fogade sig ödet så, att han fick en kula genom ena sidan av mun, som hindrade honom någon tid från att säga ett ord. Oaktat han var allvarsamt blesserad, kunde både han själv, hans kamrater och vänner ej annat än finna händelsen rätt löjlig. Vid nattlägret i Peypola var jag i en ny fara; under en orolig slummer drömde jag mig vara i affär med fienden, ville i min iver stiga upp, så att förbindningen var nära att bli rubbad, som hade kunnat bli ganska farligt.

Under hela två månaders tid nödgades jag beständigt hållas i sängen, och vad värre var de 5 första veckorna i jämt samma ställning, nämligen på rygg, ty vid minsta rörelse blödde blessturen. Det var en långsam, en svår tid, böcker funnos ej, sällskap ej heller utom några blesserade officerare, som kunde gå på sina ben. Skriva kunde jag ej, men nöden har ingen lag, jag förskaffade mig ett göromål, varåt man skrattade, men som man dock ej kunde fördöma, jag företog mig att sticka vantar, arm-muddar m. m. Huru jag var hemma i den konsten, vill jag ock

helt enfaldeligen berätta. Som pojke var jag så där litet småhändig, därtill med trivdes gärna i jungfrukammaren; där hade jag av min fars kammarjungfrur (min mor var död) eller kammarpigor lärt sy, sticka, märka o. s. v. Jag trodde likväl ej då, att sådana kunskaper skulle en gång bli användbara. För övrigt hade jag den lyckan att nu, liksom de två gånger jag i Finland varit sjuk, stå under överfältläkaren P. Afzelii vård.

Konungen, som efter den förlorade bataljen vid Svensksund den 24 augusti vistades några dagar i Lovisa, besåg den 31 lasarettet och alla därvarande blesserade officerare, följaktligen även mig. Konungen var, som alltid när han ville, ofantligt intagande. Bland annat begärde jag och fick tillstånd resa hem över vintern. Jag tyckte mig finna spår till någon hågkomst av förhållandet vid Lovisa förleden höst.

Under loppet av september månad började jag att sitta uppe, även någon gång vid slutet av månaden med tillhjälp av tvenne kryckor stödja på den blesserade sidan. Kryckorna kunde fram i oktober utbytas mot tvenne käppar. Emellertid led tiden, hösten nalkades och med den min oro över möjligheten av en hemresa, men min skyddsängel, förr nämnde Afzelius, var det även nu.

Helt oförtänt sade han en dag vid slutet av oktober, att om jag kunde möta honom den 7 november i Helsingfors, skulle jag få följa honom åt.

Farväl således tills vidare du hedervärda Finland, men innan dess fordrar ett tacksamt minne att uppteckna en väns namn, som med outtröttlig omsorg bidrog till lindring under dessa nu förflutna månader. Varje vecka under loppet av denna tid inkom han till mig eller skickade mig bakelser, skorpor, sylter, frukter, smultron, hallon, åkerbär eller annat han hade. Detta var en sekreterare, hette Serlachius, som bodde en mil utom staden, samme man, hos vilken de i början av året omnämnda officerarna bodde.

Jag avreste från Lovisa den 2 november över Borgå till Helsingfors. Den 13 skedde ankomsten till Åbo i sällskap med Afzelius, därifrån på en Bomarsundsbat direkt på Åland, där vi landstego den 19. Den 20 över fasta Åland och äntligen den 21 på f. m. över havet i hård blåst och på eftermiddagen hem till det kära och efterlängtade Degerö med dess älskade inbyggare. Jag hade den glädjen finna mina föräldrar och närmaste vänner vid god hälsa; min far hade likväl varit mycket sjuklig. Den glädjen att komma lyckligen hem från ett krig och mottagas av släkt och vänner, av bekanta och obekanta med vänskapens och välviljans



hela innerligheten, må var och en beskriva så gott han kan. Jag kan väl egentligen ej beskriva men jag kände fullkomligt, att min glädje var innerlig, min tacksamhet varm och min ställning av ett högt värde för mig. Det kunde dock vara möjligt, att en liten skymt av vanité blandade sig hemligen i behaget av denna ställning, ty att vid 20 års ålder komma hem ur ett krig och därtill med som blesserad och genom dessa så kallade förtjänster (ty ingen hade särdeles reda på om jag varit i en eller 10 affärer) fjäsad och värderad, det kan ej annat än fägna, smickra en yngling. Men en väsentlig omständighet förhöjde värdet av denna tid: jämförelsen emellan vad jag nu var och vad jag hade varit, om jag fått taga avsked. Kanhända emottagen med någon godhet av mina föräldrar, vilka väl alltid förlåta och behålla sorgen och lidandet inom sig, men övergiven av vänner, beklagad av bekanta, föraktad av alla, hade jag med min känslighet varit över all beskrivning olycklig.

#### 1790.

Denna tiden var en från kriget hemkommen officer en miss-tänkt person, i synnerhet i småstäderna, och varibland den nära Degerö belägna Norrtälje också utmärkte sig. Likväl, där som annorstädes, när man fick veta, att jag varit blesserad och av den orsaken hemkommit över vintern, blev allt bra, och jag fick till och med beröm av mina bekanta fruar och politicerande madamer i staden, att jag ej var »ryss» utan »min konung trogen».

Den 25 januari reste jag till Stockholm och hade där den lyckan få uppvakta hertigen. Det var ett möte av ett högt värde. Då frågan var om tacksamhet, blev jag snart upprörd, och att för prinsen uttrycka den, som jag önskade, var svårt om ej omöjligt, men lika mycket, ett brutet mål och en tår i ögat säger ofta mera än alla tal, och prinsen själv, öm och god som han var, förstod så väl detta språk.

Den 30 januari lämnade jag Stockholm, reste då till Grönsö, professor Schultzenheims egendom, där jag passerade i talrikt sällskap till den 7 febr., därifrån direkt till Härlingstorp, dit jag anlände den 10, sönderskakad på kärra i krokiga och högst elaka vägar.

[Efter att hava tillbringat något mer än en vecka i all stillhet hos sin syster och sväger L. H. Gyllenhaal på Härlingstorp, be-

gav sig förf. till sin moster Henrika, g. m. hovintendenten P. Tham på det  $3\frac{1}{2}$  mil därifrån belägna Dagsnäs. Härom heter det:]

Detta hus var ett contrarium av min svågers; det var ett rikt hus, och man hade rättat sin levnad därefter. Man bjöd ej någon gång, ett öppet bord alla dagar inbjöd både bekanta och främlingar. Ett rikt bibliotek, dyrbara praktverk, en skön trädgård, orangerier, park, musiken älskad och utövad, allt i en ädel stil, så även personerna själva. Han var något egen, men kvick, glad när han ville, full av kunskaper, snillrik, originell, med kännedom och älskare av litteraturen och de fria konsterna. Hon åter den aimablaste, ädlaste, värdigaste hustru, värdinna, släktinge och vän, som Västergötland visste att omtala.

[Bland angenäma grannar omnämner förf. fältmarskalken Scheffer på Kungslena, »ett glatt och gott hus», samt Kavlös, där det fanns »tre söta, älskliga fröknar Essen» och bland dem fröken Charlotte, i vilken han blev »liten smula kär».]

Den 19 april ankom jag till Stäholm i Västmanland, där jag genfann min kaptan Bagge, som hade, Gud vet huru, praktiserat sig hem ur kriget, var nu regementets ombud hemma i landet. Han gjorde mig den proposition att stanna kvar hemma i landet och emottaga regementets affärer efter honom, varmed han för sjuklighets skull ej längre kunde fortfara, och varigenom jag således undgick att åter utresa i kriget. Om denna proposition gjorts mig i början av kriget, hur ivrigt skulle jag icke hava antagit den! Nu tänkte jag blott flyktigt därpå och valde snart, oaktat min hedersvärde kaptens trägna föreställningar, Finland och kriget. Och i anledning därav fick jag nu order att vid sommarens början i Västerås emottaga och till Finland överföra en kommandering rekryter.

Den 30 april reste jag till Tullgarn för att uppvakta chefen för regementet, den ofta nämnde prins Fredrik Adolf, som nu bebodde detta sköna ställe. Prinsen befallde mig dröja några dagar, dessa höra till min mest trevliga tid. Prinsens aimabilité var för mig ovärderlig, och hans godhet emot mig ökade ännu mera om möjligt den gård av tacksamhet, jag förra året beskrivit. — — —

Den 31 maj emottog jag i Västerås en kommandering rekryter, 73 man, för Västmanlands regementes räkning att överföra till Finland. Den 1 juni gingo vi ombord på en Västeråsjakt, den 3 på morgonen till Stockholm, den 7 ombord på ett Öregrundsfartyg, den 23 till ankars på Lovisa redd. Den 24 landstego vi och avmarscherade snart, så att vi den 28 intogo kantoningskvarter i



Rahikala by av Elimä socken. Den 30 reste jag till Anjala, där regementet var stationerat under general Platens befäl.

Denna korta resebeskrivning innehåller en och annan punkt, som jag med någon mera utförlighet måste utstoffera. I Stockholm uppvaktade jag samt såg för första och sista gången den namnkunnige överståthållaren baron Carl Sparre. Den 8 juni inlöpte jag i Kapellskär för storm, det utmärkt vackra Riddersholm besågs. Den 13 för motvind i Barösund, jag gick upp till en by Elgö och hade nu mera tillfälle än för två år sedan beundra denna vackra skärgård, denna ständiga omväxling av de vackraste utsikter. Den 30 hade jag den glädjen se mina kamrater vid hälsa och friskt mod. Mycket förändrat var allas våra tänkesätt, dumheter och dårskaper voro försvunna, och man levde glatt för dagen. Jag blev nu beordrad att kvarstanna i Rahikala by för att där exercera de rekryter jag medfört, och varmed jag städse var sysselsatt under hela juli månad. Till min åminnelse kunde jag väl nämna, att alla dessa 73 man exercerades utan att göra bekantskap med något enda slag av käpp. Jag formerade en liten trupp under en korprals behandling av de sämsta bland dessa rekryter, och dit jag sedermera hänvisade var och en, som ansågs förtjäna denna bestraffning. Fruktan för att bliva transporterad till dessa medbröder verkade mer än alla slags käpprap. Emellertid kom jag härigenom att ej heller under loppet av denna månad deltaga i regementets tjänstgöring emot fienden, men egentligen var detta detsamma, ty krigshändelserna till lands hade, nära såsom en slags överenskommelse, upphört, emedan fälttågets fortgång för det närvarande nästan helt och hållet berodde på flottorna. Denna månad var också särdeles rik på betydande krigshändelser till sjöss, båda flottorna jämte konungen instängda i Viborgska viken, deras utlöpande därifrån, örlogsflottans stora förluster därvid, bataljen vid Svensksund o. s. v.

Enskilt påminner jag mig denna tid såsom ganska fredsam och stilla. Att exercera rekryter är väl ej just någon angenäm sysselsättning men ej heller så ledsam, då man ser, att det går bra, och efter en arbetsam dag voro dessa sköna aftnar av ett ovanligt värde. Jag befattade mig också denna tiden med en slags krigsbeskrivningar i brev. Särdeles djupt förstod jag väl ej allt vad härmed ägde gemenskap, men jag vill ändå framdeles se, huru jag då ansåg dessa förhållanden.

[Ur ett av dessa brev, adresserat till förf:s faster, Fru Tham,

den 4 juli 1790, må följande anföras angående generalerna och deras egenskaper:

»General Meyerfelt begrundar väl innan att företaga något, gör därför långsamma men tämligen säkra krigsoperationer och spar sitt folk på det möjligaste. Generallöjtnant v. Platen vill man likna vid Turenne, torde hava en del av dennes egenskaper fast ej samma tillfälle att visa dem, älskad, estimerad av armén, och anse de regementet sig för lyckliga, som få vara vid hans fördelning. Generalmajoren greve Hamilton skall väl ha ett slags högre befäl vid Anjala men är så gott som tjänstfri, någon liten elakhet kallar honom för general i nummer, oduglig. Generalmajoren baron Klingspor är vid kommissariatet och har sedan krigets början sökt och erhållit sådana befattningar, där inga kulor höras. Generalmajor Pauli, som annars med mycken köld utför sina krigsoperationer, gör väl något av sig själv men mest genom överste Jägerhorn. Generaladjutanten baron Armfelt, säger man, reste hem sedan han med 600 man attackerat 4 000 inom sina batterier och därigenom av sina 600 man fått 27 officerare och 300 man döda och blesserade. Generalmajoren baron Stedingks goda egenskaper äro av allmänheten för väl kända för att behöva omtalas. Detta är den idén, man givit mig om våra generaler, och förmodligen är åtminstone något sant.»]

Med augusti månads ingång ansågs min trupp färdig att införlivas med regementet, varför jag då avmarscherade till Anjala, där regementet tjänstgjorde i de batterier, som voro anlagda mot fienden. Och således började jag äntligen åter tjänstgöra i fält, som för det närvarande endast bestod i vakter i batterierna var 3:e natt, arbetskommenderingar o. s. v., men för kulor var ingen stor fara, ty ännu allt fortfor överksamheten till lands. Denna fortfor till och med den 18, utan att oss anade, när och på vad sätt den skulle förändras, då den 19 helt plötsligen ordet *fred* hördes på ordena och sedan skallade i vars mans mun och allom till stort välbehag.

En annan angenäm och oväntad händelse överraskade mig också under loppet av dessa märkvärdiga dagar. Vid Värälä firades högtidligheterna den 21 i anledning av freden, och vilka Västmanlands regemente fick order att även bevista. Alla regementen paraderade, och konungen, beledsagad av en mängd svenska och ryska officerare, stannade i centrum framför ett altare. Nu gjordes tacksägelse för freden, åtföljda av artillerisalvor m. m., varefter konungen lät uppnämna dem, som blivit hedrade med någon av



svärdsordens grader, och av vilka de, som voro närvarande, genast framkallades och av konungen dubbades. Och se, att däribland var också jag en. Detta var en verklig surpris, en angenäm surpris och en slags utmärkelse, såvida att svärdsorden högst sällan gavs åt första gradens officerare. Huruvida jag förtjänt denna utmärkelse, det blir en annan fråga. Nog hade jag på sätt och vis bevistat ett tre års krig, men det oaktat ej hört riktiga kulor mer än en gång och denna gång utträttat just ingenting. Men vem rådde för det? Och ej heller tänkte jag nu härpå, utan jag tänkte på min stjärna, och huru jag skulle lysa hemma i landet och fägna min gamle far och glädja mina anhöriga, så att min ungdomliga vanité fann sig högeligen smickrad härav.

Den 22. Presentation för konungen på förmiddagen. Konungen täcktes i nåder fråga, om stjärnan var till nöjes. Eftermiddagen gick regementet tillbaka till Anjala.

Den 23. Många av de ryska officerarna kommo till lägret, var- efter vi hälsade på dem i deras läger. Vi åskådade där en kompaniexercis, förmodligen den fullkomligaste man kan få se. Vi fingo också avhöra deras så kallade hornmusik eller hur den bör benämnas, denna ovanliga sammansättning av 40 à 50 större och mindre horn, av vilka vart och ett för sig giver endast en ton, men vilka genom den mest ihärdiga övning kunde utgöra en fullkomligt sammanstämmande musik.

Den 24. Mönstring. General Platen, under vilkens befäl regementet hela sommaren stått, komplimenterade regementet vid avskedet. Det var säkerligen uppriktighetens språk, ty han var oändligen nöjd med regementets förhållanden. Regementet ankom den 8 september till Helsingfors, där vi slogo läger på den s. k. Malmen utanför staden. Under tiden hade jag fått några dagars permission, under vilka jag åtföljde några kamrater att taga avsked av några familjer, som under deras vinterkvarter omfattat dem med synnerlig välvilja, däribland må nämnas baron Stackelberg på Rattula, gift med en De Geer, samt överstelöjtnant Boye på Sannäs, dess vackra, särdeles intagande fru ej förglömandes.

Den 12 gick regementet ombord på galärerna, den å vilken jag blev inkvarterad hette Västmanland, förd av en löjtnant Stolpe. Jag gör nu ett hopp i min promemoria ifrån Sveaborgs redd till Stockholm på det sätt, att jag nämner, det vi lämnade hamnen den 13 september och ankommo till Stockholm den 23 oktober, och jag hade önskat att kunna göra samma hopp lika lätt i verk-

ligheten, ty svårare, obehagligare resa med ett rikt mått av motgångar och vidrigheter kan man svårligen göra.

[Förf. skildrar här, huru hans galär för storm upprepade gånger måste söka ankarplats och ett par gånger varit nära att förlisa.]

Vi kommo nu för sent för att få deltaga i konungens högtidliga intåg i Stockholm, som några dagar förut ägt rum. Nu blevo vi följande dagen den 24 på aftonen i allsköns tysthet flyttade på mälarefartyg, på vilka vi den 25 avseglade från Stockholm samt anlände följande dagen till Kungsör, där manskapet genast sattes i land, varefter jag med en lämplig oration avskedade kompaniet.

Och således slut på detta treåriga krig. Troligen skall historien stämpla detta krig såsom börjat utan beräkning, fortsatt utan framgång och slutat utan ära. Men orsaken härtill var otvivelaktigt den, att Gustav III i intet enda avseende var militär, hade ingen enda därtill hörande egenskap. Om konungen hade varit en Gustav Adolf eller Karl X eller Karl XII och dessutom ej lämnat tid åt finska armén att mutinera eller ock genom ståndrätt låtit fusiljera en eller två chefer, är det utom allt tvivel, att han då, just vid denna tidpunkt, inom ganska kort tid intagit Fredrikshamn och Viborg samt brandskattat Petersburg.

---



## August Palmes sceniska påbrå.

Av Paul Bournonville.

Under år 1923 företog jag en del forskningar angående den nyligen avlidne skådespelaren August Palmes förfäder på moder-net och i tanke, att saken kan ha sitt intresse, skall jag nu här meddela en del uppgifter.

August Palmes mormors far var dansören Antoine Bournonville. Han var född i Lyon den 20 maj 1760 och son till »employé des vivres de l'armée» Amable Louis Bournonville och Jeanne Ebrard. Hon skall på sin tid ha varit en framstående dansös. Hon tillhörde den trupp aktörer, den berömde balettmästaren Noverre förde med sig till Wien, dit han år 1764 blivit kallad som balettmästare. Reformatorn av Wiens teater, Sonnenfels, skriver om Jeanne Bournonville 1768, att hennes styrka var en beundransvärd snabbhet, och beklagar, att hon avgått från scenen för tidigt. Till Wien hade hon kommit tillsammans med sina barn, bland vilka Antoine var den yngste. Han fick här sin utbildning i dansen av Noverre. Bland syskonen var även en broder, som dog i Wien. Kyrkoböckerna här innehålla om detta dödsfall följande anteckning: 1770 den 28 november avled skådespelaren i Frankrike Bournonvilles son Wilhelm i Maurermeisterschen Haus på Kohlmarkt av tvinsot och nedgrävdes kl. 4 på morgonen (früh um 4 Uhr verscharrt). Detta egendomliga uttryck får sin förklaring, när man vet, att i de katolska länderna ända in på 1800-talet en skådespelare ej blev begravd i vigd jord. Från Wien flyttade Jeanne Bournonville jämte sina barn, döttrarna Julie och Marie samt sonen Antoine till Cassel, där lantgreve Fredrik II då rege-rade och höll sig med en fransk skådespelartrupp. Här avsomnade Jeanne Bournonville 1798 den 20 februari.

Den 30 september 1792 uppträdde Antoine och Julie, då »nya kungl. teatern» för första gången öppnades, i operan Cora och

Alonzo. System Marie kom inom kort även till Stockholm. 1783 blev Julie gift med tandläkaren Alix de la Faye. Marie gifte sig, okänt när, med sekunddansören Joseph Saint-Fauraux Raimond.

I början på mars 1792 företog Antoine en resa till Köpenhamn, dit hans elev Carl Dahlnén rymt efter ett uppträde på teatern i Stockholm. Här blev han snart bekant med dansösen Mariane Jensen, med vilken han 1792 den  $\frac{3}{12}$  ingick äktenskap. Dahlgren skriver i sina anteckningar om Stockholms teater: Eget är, att Bournonvilles engagement vid svenska operan likväl icke upphörde förr än 1795, och att han under tiden allt emellanåt vistades i Stockholm och där tjänstgjorde på scenen. Vid midsommartiden 1792 hade verkligen Bournonville beslutat att återvända till Stockholm. Han väntade bara på förlig vind, och resmaten var redan färdig. På midsommardagen for han ut och hälsade på fröken Jensen på landet. Dagen därpå var vinden gynnsam, men han kunde icke förmå sig att resa. Och på kvällen superade Bournonville tillsammans med en kapten Wedel-Jarlsberg och den svenske miniatyrmålaren, sedermera professor Jakob Axel Gillberg på resmaten.

Mariane Jensen, August Palmes mormors mor, var född i den lilla jutska staden Mariager. Kyrkoböckerna här innehålla följande anteckning:

1767, fredagen den 20 november blev Anne Marie Jensdatter Spentrups  $\varnothing$ ægte barn døbt Marianne . . . . . og blev udlagt til barnefader Cebasteian Sammucl Lever, danser ved slottet, og søger commiön i Gartesons kierke i Kiøbenhavn.

Anne Marie Jensdatter Spentrup var född i Mariager 1750 den 6 februari och dotter till klockaren och »Alterdegn» Jens Sørensen Spentrup, som 1748 den 18 juni blev trolovad med Anne Christensdatter, »værende hos Christen Klokker», och gift den 12 september s. å.

Anne Marie Jensdatter Spentrup dog i Köpenhamn år 1796. Lever var sekunddansör och danslärare vid teatern i Köpenhamn, även han fransman.

Lever hade en syster, Marie Bortraline Lever, som blev gift med lindansaren och ekvilibristen Michaël Stuart. I detta äktenskap föddes dottern Rosalie, kusin till Mariane Jensen, även hon dansös. Hon blev 1792 gift med kapellmusikern Zrza. Zrzas hade en dotter, som på sin tid i Köpenhamn var en känd konsertsångerska.

Mariane Bournonville dog 1797 den 29 augusti. 1793 den



23 april hade hon skänkt livet åt en dotter, som fick namnen Gustafva Adelaide Augusta. Hon var uppkallad efter Gustaf III. Hon blev mot faderns vilja gift med handlanden i Landskrona Olof Olsson, född 1798 den 9 november i Asks församling, Malmöhus län. Dödsår ej bekant. Äktenskapet blev föga lyckligt. Efter att ha gjort konkurs i Landskrona flyttade familjen till Stockholm, och här dög Gustafva Olsson på våren 1831. I Stockholm försörjde hon familjen genom undervisning i dans och musik. Inalles funnos sex barn i detta äktenskap, av vilka de fem äldre voro födda i Landskrona och den yngsta, sonen Oskar, i Stockholm. Äldst var sonen Anton Magnus, född 1821 den 18 oktober. Han var ett rikt musikaliskt begåvat barn. Tyvärr fick han icke följa sin naturliga kallelse utan blev satt i målarelära. Han förföll så småningom och lär ha dött på försörjningshemmet i någon svensk stad 1874. Andra barnet var dottern Olavia Cecilia Mariana, född 1823 den 2 april. Hon blev gift med skeppsmaklaren i Kalmar, grosshandlaren Johan Theodor Palme, och yngsta barnet i detta äktenskap var August Palme. Det var den siste ättlingen av Antoine Bournonville, som vigd sitt liv åt scenen. Men nere i Davos i Schweiz bor en systerson till August Palme, köpman Hans Leopold Wieck. Han har en dotter, Dora, och om henne skriver han:

Eigentümlich ist, wie der Sinn für das Theater sich ganz aus sich selbst bei ihr herausgebildet hat, wie sie fast ohne jede Ermunterung von uns selbst angefangen hat, sich selbst kleine Theaterstücke zu schreiben, wie sie angefangen hat, vor ihren Schulkameradinnen zu schauspielern etc. Wenn jemand im Alter von 13 Jahren schon so selbständig und bestimmt auf ein Ziel hinsteuert, so ist das doch gewiss nicht häufig und es wäre unrecht, wenn ich dies Streben nicht mit allen Mitteln unterstützen würde.

För andra gången gifte sig Antoine Bournonville 1816 den 15 december med Lovisa Sundberg, född på Karlstens fästning vid Marstrand 1776 den 17 februari, dotter till konstapeln och lärminören Johan Gustaf Sundberg och Ingeborg Wikström. Antoine och Lovisa Bournonville hade sonen Anton August Bournonville, den senare så berömda balettmästaren.

## Gustav III i Smólna-Klostret.

Av Al. de Roubetz.

Ända till sista dagarna före ryska revolutionen 1917 fanns i S:t Petersburg en anstalt, där Gustav III:s minne bevarades med stor vördnad. Det var »Smólna-klostret», eller, som dess officiella namn var, »Kejsarliga Pedagogiska Sällskapet för adliga flickor».

Kejsarinnan Katarina II var mycket intresserad för kvinnouppfostran i Ryssland, som då var ganska försummad. För detta ändamål gav hon den 1 november 1763 i uppdrag åt ryska ministerrarna i Wien, Köpenhamn, Haag, Berlin, Stockholm, Hamburg och Regensburg att omedelbart skaffa noggranna redogörelser om de bästa anstalterna för adliga flickors uppfostran i de länder, vid vilkas regeringar de voro ackrediterade<sup>1</sup>.

Ministrarna skickade omedelbart sina svar. Vi tro, att det kan vara av intresse även för svensk publik att taga del av dåvarande ryske ministrarnas i Stockholm meddelande i ämnet. Greve Osterman skrev, att i Sverige år 1738 gjorts ett försök att grunda en särskild skola för adliga flickor. Drottning Ulrika Eleonora hade nämligen skänkt ett slott för detta ändamål, och Sveriges adel hade förbundit sig att giva nödiga medel till anstaltens underhåll. Oaktat drottningens stora intresse för detta företag och hennes varma önskan att få realisera sin plan, kom den aldrig till utförande. Adeln ville ej utbetala de lovade summorna, och drottningen hade ej medel nog. Under sådana förhållanden bekostade hon i stället uppfostran av tio adliga flickor, som placerades i »ett privat hem» hos grevinnan Wrangel, och sedan dessa flickors utbildning därstädes avslutats, övergav drottningen varje tanke på sin ursprungliga plan<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Utrikesdepartementets arkiv i Moskva. Utrikesdepartementskollegiets protokoll år 1763, nr 643, s. 939.

<sup>2</sup> Utrikesdepartementets arkiv i Moskva. Rysslands förbindelser med Sverige. III. Stockholm 1764, bunt 9: Rapports en cour, nr 5.





Gustav III:s porträtt, gåva till eleverna i Smólna-institutet.

Andra svar voro mera givande, och redan år 1764 grundade Katarina en ny skola för adliga flickor. Den inrymdes i en större byggnad i Petersburg på samma plats, där ett starkt svenskt fort legat under den tid, då orten ännu var svensk fästning. Sedan Peter I kommit i besittning av platsen, hade ett tjärmagasin intagit fortets ställe (tjära heter på ryska »smolá», därav namnet »Smólnyj»);

under kejsarinnan Elisabets tid hade man där börjat uppföra en klosterbyggnad, som nu fick sin användning både som kloster och som skola.

Kejsarinnan var mycket intresserad av skolan. Hon tänkte, att hon där skulle »skapa ett nytt släkte av människor» och för detta ändamål — för att undvika alla inflytelser utifrån — fingo eleverna under hela uppfostringstiden icke lämna anstalten. Ej heller hade de rätt att under dessa år besöka sina föräldrar. Isoleringen var fullständig.

Skolan gjorde stor succès i Rysslands adliga kretsar såväl genom sin undervisningsplan och de nya uppfostringsmetoderna som på grund av det stora intresse, kejsarinnan hyste för skolan. Alla kejsarinnans kungliga gäster besökte den och förundrade sig över undervisningen därstädes, över flickornas uppfostran och kunskaper.

I juni 1777 var Gustav III, under namnet greve av Gotland, i Petersburg och besökte några gånger »institutets». I dettas diarium se vi, att konungen varit där vid åtskilliga tillfällen.<sup>1</sup> Han tog kännedom om lärjungarnas kunskaper i olika ämnen, intresserade sig för deras målningar, skulptur och handarbeten och deltog flera gånger i deras lekar. Han var även närvarande vid en högtidlig utdelning av premier åt elever i de yngre klasserna samt genomgick institutets alla byggnader.

Sista gången konungen besökte institutet tillsammans med Katarina, den 24 juni samma år, var en stor fest anordnad till kejsarinnans ära. Flickorna uppförde först en fransk opera och sedan en mycket roande balett. Därefter bjödo de sina gäster att göra en promenad i parken. Här möttes dessa i talrika för tillfället uppförda vackra gröna lusthus av nya scener ur operor, komedier o. s. v. I en scen, där flickorna sjöngo ett parti ur operan Zemira och Azor, uppträdde en fröken Hrustjöv i rollen av det fula odjuret, Azor, som var en förtrollad prins.<sup>2</sup> Förtrollningen skulle hävas, så snart man lyckades plocka en blomma, som var strängt bevakad och ägnad åt en välgörande gudom. Blomman plockades, och då kejsarinnans namn uttalades, föll den fula masken, och fröken Hrustjöv fick på nytt tillbaka sitt vackra ansikte. Därvid började hon deklamera några verser, i vilka hon tolkade sin och alla flickornas tacksamhet mot välgörarinnan men hon kunde ej avsluta dem, ty tårarna kvävde hennes stämma.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Kollegiets diarium av d. 17 mars 1778.

<sup>2</sup> Man hade, karakteristiskt nog, för tillfället frångått Marmontels balett.

<sup>3</sup> St Petersburgs tidning, 1777, bil. till nr 51.





Fröken Hrustjöv (t. h.), en av eleverna i Smólna-institutet, vilken Gustav III för-  
ärade ett litet med diamanter prytt hjärta.

Slutligen fanns i parken en amfiteater, full av musor, som »med hjärta och mun lovsjongo ställets gudom». Hela festen avslutades med en supé, som serverades åt gästerna och de äldsta flickorna i ett galleri, åt de yngre flickorna på galleriets båda sidor.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Ibidem.

Konungen var mycket nöjd med allt han sett och förlänade fröken Hrustjöv ett litet med diamanter prytt hjärta.

Senare, efter sin återkomst till Sverige, sände han institutet sitt porträtt i olja. Ramen var prydd med svenska vapnet och försedd med följande inskription: «Donné par GUSTAV III Roi de Suede. A la commun:té Impériale des Dem:les nobles de Russie. 1777.»

Lärjungarna tackade konungen med ett brev för hans nådiga uppmärksamhet. Som svar härpå skickade Gustav flickorna följande brev på franska,<sup>1</sup> förut icke publicerat i Sverige:<sup>2</sup>

Ce 6 Février 1778 Stockholm.

Medemoiselles. Le Pr. Mentzikoff m'a remis votre lettre et j'ai ete tres flatte de votre souvenir; quand on est de votre agée et quand on possede autant que vous les tallens et l'art de plaire on est sure de faire des heureux. Vous m'avez fait eprouver ce sentiment; j'ai atribuee les marques de votre souvenir a ma personne et non a mon rang et j'ai senti pour la premierr fois le plaisir d'etre aime pour moi. Si c'est une erreur je vous prie de me la laisser elle ne vous fait pas de mal et elle me fait beaucoup de bien, daillurs l'innossense la libertee et la candeur ou vous ettes ellevees ferront l'excuses de mon erreur, je me rapelleres toujours avec attendrissement le spectacle que vous et votre auguste fondatrice m'ont donne ce spectacle unique dans son espece<sup>3</sup> est peutetre une des<sup>3</sup> choses qui honoreront le plus un jour la memoire de Chaterinne II et qui ferront benire par une posteritee juste et impartial sa memoire dans tout les siecles. Je m'apersois un peu tard que je vous parle un langage bien serieux pour votre age mais il est fait pour des coeurs ainsi sensible que le votre. Je suis avec la plus parfaite consideration medemoiselles

Votre tres affectionne  
GUSTAVE.

aux Demoiselle de la  
Communaute noble de St. Pet:

Eleverna svarade konungen med en ny skrivelse, vari de ännu en gång tackade honom för hans nåd.

<sup>1</sup> Detta brev bevarades i institutets museum ända till revolutionen 1917.

<sup>2</sup> Konungens ortografi är bibehållen.

<sup>3</sup> Ett efterföljande ord synes vara överstruket.



le 6 febr. 1778. Stockholm

Mesdemoiselles. Le Sr. Mentzerichoff m'a remis votre lettre &  
 j'ai été très flatté de votre souvenir, quand on est  
 de votre âge & quand on passe au point que vous  
 la faites & l'ait de faire un tel sort de faire de beaucoup  
 vous m'avez fait éprouver ce sentiment j'ai été bien  
 persuadé de votre souvenir à mes parents & non  
 à mon sang & j'ai senti pour la première fois  
 le plaisir d'être aimé pour moi si c'est avec celui  
 de voir que de me la laisser elle ne vous fait pas  
 d'injustice la liberté de la laisser ou vous elle  
 elle vous ferait de beaucoup de mon amour & non  
 rarement toujours avec elle & j'espère que  
 que vous & votre ange & j'espère que  
 ce spectacle unique dans son genre & j'espère  
 à être une des choses qui honoreront le point  
 la mémoire de Charles 11<sup>e</sup> & qui feront bien  
 par une postérité que de imparfait & j'espère  
 dans tout le siècle. Je m'agresser un peu tard que  
 je vous parle en langage bien vieux pour votre  
 âge mais c'est fait pour des cœurs ainsi j'espère  
 que le vote de j'espère avec la plus parfaite considération  
 m'admirez vous.  
 Votre très affectionné  
 Gustav III

Gustav III:s brev till eleverna i Smólna-institutet den 6 febr. 1778.

Samtidigt med brevet av den 6 februari till flickorna under-  
 rättade konungen även kejsarinnan Katarina, att han skrivit till  
 institutets elever, och bad henne i skämtsam ton att, om detta  
 strede mot skolans regler, utverka syndaförlåtelse för honom hos  
 metropoliten av Petersburg.<sup>7</sup> Ve veta inte vad kejsarinnan svarat  
 på detta brev, men vi kunna förstå, att hon ej haft något att in-  
 vända, ty i skolans diarium år 1778 under den 17 mars läsa vi  
 följande:

<sup>7</sup> Ryska riksark. IV. 143. bl. 54.

»Pedagogiska Sällskapet kollegium, högt värderande besöket av en så hög och berömd gäst och hans vänlighet mot detta sällskap, vilket är värt att bevaras till kommande släkten som ett oförlömligt minne — — — har beslutat: att i diariet nedskrivna konungens besök och hans vänlighet mot sällskapet och att bevara Hans Maj:ts brev i kollegiets arkiv, för att minnet av denna händelse må leva kvar för alla tider och under alla omständigheter.»<sup>2</sup>

Som man vet, gjorde år 1917 Petersburgs sovjet Smólnyj till sitt huvudkvarter, varvid icke blott klosterscholan upphörde utan även alla tavlor, porträtter och andra konstverk försvunno därifrån.

---

<sup>2</sup> Ped. Säll:s arkiv 1778, nr 5, s. 113—114.



## Den svensk-finska ätten Linders härstamning.

Av H. Södersteen.

Ätten Linder angives i »Ättartaflor öfver den på Finlands riddarhus introducerade adeln» av Oskar Wasastjerna hava sitt ursprung från Westfalen i Tyskland, varifrån den förste kände av släkten, Johan Linder, som levde i början av 1700-talet, skall hava inflyttat till Sverige och blivit officer vid ett skånskt regemente; gift med Maria Stockenström. Deras son säges hava varit bergmästaren i Finland Magnus Linder, född 1710 i Skåne, död 1799, gift med Anna Christina Kreij, dotter av brukspatron Henrik Johan Kreij på Svartå bruk i Finland. Magnus Linders yngre sonson, överstelöjtnanten Carl Anton Linder, erhöll finskt adelskap 1830. På hans adliga nummer adopterades och introducerades 1833 hans äldre broder, bergsrådet Magnus Linder, född 1792, död 1863, vilken 1859 upphöjdes i finsk friherrlig värdighet, och i denna egenskap introducerades 1860 med namnet Linder af Svartå n:o 44. Den friherrliga ätten Linder utdog 1896. Överstelöjtnanten Carl Anton Linders yngste son, Christoffer Alexander Ernst Linder, född 1838, död 1868, godsägare, framstående politiker och nationalekonomisk författare, var gift med Maria Amelie Albinia Lavonius (gift 2. gången 1872 med konsul Oscar Ekman i Göteborg). På uppdrag av sonen, generalmajor Ernst Linder i Stockholm, har följande forskning verkställtts rörande släktens ursprung.

I Almquists »Bergskollegium och bergslagsstaterna 1637—1857» uppgives bergmästaren Magnus Linder vara född 1709 i Växjö, det sista i enlighet med äldre notiser, som likväl torde avsett mindre födelse- än studieorten. Han återfinnes emellertid ej i Växjö kyrkböcker. I Uppsala universitets album finnes han antecknad som student 1731 <sup>30/3</sup>, skriven »Magnus Linder, Smol.», och i Smålands nations i Uppsala matrikel samma år och dag finnes hans egenhändiga namnteckning med ett par egendomligt skrivna initialer, i den

tryckta matrikeln felaktigt återgivna som »W. H. Linder, Wex.», men av grafologen civilingenjör Filip Langlet uttydda till »M. Ae. Linder, Wex.» Den sedermera från trycket utgivna Växjö läroverks matrikel var icke tillgänglig vid forskningens utförande, varför en annan väg följdes för att finna Magnus Linders födelse och föräldrar.

I Smålands nations i Uppsala matrikel finnes för år 1721 »Andr. Linder, Wex.», född i november 1701, fil. mag., v. häradshövding och brukspatron. I universitetets album är han inskriven med namnet »Andreas Oegidii Lindenius», sedermera ändrat till Linder. Bland dedikationer i hans magisteravhandling nämnas tvenne präster i Algutsboda församling av Växjö stift och »min käre fader, Herr Ögge Andersson». Vid forskning i Algutsboda kyrkböcker återfanns denne som rusthållare och nämndeman, boende i Thomashult, dit han flyttat från Lenhöfda församling i samma stift. I sistnämnda socken funnos också hans barn födda, bland dem Andreas Öggesson 1701 och Magnus Öggesson 1709.

I Uppvidinge härads domböcker finnes år 1742 ett arvsmål mellan nämndemannen Ögge Andersson med barn och hans 2:a hustrus arvingar. Där nämnes den förres fullmäktige vice bergmästaren Magnus Linder, som träffar överenskommelse å sin »käre faders, nämndemannen Ögge Anderssons vägnar», och en inlaga av »vice häradshövdingen Anders Linder å aflidne nämndemannen Ögge Anderssons arfvingars vägnar». Av det här anförda torde med full bevisning framgå, att stamfadern för den i Finland adlade ätten Linder icke var en från utlandet kommen officer med namnet Johan Linder utan i stället rusthållaren och nämndemannen Ögge Andersson, härstammande från en bondesläkt i södra Småland. I förutnämnda Växjö läroverks matrikel finnes också antecknat: »Okt. 17. 1721: Magnus Aegidii, rust. fil. par. Algutsboda, Thomashult, II ann.; in Cl. Puerorum. (Linder)». Namnet Linder är tydligen taget av födelseförsamlingen Lenhöfda, som förr skrevs Lindhöfda. Uppgiften, att stammötern hetat Maria Stockenström, är en felaktig reminiscens av att en Stockenström varit ingift i släkten. Ovannämnde häradshövding Andreas (Anders) Linder var nämligen gift med Christina Stockenström.

Fortsatt forskning i Lenhöfda kyrkböcker samt i kammararkivets jordeböcker och andra handlingar hava gjort antagligt, att de två äldsta påvisbara leden i ättelängden representeras av Per i



Vägershult, innehavare av  $\frac{2}{3}$  mantal skattehemman i Lenhöfda, omtalad 1531, och Tore i Vägershult, nämnd 1550. Därefter blir ättelängden:

**Tab. 1.**

Per Gammal i Vägershult, nämnes 1575 och 1584.

*Son:*

Carl Pedersson i Vägershult 1596—1626.

*Son:*

Öggir (Högge, Ögge) Carlsson i Vägershult 1628—1642.

*Son:*

Peder Öggesson (Öggirsson) i Vägershult, begr. i Lenhöfda 1668.

*Son:*

Anders Persson i Vägershult, född omkr. 1630, begr. i Lenhöfda 1693  $\frac{26}{5}$  (63 år gammal), gift 1657 22. sönd. eft. Tref. i Vägershult med Elin Bryngelsdotter, född omkr. 1634, död i Vägershult 1733  $\frac{20}{5}$  (99 år och 5 månader gammal).

*Barn:*

- 1) Håkan Andersson i Vägershult, död 1741  $\frac{28}{12}$ , nämndeman.
- 2) Ögge Andersson, född omkr. 1672, rusthållare och nämndeman, tab. 2.
- 3) Carl Andersson i Vägershult, gift 1694  $\frac{16}{9}$  med änkan Ingrid Jonsdotter i Hassla, Lenhöfda.

**Tab. 2.**

Ögge Andersson, son av Anders Persson, tab. 1, född omkr. 1672 i Lenhöfda, död 1743  $\frac{6}{3}$  i Algutsboda, Kronobergs län, hejdrigare, rusthållare och nämndeman, ägde Thomashult i Algutsboda, dit han flyttade 1712. En förmögen man.

Gift 1. med Anna, släktnamn obekant, född omkr. 1679, död i Vägershult 1711  $\frac{6}{2}$  (32 år gammal); — 2. med Elisabeth Persdotter, död 1742  $\frac{3}{6}$  i Thomashult.

*Barn endast i 1:a giftet:*

- 1) Märta, döpt 1699 <sup>5</sup>/<sub>11</sub>, levde 1743.
- 2) Andreas (Anders) *Linder*, döpt 1701 <sup>3</sup>/<sub>11</sub>, häradshövding och brukspatron, tab. 3.
- 3) Annika *Linder*, döpt 1704 <sup>17</sup>/<sub>11</sub>, begr. 1757 <sup>25</sup>/<sub>7</sub> i Algutsboda, gift med hejdridaren Johan Algulin, född 1689, begr. 1757 <sup>28</sup>/<sub>5</sub>.<sup>1</sup>
- 4) Elisabeth, döpt 1706 <sup>4</sup>/<sub>11</sub>, gift 1724 med Daniel Eriksson i Helleberga.
- 5) *Magnus Linder*, döpt 1709 <sup>28</sup>/<sub>2</sub>, bergmästare, tab. 4.

**Tab. 3.**

Andreas (Anders) Linder, son av Ögge Andersson, tab. 2, döpt 1701 <sup>3</sup>/<sub>11</sub> i Lenhöfda, död 1781 <sup>7</sup>/<sub>10</sub> i Vintrosa, begr. i Tysslinge församling (båda i Örebro län), fil.mag., vice häradshövding, brukspatron på Solberga i Vintrosa.

Gift 1741 med Christina Stockenström, född 1709 i Örebro, död 1786 <sup>16</sup>/<sub>12</sub> i Vintrosa, dotter av borgmästaren i Örebro, bergmästaren i Nora och Linde bergslager, riksdagsmannen Erik Stockenström och Emerentia Rokes (vilken i sitt 1:a gifte med kämnärsnotarien i Stockholm Lars Laurin hade en dotter, Maria Margareta Laurin, gift med hovrättsrådet Johan Linderstedt. Häradshövding Andreas Linder kallas i Svenska Ättartal under släkten Stockenström oriktigt Johan Linder. — En broder till Christina Stockenström var presidenten i bergskollegium greve Erik Stockenström).

*Barn:*

En dotter, okänd till namn och födelseort, men omnämnd i bouppteckningen efter modern, där det heter, att dennas arvinge var »hennes enda barnbarn och dotterdotter Mademoiselle Bergendahl i Göteborg» och att hon »alldeles uteslutit sin enda dotter, Fru Bergendahl, som ock är i Göteborg».

**Tab. 4.**

Magnus Linder, son av Ögge Andersson, tab. 2, döpt 1709 <sup>28</sup>/<sub>2</sub> i Lenhöfda, död 1799 <sup>17</sup>/<sub>1</sub> i Vichtis socken, Finland, berg-

<sup>1</sup>*Barn:* 1) Magnus Algulin, f. 1730, d. 1790 på Isaksbo vid Avesta, assessor i bergskollegium, direktör för tackjärnsblåsningen i riket.

2) Johan Algulin, f. 1738, d. 1819, fil. jubeldoktor, kyrkoherde och prost i Fröderyd, Jönköpings län, g. m. en brorsdotter till Linné.



mästare i Finland 1747, brukspatron, ägare av Svartå bruk i Karis socken och godset Vanjärvi i Vichtis socken.

Gift 1748  $^{20}/_9$  med Anna Christina Kreij, född 1727  $^{21}/_3$  på Svartå, död 1793  $^{12}/_9$  på Vanjärvi, dotter av brukspatron Henrik Johan Kreij och Anna Margareta Stålhammar.

*Barn:*

- 1) Adolf Johan, född 1749  $^{21}/_{10}$ , död 1812  $^{27}/_5$ , lagman.
- 2) Magnus, född 1751  $^{3}/_3$ , död 1801  $^{23}/_5$ , brukspatron på Svartå, fader till bergsrådet friherre Magnus Linder af Svartå och överstelöjtnanten Carl Anton Linder.
- 3) Andreas, född 1752  $^{10}/_8$ .
- 4) Anna, född 1759, död 1773.

Ätten Linders fädernehärstamning är alltså av ur-gammal svensk rot. Traditionen om släktens härkomst från en officer från Westfalen rör tydligen bergmästaren Magnus Linders hustrus, Anna Christina Kreijs släkt. Forskningar i Tyskland hava visat, att släkter med detta namn hava funnits i Rhenländerna. I Sverige, Finland och Baltiska provinserna funnos på 1600- och 1700-talen ganska många med namnet Kreij. Från »Churfurstendömet Pfaltz vid Rhein» härstammade Ludvig Henrik Kreij, kaptenlöjtnant vid Västmanlands regem. (avsked 1700), adlad von Kreij 1698  $^{8}/_6$ , introd. nr 1369. Enligt Anrep var han »gift, men med hvilken och om han hade barn, är icke kändt, hvadan ätten för länge sedan ansågs vara utgången». Emellertid finnas i Westinska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek tvenne illa medfarna gamla handlingar av  $^{3}/_{11}$  1724, av vilka framgår, att Ludvig Henrik Kreijs moder hette Anna Craemer (Kreimers), syster till generalmajoren vid Västmanlands regem. Peter Creimers, och att denne och hans systerson »ogiffte och barnlöse med döden affgått». En syster till Ludvig Henrik Kreij, »Catrina Jerrdrut Kreij», har underskrivit den ena handlingen och nämner, att Kongl. hovrätten den 18 jan. 1717 förordnat curator för henne och *hennes syskon* vid arvstakten efter brodern och morbrodern. Den senare, Peter Creimers, var född 1614  $^{24}/_{11}$ , död 1699  $^{11}/_5$  på Ansta översteboställe i Romfartuna socken, Västml., begravnen i kyrkan, där hans vapen finnes uppsatt. Hustrun var Emerentia Morgonstjerna. Ludvig Henrik Kreij avled 1705 på Ansta (enl. Sandbergska samlingen i kammarmarkivet). I Huddunge socken, Västml., avled 1762  $^{22}/_{11}$  kvartermästaren Ludvig

Henrik Kreij, 70 år gammal, alltså född 1692. Antagligen var han en brorson till ovanskrivne kaptenlöjtnant med samma namn. I riksarkivets meritförteckningar finnes en Gustaf Henriksson Kreij, som »först i 13 år varit trumslagare hos överste Rancken och sedan i överste Ulfsparrs regemente». Han säger, att fadern var »majoren vid Kronobergs regem. Hindric Kreij, som i många år kronan tjent hafver» och vars söner »gifvit sitt lif för riksens fiender». Fadern var kaptenen vid Kronobergs regem. Hindric Kreij, som blev sergeant vid regementet 1629, kapten 1644, avsked 1658. Martin Kreij, »en fattig, från Ryssland förlöster fånge», omnämnes i riksarkivets Biographica. Han blev på generallöjtnant Lybeckers förslag anställd som tolk i ryska språket. Bland Karl XII:s officerare nämnes av Adam Lewenhaupt förutom Ludvig Henrik Kreij en Christoffer von Kreij, fänrik vid Bremiska inf. regem. 1703, och en Johan Kreij, född i Riga 1667, fänrik vid Marienburgska lantmilisbat., fången vid Marienburg 1702, hemkom 1722 till Lifland, g. m. Maria Dahlen, som levde änka i Marienburg 1731. En annan Johan Kreij, adlad von Kreijenfels 1653, var kapten och regementskvartermästare vid ett regemente till fot<sup>1</sup>. Sergeanten Otto Kreij, född på 1600-talet, död före 1718, var gift med Catharina Johansdotter Broman, som avled 1723 <sup>1</sup>/<sub>5</sub> i Gävle, dit hon kom som änka bland andra flyktingar från Finland med sina båda söner Gustaf och Johan. Den förre, Otto Gustaf Kreij, född i Davids socken, Karelen, inskrevs i Gävle skola 1717. Den senare, Johan Ottosson Kreij, död 83 år gammal i Gävle 1790 <sup>24</sup>/<sub>4</sub>, var stadsbetjänt där, gift 1739 <sup>27</sup>/<sub>5</sub> med Gertrud Nilsson Lind, född i Segerstad, död i Gävle 1773 <sup>22</sup>/<sub>8</sub>, 60 år gammal. Deras barn: 1) Anna Catharina, född 1741 <sup>12</sup>/<sub>2</sub>, död 1792 <sup>29</sup>/<sub>12</sub>, gift 1768 med ringaren i Gävle Johan Boström, död 1793. — 2) Otto Gustaf Kreij, född 1743 <sup>14</sup>/<sub>1</sub>, stadsbokhållare i Falun, levde 1774, antagligen fader till länsmannen i Rättvik, expeditionsfogden Gustaf Otto Kreij, som tog avsked 1839. — 3) Gertrud Kreij, född 1745 <sup>25</sup>/<sub>1</sub>, död ogift 1773 <sup>8</sup>/<sub>7</sub> — 4) Erik Kreij, var kanslist i Gävle 1774, då bouppteckning upprättades efter hans moder. Denna familj Kreij tillhörde antagligen samma släkt som ovananförda Ludvig Henrik

<sup>1</sup> Om denne anföres hos Anrep det vanliga: »var gift, men med hvilken och om han hade barn är obekant, hvadan ätten för länge sedan anses utgången.» För komplettering må hänvisas till Kneschke: Deutsches Adelslexikon, enligt vilket han var »Oberkriegscommissar und Amtshauptmann zu Colberg». I sitt gifte med Ester Catharina v. Froreich hade han sonen Johann v. Kreijenfels, vilken vid sin död 1719 var preussisk major. Med denne utgick ätten. »Välb. Fru Charlotta Creienfelt från Åsbyholm», begr. i Bringetofta 1716 <sup>29</sup>/<sub>8</sub> (50 år gammal), var kanske en syster till den sistnämnde.



Kreij och hans syster Gertrud. I Stockholm fanns en Georg Niklas Kreij, fil. mag., skolmästare, gift med Maria Dorothea Pauli, död som änka 1769. Deras son Fredrik Kreij, född 1732, död 1821, var kirurg. mag. och stadsfältskär i Stockholm. Brukspatron Henrik Johan Kreij uppträder i Finland först i början av 1720-talet, kommen från Reval, och blev 1732 genom sitt gifte med Anna Margareta Stålhammar ägare av Svartå bruksegendom i västra Nyland, varefter han köpte godset Vanjärvi i Vichtis socken. Han var född 1698, avled 1766 <sup>29/2</sup> i Nummis socken och är begravnen i Åbo domkyrka. Hans sigill finnes bevarat i Finlands statsarkiv och på Svartå. Det visar en fågel (kråka? Kreij, Krähe?) sittande på en stubbe. Samma motiv finnes i adliga ätten von Kreijenfels' vapen, men fågeln sitter här med utbredda vingar på en klippspets. Adliga ätten von Kreij har tre fåglar: två sittande vända mot varandra och över dem en fågel i flykt. Det är ganska antagligt, att här anförda personer med namnet Kreij tillhörde en och samma släkt, härstammande från en gemensam stamfader, som under förra hälften av 1600-talet kommit från Westfalen och blivit officer vid något svenskt regemente.

---

## Märta Örnflycht.

Av H. Södersteen.

I Svenska turistföreningens årsskrift för år 1899 finnes en berättelse om en resa i Hälsingland och södra Jämtland sommaren 1898 under rubriken »Åt Hälsingland» av Johan Nordlander. Upp efter Ljusnan kom berättaren till byn Kårböle i Färila socken. Där hade han lyckan att i en gammal kyrkovärd finna en språk-sam och intresserad man med ett utmärkt minne. Denne meddelade honom åtskilliga sägner och berättelser från nejdens forntid och bl. a. följande om Märta Örnflycht:

— — — »Hon var född av förnämt folk i Stockholm, men var litet konstig, så att föräldrarna ville bliva av med henne. Också trodde de, att hon skulle folka sig bättre, om hon komme på en obekant ort. Därför skickade de henne till Östersund, där hon hade en far- eller morbror. Men hon var sig lik, och släktingarna ville snart bli av med henne. Då blev det så, att hon skulle skickas tillbaka till Stockholm, fastän det var mitt i vintern. Hon tog vägen över Kårböle. Men när hon kom dit, blev hon stannandes. Det hade snöat mycket, och på den tiden plogades det ej. För övrigt fanns det då där endast skogsvägar. Hon tog in i den bondgård, som nu heter *Väst i gården*, och fattade snart tycke för sonen där, som hette Jonas. Han tyckte också om henne, och så brydde hon sig icke om att resa vidare. I stället skickade hon till Stockholm efter sina betyg. Dessa kommo, och så gifte hon sig med Jonas, som efter gårdens namn kallade sig *Wester*. De kommo sams ganska bra och stodo sig gott. Märta ville hava glada människor omkring sig, och där samlades byns ungdom till lekar och upptåg eller när den hade något fyr för sig. Den gamle berättarens farfar var bland dem, som där hade roligt. En gång söpo de där och spelade kort, och det var ej så sällan som det hände. Mitt på höstnatten fingo de då oförmodat höra bjällror klinga. Detta var då



något ovanligt, och endast herrskap hade sådana. De åkande kommo in på gården, fimmelstängerna släpptes ned på den frusna marken, och de frånsända hästarna hördes ruska på sig. De som spelade, trodde fullt och fast, att det var något herrskap från Stockholm, som hade kommit för att hälsa på den förnäma bondhustrun. De skämdes liksom och släckte genast ljusen. Men något folk hördes icke till. Då blevo karlarne rent av förskräckta och sutto där i mörkret, ty ingen vågade sig ut. Till slut tog dock en av ynglingarna mod till sig och gick ut på gården för att se efter, vad det var. Men han såg ingenting. De förstodo, att det var ett annat sällskap, än de hade tänkt. Därifrån måste de, men ingen ville gå först och ingen sist. Och när det äntligen bar av, voro de darrande och skälvande. Men efter detta blev det slut på att spela och supa där i gården. — En vinter råkade Märta och Jonas ut för en eldsvåda, och alla åbyggnader brunno ned för dem; endast korna räddades. Jonas fick tak över huvudet i en gård, som hade tillhört berättarens fader. Här blev han sjuk och sängliggande. Till slut kände han, att han skulle följa med. Då sade han till hustrun: 'Jag tror, jag flyttar snart ifrån er nu.' Men det talet tyckte hon icke om. Hon blev rasande och sade högt och strängt: 'Inte skall du lägga dig och dö; du ska upp och betala din skuld.' Han dog dock. Änkan och sonen Per hade sedan hemmanet tillsammans, timrade upp husen ånyo, och Märta levde där till sin död. Per var en duktig arbetare, och allt vad han gjorde, var väl gjort. Ännu finnas i skogen slätterlador, som han timrat upp och täckt ordentligt.»

Samma historia återfinnes i tidningen Norrlands-Posten, berättad av postiljonen Lundh från Storvik förlidet år. Han tillägger: »Härom året vid hög vårflod kom en oväntad hälsning till Kårböleborna från ovannämnde Per. En skakel kom nämligen flytande i land vid Kårböle, å vilken funnos inristade initialerna P. Ö. W. (Per Örnflycht-Wester). Den hade troligen legat instucken i någon gammal lada uppåt slättorna, men lerkats loss av det höga vårvattnet och följt med till byn. Flera lador, som denne Per under sin tid på Västigården byggt, skall finnas kvar å skogsslättorna ännu. Som en egendomlighet kan nämnas, att när mangårdsbyggnaden Norristuga brann ned 1921, var det omkring 200 år sedan någon eldsvåda härjat i Kårböle.»

I Anreps Ättartaflor kan denna Märta Örnflycht icke återfinnas. En undersökning i Färila kyrkböcker har emellertid givit följande resultat.

I skriftboken för åren 1721—1740, den äldsta av Färila församlings husförhörslängder, finnas vid Kårböle: *Gästgivaren Jon Persson, Hustr. Marta Örnflycht, Son Per Jonsson*. Jon Persson är överstruken, alltså död före 1740. Både mannen och hustrun hava kommunicerat till och med år 1728. I nästa husförhörslängd, som börjar 1766, finnas de icke antecknade. Död- och begravningsboken börjar 1752. Där finnes antecknat »Kårböle år 1756 den 25 februari: Enkan Margareta Örnflygt f. i Strengnäs vid pass 1686 af adels föräldrar. Fadren capt. H. Nils Örnflygt, modern fru Elisabet Clafert. Farfadren Magnus Örnflygt, farmodren fru Märta Rosenqvist. Morfadren Göran Klafert, mormodren fru Brita Morgan Stierna. Hennes farbröder Peter Örnflygt hade en Kling Sporre till måg. Hennes bröder Göran och Balzar slagne i fält. Et lefwande syskonbarn hafwer hon i Rasbo socken på Österberga capt. Gustaf Anders Örnflygt i Jämtland, och wid resan ther i från kom hon at stadna i Kårböle, ther hon ingick med bonden Jon Persson Wester äktenskap, som efter inhemtad underrättelse av consistorie fullbordades 1715. Hon hade en son efter sig. Ålderdom och et fall på isen tillskyndade henne döden, aetas 70 år.»

I 1766 års husförhörslängd återfinnes vid Kårböle: *Per Jonsson Wester, f. 1717* <sup>23/10</sup> *h. l., död 1795; hustr. Sigrid Fonsdt 1714* <sup>25/3</sup>, *död 1790; s. Hans Persson 1748* <sup>12/3</sup>; *hustr. Margareta Fonsdt 1739* <sup>2/8</sup>. Sistnämnda makar hade en son, Jonas Hansson, född 1775 <sup>24/3</sup>, vilken flyttade till Hogdal 1801—1806, och en dotter, Anna Hansdotter, född 1778 <sup>26/6</sup>. Om henne finnes antecknat, att hon var »vanvettig» och dog ogift 1817.

Märta Örnflychts fader var alltså den Nils Örnflycht, som återfinnes i ättartavlorna under tab. 17, född 1607, död 1683, major vid infanteriet, gift 1. på 1670-talet med Märta Stake, 2. med Elisabeth Crafoord, död 76 år gammal. Han hade sönerna Göran Örnflycht till Berga, skjuten för Thorn 1703, gift med en fröken von Budberg och troligen barnlös, samt Balzar, född 1682, död 1763 <sup>3/2</sup>, kapten. Den senare var med i slaget vid Hälsingborg den 28 febr. 1710. Att han blivit »slagen i fält», framgår ej av uppgifterna hos Anrep. Han var gift och efterlämnade barn. Enligt ättartavlorna hade Nils Örnflycht även två döttrar, av vilka alltså ovanskrivna Märta var den ena. Hennes födelseår var tydligen tidigare än 1686, alldenstund fadern dog 1683. Nils Örnflychts föräldrar voro Måns Uddesson Örnflycht till Granhammar och Bostorp, gift med Märta Rosenqvist. Hans hustru i



2:a giftet, Elisabeth Crafoord, var enligt uppgifterna i Färila om Märta Örnflycht dotter av Göran Crafoord och Brita Morgonstjerna. Göran Crafoord var ryttmästare vid Livregementet och fader till kaptenen vid Västmanlands regemente Jacob Crafoord, som vann introduktion på riddarhuset 1668. Om Märta Örnflychts farbroder, Peter Örnflycht, meddela även ättartavlorna, att han hade en dotter Elsa, gift med en Klingspor. Hennes kusin, kaptenen vid Östgöta tremänningsregemente Gustaf Anders Örnflycht till Österberga, född 1696, dog barnlös 1764  $\frac{9}{1}$  på Frötuna i Uppland. Att han bott i Jämtland, framgår ej av ättartavlorna. Hennes övriga kusiner synas däremot ha dött före henne.

---

## Hampus Elof Mörner.

En anekdotsamling upptecknad av krigsrådet C. D. Forsberg.

Meddelad av C. A. Forsberg.

Denne frejdade kavalleriofficer, under lefnaden ofta benämnd Hampus Hussar, måhända den ende befälhafware wid detta wapen, som under Sweriges krig de sednast förflutna etthundra åren på fältet sammandrabbat med kavalleri mot kavalleri, slutade 1824 wid några och sextio år en lefnad, delad mellan hofwet, kasernen och den husliga härden, trött och öfvermättad af wexlande nöjen och motgångar. Sedan kapitenlöjtnantsbeställningen (wid lifdrabantkåren), som gjorde innehafwaren deraf nära nog oskiljaktig från konungens person, i början af 1820-talet blifwet indragen, innehade grefwe Mörner de sista åren af sin lefnad icke någon annan befattning, än att verkställa årliga inspektioner och mönstringar inom fyra kavalleriregementer, wid hwilka sistnämnda förättningar jag såsom mönstringskommissarie (åren 1821, 22 och 23) honom åtföljde, åkande i samma wagn och, hwad mera af mig värderades, hedrad med hans wänskap och odelade förtroende. Från en mångårig tienstgöring inom Gustaf Adolfs, Carl d. 13:des och Carl Johans hof egde han talrika minnen och en mängd anekdoter att omtala, något som mycket förkortade den wäglängd, af omkring 130 mil, wi tillsammans årligen tillryggalade; af hwilka berättelser jag, först många år efter grefwens död, ur minnet upletat och upteknat en jembörelsewis ringa del.

Men — jag will låta den gamle generalen sjelf berätta.

### I.

Under fälttåget i Finland 1788—1790 kommenderade jag såsom ryttmästare wid Mörnerska husarregementet en squadron af 100 man, och beordrades wid ett tillfälle att på andra sidan af



en större slätt recognoscera skogen, hwilken ansågs wara af fienden intagen. Innan jag hunnit öfwer första hälften af slätten, warseblef jag en trupp ryskt kavalleri, som framkom ur skogen, ordnade sig till anfall, och i traf framryckte med riktning på den trupp som af mig anfördes. Den fiendtliga squadronen, tillhörande ett dragonregemente, tycktes wara starkare än min, men icke desto mindre beslöt jag att möta anfallet; och då wi befunno oss på omkring 150 alnars afstånd från hwarandra, kommenderade jag marche-marche och ilade med blixstens snabbhet rakt på fienden, som ända intill sammanträffandet bibehöll den långsammare marcherörelsen. Ridande några hästlängder framför min trupp, befann jag mig inom få ögonblick bakom den fiendtliga linien; och då jag kastade om min häst, warseblef jag blott en oredig massa af stridande, man mot man, samt en del hästar och karlar, af den häftiga sammanstötningen och inhuggningen kastade öfwer hwarandra på marken. Inom mindre än tre minuter war striden afgjord, fienden upplöst, skingrad och i full flygt till den nyss lemnade skogen, hwaruti såwäl ryssarne som mina förföljande hussarer förswunno ur min åsyn. På stället, där striden stått, befunno sig blott några sårade karlar och hästar, bemödande sig att åter komma på benen; men alla hors de combat, i behof af hjälp och utan att kunna skada hwarandra. Nu befalte jag min trumpetare, en ung femtonårig yngling, hwars hela kropp skälfdes af förskräckelse wid denna för honom så owanliga scen, att blåsa apell; men dertill han af läpparnes darning war aldeles oförmögen. Som jag sjelf förstod att handtera instrumentet, ryckte jag till mig trumpeteten, blåste signal och hade inom några minuter den fågnaden att se mina hussarer på spridda punkter framkomma ur skogen, de fleste medförande en karl eller häst tillhörande den fiendtliga squadronen. Wår egen förlust war mycket obetydlig, twenne dödade hästar och 7 eller 8 blesserade karlar.

Denna affär, den enda under kriget, derwid enstaka strid emellan tvenne kavalleri-detachementer egde rum, lemnade mig den öfvertygelsen, att, då trupper af detta wapen med hwarandra sammanträffa, och styrkan är så wid pass lika, att den enas mera utsträckta linea icke kan öfwerflygla den andras, öfwerlägsenheten och segern tillfaller den, som i sammanträffningens ögonblick satt sig i den hastigaste farten och tillika eger, hwad som äfwen wid detta tillfället war på wår sida händelsen, de största och starkaste hästarne.

Då underrättelsen om det i hufwudstaden begångna mordet på konung Gustaf d. 3:dje ankom till Jönköping, befann jag mig derstädes på permission. Angelägen att genast kunna inställa mig i Ystad wid min där förlagda squadron, skref jag i ögonblicket till landshöfdingen, som war en nära anhörig och vän, samt anhöll om *pass*, hellst anbefalldt war från Stockholm, att noga upmärksamhet skulle fästas på resande som färdades söderut. Swaret war: »att tid nu icke funnes för utskrifwande af resepass; att jag wore känd på den wäg jag hade att färdas; samt att jag, i nödfall, kunde upwisa landshöfdingens handbref, i stället för pass». — Jag afreste och ankom utan mötande hinder till Bo gästgifwaregård, nära gränsen af Kronobergs län. När jag steg ur åkdonet, mötte jag på gården en ung, lång och mager prest, förmodeligen pastorsadjunkt, tillika med flera bönder, grupperade kring gästgifwaren på stället, sysselsatt att för dem med hög röst upläsa landshöfdingembetets nyss ankomna cirkulär med förhållningsordres i anledning af den i hufwudstaden inträffade bedröfliga tilldragelsen. »Laga så att jag genast får hästar», sade jag till gästgifwaren, som tillbaka frågade mig, »om jag wore försedd med pass?» — Efter att hafwa uplyst orsaken, hwarföre jag icke i Jönköping erhållit det begärda passet, wisade jag honom brefwet från landshöfdingen, hwars handstil och namnteckning borde wara honom bekanta. Med en myndig ton genmälte gästgifwaren: »ett sådant där bref kan man skrifwa sjelf och derpå fås inga hästar.» — »Wet hut», war mitt swar, »ni bör i mig igenkänna ryttmästaren grefwe Mörner från Skåne, som färdats härigenom många gånger och icke är någon man att leka med. Jag går nu in i stugan att få mig litet mat. Skaffa emedlertid fram hästarne.»

Under det jag åt, såg jag från fenstret en tom parwagn köra upp på gården, och att min koffert till densamma överflyttades. Jag föreställde mig således att gästgifwaren tagit råson, men feck snart erfara annat. Åtföljd af presten och några bönder, inträdde han i rummet, innan jag ännu hunnit spänna sabeln på mig, och förklarade att jag åtföljd af en fjerdingsman måste färdas tillbaka till Jönköping. Nu förgeck tålmodet, och en kraftig örfil kastade gästgifwaren till golfwet. Samma lott träffade ock åtskilliga af bönderne, hwilka anföllo mig. Under det jag, som på den tiden egde owanliga kropps krafter, försvarligen redde mig med gästgifwaren och bönderne, passade presten på att, bakifrån, slå begge sina armar kring min hals, hwarigenom jag war nära att



afwäpnas. I rummet fans en jernugn, nyss starkt upeldad; och så snart jag hade lyckats lösgöra mig från presten, så att wi kunde se hwarandra ansigte mot ansigte, fattade jag tag i hans swarta getskinnspels och tryckte honom fast emellan ugnen och muren, hwarwid en stark och qwävande rök upstod från den af hettan angripna pelsen. Härefter skyndade jag ut på gården, kastade mig på wagnen och körde sjelf i sporrstrek wägen mot Ystad, dit jag ock följande dagen anlände utan att på den återstående delen af resan hafwa mötts av ringaste hinder.

Omkring fjorton dagar derefter emottog jag från Jönköping ett stort konvolut inneslutande prestens, gästgifwarens och böndernes klagomål öfwer den påstådda misshandlingen, med åteknadt föreläggande för mig att inom utsatt kort tid och wid wite med förklaring till landshöfdingeembetet inkomma.

Jag återsände handlingarne med omgående post under adress till landshöfdingen personligen jemte tillkännagifwande i handbref, att jag icke ämnade inlåta mig i swaromål, och att han sjelf finge, bäst honom godt syntes, upgöra saken med klaganderne. Hans bref, som hos mig förwarades, — tillade jag — utwisade, att jag hos honom begärt men icke erhållit pass; och det wore icke mitt fel, att en honom underlydande gästgifware wägrat att åtlyda den i brefwet innefattade föreskrift. Huru affären slutades, wet jag icke, men aldrig hörde jag vidare talas derom.

Många år efter denna händelse besökte och wistades jag några dagar hos en min släktinge, bosatt på en wacker egendom i Småland. Söndagen åtföljde jag familjen till kyrkan, då wid hemfärden derifrån sällskapet tillökades med pastor i församlingen, som efter slutad predikan blifwit af min wärd till middagen inbjuden. Det dröjde icke länge inan jag i den andlige mannen trodde mig igenkänna min angripare på Bo gästgifwaregård. Efter bordet wände jag mig till honom med förfrågan: »om wi icke förr sett hwarandra?» — Pastorn kunde icke påminna sig det. — »Monne wi icke sammanträffade på Bo gästgifwaregård en dag i mars 1792, då wi begge woro yngre och raskare än nu?» — Presten betraktade mig förwånad. »Min Gud! war det generalen som trängde mig emellan ugnen och wäggen?» — »Ja wisst! den ena tjensten emot den andra. Pastorn war ju nära att strypa mig med sina armar.» —

Jag beklagade, att pelsen blef swedd, och förklarade mig skyldig att ersätta skadan, men den beskedlige pastorn afböjde detta erjudande.

En mycket kall winterdag, under den tid min squadron war förlagd i Helsingborg, utförde jag ett vägstycke, nära besläktadt med Carl X:des och grefwe Dahlbergs i vår historia omtalade djerfwa företag. Sundet emellan swenska och danska kusterne war isbelagdt och almogen hade under den nästföregående dagen färdats deröfwer med lass. Det war en klar och tillika lugn söndagsmorgon. Jag lät blåsa till häst, och klockan 10 f. m. befann jag mig i spetsen för squadronen på wäg till Helsingör, dit wi snart lyckligen anlände till icke ringa förwåning för kommandanten på Kroneborg, som genast samlade garnisonen under wapen, beredd att möta det owäntade besöket, hwars ändamål icke kunde annat än förekomma misstänkt. Wi parlementerade som wänner, mina hussarer sutto af på stadens torg och snart updukades så wäl för dem som för befälet en treffig frukost af de gästfria danskarne. Klockan 1 företogs återmarchen till Sverige utan ringaste olägenhet eller förlust; men på natten bröt sundet opp och bewisade huru otillförlitlig den begagnade isbryggan varit. Saken wäckte upmärksamhet både på danska och swenska sidan samt blef, dock ingalunda af mig, till wederbörande inberättad. Med 14 dagars arrest utan sällskap erinrades jag derom, att försöket på sådant sätt att öfwa truppen i marchefärdighet icke af förmän eller ens på högsta ort wunnit bifall.

Under en resa emellan Carlskrona och Stockholm sommaren 1804 eller 5, då jag åtföljde konung Gustaf Adolf såsom kapitenlöjtnant wid drabanterne och åkte tillsammans med konungen i en med åtta hästar förspänd kupé, tillbringades en natt på Krokeks gästgifwaregård i Östergöthland. Sedan wi satt oss i wagnen följande morgonen och knappast tillryggalagt ett par hundra alnar från gästgifwaregården, hördes en gäll qvinnoröst bakom oss af alla krafter ropa: håll! — Konungen befallte mig draga på ett uti wagnen insatt snöre, hwars andra ända war fästadt kring armen på kusken, som genast höll in hästarne. Konungen nedsläppte fenstret på sin sida och syntes med otålighet afwakta hwad vidare skulle följa. Efter ett par minuters förlopp wisade sig utanför konungens wagnsdörr en flåsande och andfädd matrona, presente-



rande konungen genom fenstret hans wärja, som blifwit qwarlemnad i sofrummet. Konungen emottog mekaniskt detta dyrbara wapen, fordom buret af hans förebild konung Carl den 12:te och nu begagnadt af Gustaf Adolf till den af honom sjelf anlagda drabant-uniformen. Förgäfwes wore det att söka beskrifwa konungens förtrytelse öfwer den skymf, som tillskyndats så wäl honom personligen som wärjan, då han nödgats emottaga den sistnämnda ur en krögerskas hand. Hans wrede hade behof af att mot någon utbryta, och som ingen war närmare till hands än jag, föll lotten på mig att blifwa föremålet. »Det är Ni, grefwe Mörner, som bordt tillse, att jag icke bar wärjan, då jag steg upp i wagnen, och som det ålegat att genom en underdånig erinran derom förekomma den här inträffade skandalen», utbröt konungen och riktade sina stora, nu af wrede blixtrande ögon på mig. — Att i ett så uprördt ögonblick wåga säga honom, att upmärksamheten på hans klädsel tillkom hans kammartjenare, men icke mig, hade warit till intet båtande. Utan att swara ett ord tryckte jag mig djupt i wagnshörnet och lät mitt ansigte wisa konungen, huru mycket jag kände mig sårad af den oförtjenta förebråelsen. Fyra gånger ombyttes hästar, utan att ett enda ord oss emellan wexlades. Först då wi befunno oss på wägen emellan Swärdsbro och Stora Åby gästgifwaregårdar, begynte konungens blick att klarna. I grunden rättwis, fann han omsider huru obilligt han behandlat mig, och med några wänliga ord i ämnen, som han visste skulle interessera mig, förde han samtalet åter i gång, hwarefter wi, med ömsesidig glömska af hwad som nyss passerat, mot aftonen samma dag anlände till hufwudstaden.

## 5.

Gustaf Adolfs högqwarter i Pomern war någon tid förlagdt uti Greifswald, där jag anställdes hos konungen i den dubbla egenskapen af kapitenlöjtnant och öfwerkommendant. Under mig blef dåwarande öfwerstelöjtnanten baron Gustaf Boye till kommandant i högqvarteret förordnad. Rykten kringlöpte om franska truppers anryckande mot gränsen; och konungen befallte, till winnande af säkra underrättelser härom, att små detachementer af Skånska karabinier-(n. m. dragon-)regementet, den tiden i anseende till sina stora hästar, högwexta karlar, trekantiga hattar, wäldiga palascher och i allmänhet tunga utredning kalladt: »*Man-*

na-mannarne», skulle uppställas emellan höggvarteret och Anclam på en mils afstånd emellan hwarje postering. Af detta manskap borde i skarp ridt genom dag och natt till höggvarteret fortställas de från gränsebefälhafwaren wid minsta anledning afskickade underdåniga rapporter; den ridande ordonnansen skulle wid ankomsten till tullen genast inställas hos kommandanten och af denne *personligen* hos mig, hwars åliggande war att, hwilken tid på dygnet som helst, straxt införa karlen till konungen, i hwars egen hand brefwet borde aflemnas. Till iakttagande, då jag natte-tid i konungens sofrum inträdde, hade Hans Maj:t föreskrifwit, att jag skulle wara iklädd uniformssyrtut, wärjan utanpå spänd i lifgehänget, kraghandskar pådragna, trekantiga hatten i högra och batonen i wenstra handen, men för öfrigt — »i kalsonger och tofflor». Klockan omkring  $\frac{1}{2}$ 1 en natt, hwarunder regnet flöt i strömmar, hade jag i berörda kostym nyss in- och utbeledsagat en karabinier, hwars medförande rapport konungen bröt och läste, men befann wara af ingen wigt. Sedan konungen och jag här-efter hunnit å nyo insomna, knackade det å nyo på min dörr, och baron Boye, sjelf wåt och förargad, presenterade en annan af regnet drypande ryttare med ett wått bref i handen. Den anbefalda ceremonien måste således förnyas, men denna gång icke utan hinder, emedan konungen, som sof mycket tungt, ej kunde wäckas på annat sätt, än att jag måste upresa honom i sittande ställning och derefter wagga honom fram och tillbaka under tillhwiskning: *Ers Maj:t! Ers Maj:t!* — Då konungen omsider feck ögonen öppna, frågade han: »Mörner, hvad är det?» — »En rapport från gränsen.» — »Jaså, tag då hit ljuset.» —

Konungen hvilade i en tärtsäng med omhänge. Wid hufwudgården stod en nattkommod på höga fötter, och under densamma låg en halfstor rödbrun hund, som tillhört den olycklige hertigen af Enghien, hwilken på kejsar Napoleons befallning bliwit fusillerad. Wid fötterne war ställd en stol med hög genombruten karm, på hwilken konungens kläder woro lagda. Ett waxljus, ställdt i en niche på kakelugnen, brann under natten. Ordonnansen hade stannat wid dörren, där en flod af regnwatten, utsiladt från hans med hängande krage försedda kapott, begynte leta sig wäg inåt rummet.

Så snart jag framburit ljuset till konungens säng, befallte han ordonnansen att framträda. Denne, som fann afståndet emellan nattkommoden och stolen nog inskränkt, stannade utanför begge och lutade sig framåt för att aflemna brefwet till den i sängen



sittande konungen. Sedan H. M. länge sysselsatt sig att dechiff-rera den af watten och owarsam handtering otydlig blefna rap-porten, yttrade han till mig: »det här war icke heller någon ting af wigt», och tillsade ordonnansen att gå. Men som karlens wändning icke skedde efter reglementet, blef han af konungen återkallad och anbefalld att komma sängen så nära som möjligt samt tillfrågades med sträng röst: »Hör du, min gosse, har man inte lärt dig att göra höger om wänder Er?» — »Jo!» svarade karlen med stark stämma. — »Nå! så wisa det då.» Härwid tog ryttaren ett ställningssteg tillbaka, råkade i trängslen att trampa på hunden, som skrek till, då karlen förskräckt kastade sig wid helomwändningen åt andra sidan, kullstjelpste stolen, som bar ko-nungens kläder, och, för att göra oredan fullständig, fastnade med sporren i det nedhängande sängtäcket, hvilket tillika med lakanet afrycktes konungen, som i blotta linnet satt qwar i sängen. Kar-len, som trodde sig förlorad för sitt olyckliga beteende, störtade på dörren och skyndade ur huset att uppsöka sin häst. Sedan jag återhämtat täcket och lakanet samt lagt dem öfwer konungen, sade han, flat och förargad: »Mörner, de äro bra dumma de där.» — Nå än den som bråkar med dem på sådant sätt —, tänkte jag för mig sjelf, under det jag satte ljuset tillbaka på kakelugnen, bockade mig och geck ut att för tredje gången denna natt få intaga sängen.

## 6.

Efter erhållen säker underrättelse om franska truppernes an-ryckande mot swenska Pomern flyttade konungen sitt högqwarter till en herrgård, belägen wid stora landswägen emellan Anclam och Stralsund. Högqwarteret, skyddadt af en bataillon grenadierer och två squadroner kavalleri, förklarades utgöra arméens center, men öfriga trupper fördelades på twenne flyglar, den högra och den wenstra, begge på circa en fjerdedels mils afstånd från hög-qwarteret, och utan att, genom utställda fältwakter eller kedja, med detsamma förbindas. Det fanns sannolikt icke inom arméen en enda officer eller underofficer, som ej insåg det felaktiga i en sådan upställning för att möta en anryckande fiende; och det war blott franska occupationskorpens brist på kavalleri samt deraf försenade marche och förswårade recognosceringar, som, då fien-den långsamt framryckte på stora landswägen, räddade konungen

från fångenskap och arméns begge fördelningar att blifwa afskurna och slagna hwar för sig, utan att kunna lemna hwarandra understöd. Konungen inspekterade dagligen till häst arméns begge flyglar, den ena på förmiddagen, den andra mot aftonen, derwid jag, i egenskap af wakthafwande kapitenlöjtnant, ständigt honom åtföljde. En afton nära midnatt, då under klart månsken wi till högqvarteret återwände, wågade jag fästa konungens upmärksamhet wid de gjorda dispositionerne, och att, då franska trupperne sannolikt komme att följa landswägen såsom den kortaste till Stralsund H. M. lätteligen kunde med en så ringa förswarsstyrka på stället äfwentyra att i sitt högqvarter blifwa kringrand. — »Jag tror, att Mörner är rädd», war konungens swar. — »Icke för mig sjelf, men för E. M:ts dyrbara person», inwände jag. — »Ingen fara», yttrade konungen, »när Mörner befinner sig hos mig, händer honom intet ondt; *jag litar på Försynen.*» — Obetänksamt och förhastadt wågade jag härtill genmäla: »Äfwen jag, E. M., litar på Försynen, men hurudan general han är, har jag mig icke bekant.» Detta, jag erkänner det, lättsinniga yttrande upwäckte konungens missnöje, och han kastade på mig en wredgad blick. Resten af vägen tillryggalades under den djupaste tystnad. Jag hade ådragit mig konungens onåd, och det dröjde icke länge att deraf komma i erfarenhet.

Wid framkomsten till högqvarteret war grefwe Nils Gyldenstolpe såsom kurir från Stockholm nyss anländ. Wi hade knappast hunnit wexla några ord, förrän grefwen blef till konungen inkallad. Sedan han aflemnat sin depeche och muntligen fått beswara åtskilliga frågor om tillståndet i hufwudstaden, anhöll grefwen att få weta, om han ännu samma natt borde till Sverige återwända. — »Jag afskickar en annan officer till Stockholm», war konungens swar, »Gyldenstolpe stannar qwar här.» Några ögonblick derefter tillade konungen: »Jag utnämner Gyldenstolpe till min kapitenlöjtnant wid drabanterne, och Ni tillträder genast wakten hos mig.» — »Men grefwe Mörner, E. M.?» — »Mörner har uphört att tjenstgöra såsom kapitenlöjtnant och återwänder i morgon till sitt regemente.» — Orderne derom blefwo tidigt på morgonen mig tillställda. Det tilläts mig icke att få taga afsked; och en timma derefter hade jag emottagit befälet öfwer mitt regemente, som tillhörde den ena af arméns så kallade flyglar.

Från samtalet med konungen återkom grefwe G. till mina rum, hwari jag tillbudit honom att tillbringa natten. Han syntes tankfull och bekymrad. — »Mörner», sade han med ett handslag,



»wi äro gamla wänner, och jag hoppas, att wi altid skola förblifwa det. Säg mig upriktigt, huru stå dina aktier hos konungen?» — »Förmodeligen så», war mitt swar, »att jag är disgracierad». — »Hwad tycker du, konungen har utnämnt mig till sin kapitenlöjtnant och befallt mig att genast mottaga wakten; jag skulle wara otröstlig, om du kunde misstänka mig att på något sätt hafwa intrigerat för erhållande af denna befordran.» Jag omfamnade honom och förklarade, att han wore min räddare, som kommit att befria mig från en tjenstgöring, hwilken jag på sista tiden funnit *odräglig*; och att jag med största glädje återtog befälet öfwer mina hussarer. — »Till bewis härpå», tillade jag, »skänker jag dig den mig tillhöriga batonen, som jag hoppas aldrig mer behöfwa.»

Denna förhoppning besannades. Efter arméens genom fältmarskalken grefwe Tolls priswärda bemödanden lyckligt beredda öfvergång till Skåne qwarstannade jag där till dagarne efter revolutionen 1809, då jag infann mig i Stockholm och erhöll updrag att, i egenskap af kommendant på Haga, hafwa tillsyn och wård om H. M. drottningen och de kongl. barnen. Konungen sjelf återsåg jag aldrig efter embarkeringen på Rügen 1807.

## 7.

Sedan svenska arméen efter fransmännens inryckande i Pommern dragit sig tillbaka till Stralsund, som af de fientliga trupperne genast inneslöts, wille Konungen en dag från fästningswallen betrakta de fiendtliga truppers belägringsarbeten. Han upsteg på inre doceringen af en bastion, och till hälften blottad såg han öfwer krönet ut öfwer fältet, där sappöererne arbetade i första paralelen. Wid våra truppers hastigt skedda reträtt och inneslutning i fästningen medhans icke att nedhugga och undanrödja de på glacisnen och i betäckta wägen planterade träd, under hwilka fransyska tirallörer, gynnade af den förflutna nattens mörker, hade wågat framrycka och försticka sig. Oförmodadt hwisslade en studsarekula öfwer konungens hufwud. »Hwad war det?» tillfrågade han en af de honom omgifwande officerarne, som förmodade närwaron af fientliga jägare. Desse, som warsnat de öfwer wallen swajande blå och gula plymerne, aflossade ytterligare flera skott, men utan att träffa. En af de upwaktande försökte att warna konungen för den wåda, som syntes hota honom, men feck till swar: »Är ni rädd, så kan ni stiga ner. Jag hyser ingen fruktan.»

— Återkommen till sina rum och högst belåten med den kallblodighet och det mod, hwarmed han nyss besekrat faran, inkallade konungen generaladjutanten för inre ärendena, öfwersten af Melin och öfwerlemnade till honom en rulle, inneslutande 25 dukater, med befallning att genast afsända den till befälhafwaren öfwer franska arméens avant-garde, brigadgeneralen Grandjean, jemte en skrifwelse, deri generalen anmodades att låta utdela dukaterna till de franska jägare, som nyss skjutit på konungen, under det H. M. personligen recognoscerat belägringsarbetet. Den afsända parlamentären återkom snart med dukatrullen, åtföljd af ett bref från generalen af följande lakoniska innehåll: »Underrätta Er konung, att franska soldaten icke emottager penningar för sina skyldigheters fullgörande, och allraminst då han uppfyllt dem så illa, som wid detta tillfälle.» —

Konungen läste brefwet och, synbart flat, lade dukatrullen tillbaka i chatullet.

## 8.

Drottning Fredrika Dorothea Wilhelmina war wid sin ankomst till Sverige ung och skön samt af ett glättigt lynne, till skillnad från sin gemål, som utmärkte sig genom en stel hållning och sällan drog på munnen, likasom skulle det oskyldiga skämtet wara oförenligt med en kronas bärande. Sannolikt älskade han drottningen så mycket det war möjligt för en man sådan som Gustaf Adolf, hwilken i kallsinnighet mot könet likasom wille likna sin store föregångare Carl den XII:te. Men hon war icke en konungadotter, blott en prinsessa af Baden; och han trodde sig därför berättigad anse henne såsom i medfödd wärdighet sig underordnad, hwadan han ock icke sällan gaf sin drottning jämwäl i andra personers närwaro epithetet »hon», ehuru denna älskwärda maka lika med undersåten tilltalade sin man med den wördnadsfulla titeln: »*Ers Maj:t.*»

Då jag en dag under något af de första åren efter hennes förmälning passerade genom ett af rummen på K. slottet i Stockholm, uti hwilket drottningen jemte twenne wakthafwande damer för tillfället tagit plats wid ett fenster, sysselsatta med handarbeten, blev jag af Hennes Maj:t tillsagd att qwarstanna för att roa med kortkonster, deruti jag förwärfwat mig skicklighet. Förewisningen slutade med kastning af ett enkelt kort twärt öfwer rummet, något som drottningen och hennes omgivning icke wille er-



känna såsom konstigt. Jag bad dem försöka; och under glättiga utrop wid de misslyckade ansträngningarne lågo inom få minuter twenne kortlekar kringstridda öfwer golfwet. I detta ögonblick öppnades dörren af konungen. Alla stodo såsom förstenade. Sedan han öfverskådat de utströdda korten och på det nyss så glada sällskapet kastat en wredgad blick, winkade han åt drottningen, som åtföljde honom till de inre rummen. Wid hennes återkomst wisade hennes ögon, att hon gråtit. Från denna stunden war förswunnet det förr så glada och lekande lynnet! Löjena hade flytt, och tårarna intagit deras ställe!

## 9.

Utsedd att såsom wakthafwande kapitenlöjtnant åtfölja H. K. H. kronprinsen under resan från Skåne till Stockholm hösten 1810, war jag en bland de officerare, som på bryggan wid Helsingborg hade den glädjen att få helsa wälkommen på swensk jord den frejdade och älskwärde furste, wid hwilken så många förhoppningar woro fästade och i den följande tiden, till ära och lycka för vårt land, blifwit upfyllda. Färden mot hufwudstaden geck lika hastig som utan äfwentyr; men wid ankomsten till Mälarestrandens granskap bröts vägen af till Drottningholm, hwarifrån H. K. H. först ett par dagar sednare, den 2 november, höll sitt högtidliga intåg i Stockholm.

Klockan 3 på e. m. d. 28 october anlände kronprinsen med sin svit till nyssnämnda Kongl. lustslott, där alt war i ordning för den höge gästens emottagande. Knappast upkommen i sina rum, erfor han ett illamående, som med hwarje minut tilltog i styrka. Den medföljande läkaren tillkallades af mig, men bortwistes. Prinsen geck med hastiga steg fram och åter, syntes öfwerwäldigad af plågor och wände sig till mig med de förfärliga orden: »Jag känner, att man gjort med mig som med Carl August. — Jag är förgiftad!!!» Alla som omgäfwö honom, blefwo handfallne af förskräckelse. Hastigt befalle han, att man skulle anskaffa en jernpanna med lock, en bit benfritt oxkött, färsk kyrfwel, watten, salt och en bit mjuk deg. Uphämtningen deraf skedde blixtnabbt, hellst som middagen war under tillredning. Nu lade prinsen, som tillbakawisade hwarje anbud af biträde, de requiretrade ingredientierne i pannan, tillsmetade locket med deg, satte pannan på elden och nedlutade sig sjelf framför spiseln för att med en pust updrifwa hettan. Efter en stunds förlopp tog han

pannan från elden, öppnade det hermetiskt tillslutna locket och afsilade i en spilkum den tillredda buljongen, som han drack, så varm den möjligen kunde förtäras. Omedelbart härupå förnyades promenaden på golfwet; hwarefter prinsen stannade wid en halföpen dörr, fattade tag i densamma med begge händerne och gaf, i framlutad ställning, under ett par minuters tid ifrån sig vapörer med så stönande ljud, att ingen af oss närwarande förr hört något dylikt. Strax derefter wände sig prinsen, märkbart lugnad, å nyo till mig med förklarande: »Nu är det förbi, och jag mår bättre. Säkerligen hade jag förkyllt mig på sjön under öfwerresan från Sturehof och för tredje gången i mitt lif råkat ut för det wäldssamma kolikanfall, hwartill ni nyss warit witne. De föregående gångerne hafwa inträffat under mina fälttåg. Då lärde jag den kur ni här sett mig begagna. Men den bör genast användas. Kom ihåg det, om ni skulle träffas af en hastig förkylning.» —

Hwem war glad, om icke jag, åt denna lyckliga öfwegång? Hwilken förfärlig olycka om kronprinsen dött wid besagda tillfälle, hade det än warit af kolik och icke af gift? Hwilken orättwis och swår misstanka skulle icke på nytt hafwa hwilat öfwer svenska nationen och främst drabbat dem, som åtföljt prinsen på resan från Helsingborg? Prinsens uttryckliga befallning till alla närwarande att icke omtala händelsen torde kunna förklara, hwarför man aldrig sett densamma i tryck omförmäld.

---

 10.

Hösten 1812 åtföljde jag H. K. H. kronprinsen till det historiskt märkwärdiga mötet i Åbo med kejsar Alexander. Fram och återresan skedde på en fregatt, kommenderad af amiral Améen. Sedan wi på hemvägen passerat Ålandsöarne, möttes fregatten af en stark wästlig blåst, som satte det kryssande fartyget i rullande rörelse, något som högeligen beswärade kronprinsen och framkallade hans befallning till amiralen att, så snart svenska kusten blefwe synlig, genast landsätta honom, likagodt hwarest sådant wore möjligt. Så skedde ock på stranden af en general Adlercreutz tillhörig landtegendom i grannskapet af Norrtelje, hwarifrån H. K. H. i en gammal täckwagn gjorde inresan till Stockholm och Kongl. slottet, körd af mig från kuskbocken.

---



## Smärre meddelanden.

— Rörande *Säteriet Kersö och dess innehavare 1287—1924* har docenten Jan Eric Almquist nyligen offentliggjort en värdefull skildring (Stockholm, Norstedt, 1924, st. 4:0, 32 sid.). Arbetet framträder i en förnämlig utstyrel, påminnande om Svenska slott och herresäten. Kersö nämnes först i urkunderna i biskop Bengts i Linköping testamente 1287 och gåvobrev följande år till Klara kloster i Stockholm. Från klostret indrogs det av Gustav Vasa till kronan, donerades till Danviks hospital och kom genom byte 1627 i Johan Skyttes ägo. Redan 1671 såldes det ur Skyttesläkten och kom först genom pant sedan genom köp till Joel Gripenstierna, en av den karolinska tidens främsta finansmän. Denne uppförde på Kersö ett ståtligt slott. Redan 1693 reducerades det åter från honom och utarrenderades senare till olika medlemmar av Gripenstiernasläkten, som 1757 sålde arrenderätten. Ån en gång, 1807, lyckades denna släkt dock förvärva densamma, varefter godset av en arvinge, ryttmästaren C. J. F. Sylvander, skatteköptes 1856. — Som bilagor meddelas en rad aktstycken rörande godset, från 1288 års gåvobrev till 1807 års köpekontrakt, däribland även ett skattlägningsinstrument med bifogad karta 1728.

*E. Nnn.*

— Fröken Lotten Dahlgren har med *Björneborg i helg och söcken* (Sthlm, Wahlström & Widstrand, 1924, XII, 347 s., 2 släkttab. — kr. 9) fortsatt sin på samlingarna av familjbrev och gamla dagböcker byggda Nordenfeldtska släktkrönika. Boken har samma avsiktliga begränsning av ämnesvalet och samma förtjänster som den tidigare volymen. Det är med en stark känsla av att ha varit i gott sällskap, man lägger den ifrån sig. Man har hört en gammal dam, livligt och underhållande, med en viss bredd och dock aldrig tröttnande, berätta om en förtrogen, nu försvunnen miljö; man har fått göra bekantskap med en mängd människor på livets solsida, för det mesta glada, vänliga, förbindliga och angenäma, såsom när man träffar dem i sällskapslivet och i deras hem, stundom särpräglade av den originalitet, som i umgängeslivet träder fram och kommenteras som en roande krydda på samvaron, ibland tyngda av det enskilda livets sorger, sjukdomar, död — och järnkonjunkturerna. Dessa järnkonjukturer äro ständigt närvarande, de äro en bakgrund till den glada tavlan, som väl för de medagerande tedde sig närmast såsom affärlivets ofrånkomliga spänning, men som

för oss genom den gamla brukshanteringens undergång eller omgestaltning fått en vida allvarligare innebörd.

I Nordenfeldtkrönikans andra del träffar man vid sidan av Olof Nordenfeldts sympatiska gestalt och hans närmaste släkt och grannar först flera bland umgängesvännerna från hans Stockholms- och diplomatår. Av den götiska kretsen möta Erik Gustaf Geijer, August von Hartmansdorff och Jonas Wærn med egna kapitel; dylika ha även kommit Atterbom och den blivande utrikesstatsministern Elias Lagerheim till del; ur släktalbumet lånas några nya, intima drag till Torsten Rudenschölds och Olof Gabriel Hedengrens bilder; i kavaljersflygeln gästa jämte gamla original och resande löjtnanter och bruksherrar en rad konstnärer, J. O. Södermark, Hjalmar Mörner och framför allt Uno Troili. Bland den mängd av kända och okända personer, som fyller det långa personregistret till arbetets båda delar, bör slutligen ej förglömmas Louis De Geer, presenterad som en ganska bortkommen och till slut distanserad friare.

B. B—s.

— Under titeln *Från Karl XV:s dagar* har professor Carl Hallendorff utgivit en samling uppsatser, delvis förut publicerade på olika håll (särskilt i Svenska Dagbladet) men även erbjudande åtskilligt nytt. Författaren har själv karakteriserat arbetet såsom en motsvarighet till den typ av preliminära tids- och personskildringar, vilka i England under rubriken »Life and Letters» vunnit så oerhörd popularitet, och i denna egenskap ger det genom sin intimare behandling av de agerande personerna ett värdefullt komplement till samma författares framställning av ifrågavarande skede i »Sveriges historia till våra dagar». Särskilt bidraga här till talrikt förekommande brevutdrag. I samlingens sista uppsats »Helga de la Brache» har författaren placerat denna 1800-talets svenska »pre-tendenttyp» mot bakgrunden av några vitt kända utländska sådana från 1800-talets förra del och därmed framhävt det stora bedrägeriet och den anmärkningsvärda tilltro det förmått vinna i en belysning, som förklarar åtskilligt för mången säkerligen förut svärbegripligt i denna egenomliga företeelse.

— Med den av kommandörkapten Arnold Munthe nyligen utgivna första delen av ett arbete, benämnt *Karl XII och den ryska sjömakten*, har givits ett nytt bidrag till belysande av det stora nordiska krigets skickelsedigra skede i vårt lands historia. Författaren har gjort till sin huvuduppgift att granska bärigheten av den nya uppfattning, var till de senaste decenniernas forskning kommit ifråga om Karl XII:s omtvistade krigspolitik under den stora fejdens första år (t. o. m. 1704). Han deklarerar från början en bestämd motsättning mot denna uppfattning. Till stöd för sin ståndpunkt framlägger författaren en ingående granskning av den rådande situationen och av Karl XII:s uppträdande, med utnyttjande av åtskilligt tidigare förbisett material beträffande förhållandena i Östersjöprovinserna. Såsom arbetets huvudresultat bör betraktas ett starkt understrykande av vådan därav, att i dessa provinser tsar Peter lämnades utan effektivt motstånd under de första krigs-



åren, varigenom han förmådde spränga en kil i det svenska östersjövåldet och skaffa sig en fast position med de bästa förutsättningar för skapandet av en rysk flotta i Östersjön. — Utan att närmare ingå på den sålunda förebragta diskussionen av arbetets huvudproblem skall här ytterligare allenast påpekas, att författaren till allmänt belysande av det centrala däri, Karl XII själv, sökt visa upp den karaktärsdaning och särskilt de förutsättningar för det blivande regent- och fältherrekallet, som givits konungen genom hans uppfostran. Uppmärksamheten riktas härvid på det stora rum, som teologien och väsentligen studium av gamla testamentet intog i hans undervisning — ett förhållande, som enligt författarens mening avspeglas i en påtaglig gammaltestamentlig åskådning hos Karl XII ifråga om hans ställning och uppgifter. Beträffande utbildningen i övrigt anser sig författaren böra konstatera anmärkningsvärda brister, och framför allt efterlyser han gentemot uttalanden av den nyare Karl XII:s-forskningens målsmän några vittnesbörd om att Karl XII bibragts grundligare kännedom om krigshistoriens lärdomar ur strategisk synpunkt.

— F. d. kaptenen E. von Post, som tidigare utgivit en redogörelse för den adliga ätten von Post [se *Personhist. tidskrift*, årg. XXII (1921): s. 244 f.], har numera jämväl över sin moders släkt, adliga och friherrliga ätterna Hierta, utarbetat en prydligt textad genealogi, som reproducerats genom rokoktryck i endast 25 exemplar (Stockholm 1924; 4:o, 35 s.). Detta lilla antal ger vid handen, att avsikten icke varit att åt skriften giva någon större spridning, och så till vida kunde densamma saklöst lämnats ur sikte av kritiken. Men då man känner den utbredda åtrån hos våra samlare av släkthistorier att lägga sig till med just de bokalster, som till följd av sin sällsynthet äro mest svåråtkomliga, kan det lända till tröst för dem, som ej bliva i tillfälle att inränga detta nummer i sina samlingar, att de i varje fall ej gå miste om någon kunskapskälla av rang. Författaren har endast sammanställt de uppgifter, som förut finnas att tillgå i Anreps och Wrangel-Bergströms ättartavlor samt de årliga adelskalendrarna, och något försök vare sig att rätta felaktigheter i dessa eller att utfylla förefintliga luckor kan ej spåras. Det är visserligen sant, att på en punkt tillägg åsyftats, för så vitt som den gren, vilken vid 1800 års riksdag gick miste om adelskapet och därefter kallade sig Järta, också (i likhet för övrigt med vad fallet är även hos Anrep) till en del medtagits, men på ett ofullständigt sätt, enär kaptenen H. G. Järtas gifte och efterkommande, om vilka dock kännedom lätt kunnat vinnas i Örnbergs ättartal, alldeles uteslutits. Eljest avser författaren enligt titelbladet att även för denna ättegren gå fram i tiden till och med 1921. — Det enda nya, som boken under sådana omständigheter erbjuder, synes vara den släkttavla i tabellarisk form, som upptager ättemedlemmarna under det nummer, de hava i den egentliga genealogien. På grundvalen av denna tavla meddelar författaren dessutom en del statistik, varav framgår, att ätten under tolv generationer räknat 310 medlemmar, av vilka 1921 sexton voro i livet (däribland sex män).

*Aqut.*

— *Släkten Krogius under trenne sekel* (Helsingfors, Schildt, 1924, 279 sid.) skildras av John E. Roos i en värdefull monografi, grundad på omfattande forskningar i såväl finländska som svenska arkiv. Den härstammar ifrån en Jakob skräddare, som i medlet av 1600-talet var bosatt i Viborg. Enligt traditionen skulle han ha ditflyttat från Kroby hemman i Vallby socken i Uppland. Hans son, prästen Paul, skulle antagit namnet efter fädernegården. De flesta medlemmarna av släkten under 1700-talet voro präster. Flera av dem gjorde en betydelsefull insats i det kulturella livet. Mest känd är Paul Pauli Krogius, som 1711 fick flykta undan ryssarna från Viborg och 1742 från sitt pastorat Sääminge i Savolaks. Såväl här som såsom kontraktsprost över Nyslott och Sääminge och senare såsom kyrkoherde i Pieksämäki verkade han med synnerlig kraft mot övertro och vidskepelse samt okunnighet och dryckenskap. Intressanta skildringar rörande de kyrkliga förhållandena lämnade han under 1720- och 1730-talen i brev till Erik Benzelius. En av hans söner Paul blev efter att ha varit docent i historia och filosofi i Åbo och lektor i Borgå biskop i denna senare stad. Under kriget 1788—1790 understödde han på allt sätt de svenska trupperna. Bland biskopens söner märkes fältsekreteraren, slutligen senatorn, Fredrik Vilhelm Edenheim. Under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet välja många släktmedlemmar i likhet med honom de juridiska ämbetsmannabanan eller också den militära. Under de senaste decennierna ha släktens främsta medlemmar ägnat sig åt affärsverksamhet eller vetenskapliga studier. — Det vackra arbetet prydes av ett stort antal porträtt och andra illustrationer. Som bilagor meddelas utom släkttabeller bl. a. prostens Paul Krogius' självbiografi och hans son Paul Pauli Krogius' brev till Erik Benzelius samt kommerserådet Lars Krogius' intressanta skildring av sin färd till Sverige i februari 1918.

*E. Nnn.*

— *Scharinska firman 1824—1924. Berättelsen om en släkt och ett handelshus från Västerbotten* är titeln på ett arbete av krigsarkivarien Birger Steckzén (Stockholm, Norstedt, 1924. 4:o. 209 s. + 7 bl.) Boken är tryckt i endast 200 nummerade exemplar och företer en charmant utstyrsel med rikhaltiga illustrationer. Anledningen till utgivandet har varit, att den ifrågavarande firman ägt bestånd i hundra år. Det var nämligen den 12 juli 1824, som dess förste innehavare, sedermera rådmannen Adolf Fredrik Scharin, vann burskap som handlande i Umeå stad. Denne, vars affär från början var ganska anspråkslös, fick på äldre dagar till kompanjoner sina söner, under vilkas ledning firman tack vare det ekonomiska livets uppsving under 1850- och 1870-talen gjorde stora framsteg. Den intresserade sig för trävarurörelsen och utrikes skeppsfart och deltog kraftigt i grundandet och ledningen av Västerbottens enskilda bank. Då bröderna Scharin emellertid ej efterlämnade några söner, kom firman att på 1890-talet övergå till en deras systerson av släkten Unander, vilken utbildad sig för yrket i Spanien och Frankrike och till sitt eget namn fogade jämväl moderns. Denne nedlade efter hand rederirörelsen och den alltjämt tidigare bedrivna detaljhandeln i öppen bod och lade sig på engroshandel bland annat genom bildandet



av Umeå tjälexportaktiebolag, som på hans tid hade en obestriddig framgång, och genom intressentskapet i Ytterstfors bolag, som dittills fört ett tynande liv och i själva verket ägts av den förlagsgivande banken. Han fullföljde familjens traditioner även i egenskap av bankman och var under några år bankdirektör i Umeå, men bedrev under slutet av sitt liv för egen räkning och i eget namn trämassefabrikation i stor skala. Efter hans tidiga död vid 40 års ålder 1910 fortsatte sterbhuset rörelsen, som fortgår under växande omfattning med äldste sonen som verkställande direktör. — Inom ramen av dessa data har minnesskriftens författare förstått att giva en kulturhistorisk framställning av obestriddigt värde. Den intima skildringen av familjeliv och affärer är gjord *con amore* och levandegör för läsaren såväl de ledande personligheterna som den miljö, i vilken de verkat.

*Aqut.*

— Lektor Jon Stårck har nyligen utgivit första delen av »*Stårckska släktboken. En släkts öden under trenne sekel. Försök till familjekrönika*», som omfattar den 1632 adlade ätten Stårcks (N. 233) äldre släktled under 1600-talet och början av 1700-talet (Uppsala 1924, 8:o. VIII, 89 s. + 1 släkttavla och 1 pl.) Boken, som är utgiven i en numererad upplaga av endast 100 ex., har försetts med en vårdad utstyrsel och är illustrerad med väl valda facsimilier samt bilder av släkten fordom tillhöriga egendomar (jämte karta över en av dem), gravstenar, vapen och mobilier. Om emellertid arbetet med åtskilliga andra släktböcker sålunda delar egenskapen att vara ett sällsynt och till det yttre tilltalande boktryck, är dess värde obestriddigen större än många av föregångarnes. Den behandlade släkten har, för att använda förf:s egna ord, visserligen » varit obemärkt nog och aldrig intagit någon ledande ställning », och detta är väl delvis orsaken till att ättartavlornas uppgifter om de flesta av släktmedlemmarna äro synnerligen torftiga, men detta har å andra sidan gjort det till en intressant uppgift att söka framlocka mera fullständiga underrättelser, av vilka det för övrigt visat sig, att ätten för den nu avhandlade perioden intog en för den dåtida besuttna lågadeln ganska typisk position. Beskrivningen av dess liv och leverne blir därför en kulturhistorisk skildring, som ingalunda saknar intresse. För att nå fram till detta resultat har författaren valt en blandad form av biografier och genealogiska familjetabeller, som i detta fall genom det skickliga utförandet visar sig vara ett lyckligt grepp, ehuru metoden eljest innebär vissa risker. Vad som framför allt utmärker författarens framställning är dess påtagliga vederhäftighet. Uppgifterna, som hämtats ur ett ganska omfattande och spritt arkivmaterial, äro genomgående noggrant verifierade genom detaljerade hänvisningar till källorna, och författaren har på ett särdeles objektivt och måttfullt sätt framlagt sina resultat samt såvitt synes ej låtit förleda sig till några konstruktioner. Genom ättemedlemmarnas ingiften i andra familjer, tillhörande den icke tillräckligt belysta västgötska knapadeln, hava icke oväsentliga bidrag kunnat lämnas till även dessas historia och på flera punkter böra de adliga ättartavlorna beträffande exempelvis familjerna Blanckenfjell, Björnhufvud, Drake, Hård och Roos m. fl. kunna rättas och kompletteras

med tillhjälp av de sålunda vunna upplysningarna. Ett personregister i bokens slut underlättar därvid mödan. I övrigt meddelas de bevarade spridda notiserna om den äldre Stork-släkten, som florerade redan på 1400-talet, men utdog 1606, och från vilken den yngre ätten på mödernet ärvde såväl namnet som vissa av sina jordagods. I ett som allt kan det sägas, att lektor Stårcks lilla bok med dess begränsade sidantal för vår genealogiska litteratur utgör ett tillskott, som gör sin författare all heder och som åtminstone ur vissa synpunkter kan sättas som mönster för liknande arbeten. Det är också därför att hoppas, att den ifrågasatta fortsättningen icke skall utebliva.

Överblivna exemplar av arbetet tillhandahålles endast genom förf., adr. Västervik. Pris kr. 9: 50.

*Aqut.*

— I *Meddelanden från Dalarnes fornminnesförening IX* är särskilt att märka ett par uppsatser av lektor E. Herlenius: »Erik-Jansimen i Dalarne» och »Spanjoren i Särna». Den förra skildrar, såsom titeln anger, för Dalarnes vidkommande den bekanta, efter sin upphovsman bonden Erik Jansson från Biskopskulla i Uppland benämnda religiösa rörelse, som på 1840-talet väckte oro i sinnen på många orter i mellersta Sverige. Författaren ger härvid även en sammanfattning av den till Amerika utvandrade sektens öden i det nya hemlandet med beaktande särskilt av de från Dalarne utgångna emigranterna. I den andra uppsatsen har författaren meddelat, vad han kunnat utröna rörande den verklighet, som ligger bakom en år 1842 av dåvarande e. o. notarien i Svea Hovrätt, sedermera kammarherren m. m. friherre Rudolf Cederström författad romantisk dikt med den föreliggande uppsatsens titel. Författaren meddelar i sammanhang härmed ett par släkttabeller rörande dels en bondesläkt från Särna, Ro-släkten, och dels en släkt Blohm från Södra Vi; en medlem av den sistnämnda släkten var med all säkerhet den mystiske person, som gjorts till hjälten i Cederströms, dikt. — I övrigt innehåller ifrågavarande häfte en minnesruna över fornminnesföreningens den 3 dec. 1923 avlidne ordförande f. d. lektorn Ehrenfried Billengren samt en av N. Sjödahl utgiven och kommenterad svartkonstbok från Nås socken.

— I *Stadshistoriska Institutets verksamhetsberättelse för år 1924* (tryckt i Svenska Stadsförbundets Tidskrift, 1924, h. 8) finnes intagen en översikt över institutets register, som ger en påminnelse om att dessa äro förtjänta även av personhistorikerns synnerliga beaktande. Som bekant har detta institut inriktat sitt energiskt bedrivna arbete till befordrandet av kännedomen om våra städers historia på dels utredningar rörande olika allmänna spörsmål på detta område, dels publicering av stadsprivilegier och dels en brett lagd registrering av viktigare, eljest svårbearbetade serier av handlingar i riksarkivet, för så vitt de angå städerna. Vad denna sistnämnda del av arbetet beträffar, har man samtidigt framgått på ett flertal olika linjer. I närvarande stund föreliggande sålunda, påbörjade eller slutförda, register till följande serier: 1. Riksarkivets pergamentsbrev 1421—1520. — 2. Privilegier och kungl.



brev från äldsta tider till 1636. — 3. Kungl. brev rörande städernas byggnadsväsen 1521—1560. — 4. Kungl. brev i riksregistraturet fr. o. m. 1611. — 5. Resolutioner å städernas besvär. — 6. Skrivelser till Kungl. Maj:t dels från kammarkollegium, dels från kammarkollegium i förening med andra ämbetsverk t. o. m. 1809. — 7. Kungl. brev utfärdade i kammarexpeditionen (civildepartementet) 1809—1866. Registren, för vilka genomgående använts kortsystem, äro av två slag. För samtliga serier finnas sådana *stadsvis* ordnade, med kronologisk uppställning inom varje stads avdelning, men beträffande riksregistraturets och kammar-expeditionens (civildepartementets) kungl. brev samt besvärresolutionerna dessutom *sakregister*. Dessas rubriker äro intagna i ovannämnda översikt och finnas naturligen också sammanfattade vid själva registren, som i sin helhet äro förvarade å riksarkivet, där de i vanlig ordning hållas tillgängliga för allmänheten.

Påtagligt är, att ifrågavarande register böra vara av stort gagn utom för sitt huvudsyfte även i åtskilliga andra hänseenden. För personhistorikern rekommenderas särskilt de delar därav, som gälla de ovan under 1, 4, 6 och 7 nämnda serierna. Ur dessa serier har man i registren sökt få med alla brev och skrivelser, som röra icke blott städerna såsom sådana utan även enskilda personer, korporationer eller institutioner i städerna. Den forskare, som ägnar sin uppmärksamhet åt någon mera inflytelserik enskild person eller släkt inom någon av våra städer, bör följaktligen kunna hoppas att med ledning av omfördälda register finna åtskilliga uppslagsändar eller lätt fastställa eljest svåråtkomliga data till deras historia. I den mån sakregister finnas, erbjuda sig naturligen i många fall ännu bekvämare genvägar för forskningen. Rubrikerna »Borgmästare: fullmakter, konstitutorial, förordnanden» — »Ekonomiska mellanhavanden, kronans, med enskilda» — »Fabriker, manufakturer och faktorier» — »Kyrkliga tjänster» — »Medborgarrätt» — »Militär förvaltning, krigsrörelser» ge, för att i någon mån exemplifiera detta förhållande, antydningar av skilda slag om vilka möjligheter, som härvid yppa sig. Och slutligen lär personhistorikern i dessa register vid åtskilliga tillfällen kunna finna en utväg att utan alltför omfattande forskningar komma åt det primärmaterial, som han i brist på föregående bearbetningar understundom måste utnyttja för att kunna ställa sin forsknings egentliga föremål i dess rätta sammanhang och belysning.

## Frågor.

1) Landshövding Anders Wasells i Jämtland svärfader var cancel-  
listen (f. d. sergente) Hans Hindrich Cimmerstedt, f. 1719, vilken  
1779 bodde i Stockholm (Adolf Fredrik). Kan någon uppgiva, vid  
vilket regemente han tjänat och varest hans barn (1757 och 1765)  
blivit födda?

2) Traktören Friedrich Havemann från Mecklenburg-Schwerin,  
som 1804 blev borgare i Stockholm, och vilken enligt i Schwerin verk-  
ställda efterforskningar var född i Neustadt 1775, var gift med Catharina  
Lundgren, f. 1781 <sup>27/8</sup>. Han hade sönerna Christian Ludwig, f. 1805  
<sup>16/11</sup>, korpral vid Livbevärringsregementet, och Ernst Frantz, f. 1807 <sup>14/10</sup>,  
skräddare. Kan någon uppgiva hustruns hemort eller sönnernas födelse-  
ort? Stockholm är förgäves genomsökt.

*Bernhard Löfgren,*  
Sundsvall.

3) Är något bekant om en Ludwig von Kahlden, som (enligt upp-  
gifterna i en likpredikan i Dresden 1656 över hans son med samma  
namn) skulle ha varit svensk major och guvernör i Reval, men förgiftad  
av lappländarne (sic!) på en ämbetsresa år 1604—05; gift med Kuni-  
gunde von Taube, † omkr. 1607.

Svar kunna insändas till lektor J. Stårck, Västervik, för vidarebe-  
fordran.

*Frau D:r Hilma Senn,*  
f. von Kahlden.



## Insända böcker.

Från *Akademien för de fria konsterna*:

MEDDELANDEN FRÅN KUNGL. AKADEMIEN FÖR DE FRIA KONSTERNA 1924.  
Sthlm 1924. 114 s.

Från *Akademiska Bokhandeln, Helsingfors*:

EKENÄS SAMFUNDETS SKRIFTER I:2. Ekenäs stads dombok 1661—1675  
utg. av Emmy<sup>n</sup>Hultman. Helsingfors 1924. II + 234 s. Fmk. 60:—.

Från *Almqvist & Wiksells Boktryckeri A.-B.*:

BYGDEN, L., Hernösands stifts herdaminne. II. Uppsala & Sthlm 1923.  
396 s. — Kr. 16:—.

Från *Albert Bonnier*:

VALENTIN, H., Judarnas historia i Sverige. Sthlm 1924. XVI + 573 s. Ill.  
— Kr. 21:—.

VALENTIN, H., Urkunder till judarnas historia i Sverige. Sthlm 1924.  
131 s. — Kr. 6:—.

Från *Dalarnes fornminnesförening*:

MEDDELANDEN FRÅN DALARNES FORNMINNESFÖRENING IX. Falun 1924.  
59 s. — Kr. 1:50.

Från *Dalarnas Hembygdsförbund*:

DALARNAS HEMBYGDSFÖRBUNDS TIDSKRIFT. Årg. 4 (1924), häft. 2 och 3.

Från *P. A. Norstedt & Söner*:

EKMAN, HEDDA, Två släkter. Anteckningar. Sthlm 1924. IV + 149 s.,  
2 bil. — Kr. 5:50.

HALLENDORFF, CARL, Från Karl XV:s dagar. Sthlm 1924. VIII + 288 s.  
Ill. — Kr. 9:—.

LAGERGREN, CLAES, Mitt livs minnen. III. Sthlm 1924. 494 s. Tal-  
rika porträtt. — Kr. 12:—.

WEDBERG, BIRGER, Lidingöliv i gamla dar. Sthlm 1924. VIII + 341 s.  
Talrika ill. — Kr. 12:—.

WRANGEL, F. U., Barndomsminnen från stad och land 1853—1870.  
Sthlm 1924. IV + 360 s. Ill. — Kr. 16:—.

ETT KARLBERGSÅR, av —n—. Sthlm 1924. 202 s. — Kr. 3:75.

Från *red. av Nysvenska studier*:

NYSVENSKA STUDIER. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning ut-  
given av Bengt Hesselman och Olof Östergren. Årg. IV (1924),  
häft. 5.

Från *Riksarkivet*:

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKA RIKSARKIVET. Ny följd, I:60—62. Sthlm 1924—1925. 132 s.

Från *Samfundet for Dansk-Norsk Genealogi og Personahistorie*:  
PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT udg. ved Paul Hennings. VIII Række,  
3 Bind 3—4 Hefte.

Från *Société Suisse d'Héraldique*:

ARCHIVES HERALDIQUES SUISSES. Organe de la Société Suisse d'Héraldique. Årg. XXXVIII (1924), h. 3.

Från *Gunnar Tisells Tekniska Förlag*:

SVERIGES KYRKOR. Värmland, Bd I, h. 1 och 2, Grums härad. 1 och 2, utarb. av Helge Kjellin. Sthlm 1924. VIII+100+VI+57 s. Talrika ill. — Stockholms kyrkor, Bd V, h. 1, Adolf Fredriks kyrka, utarb. av Oscar Mannström. Sthlm 1924. IV+134 s. Talrika ill.

Från *Wahlström & Widstrand*:

DAHLGREN, LOTTEN: Björneborg i helg och söcken. En ny bok om Nordenfeldtarna. Sthlm 1924. XII+347 s. samt 2 släkttabeller. Ill. — Kr. 9:—.

Från *Vattenfallsstyrelsen*:

SÖDERTÄLJE KANAL. Historik och beskrivning utgiven med anledning av öppnandet av kanalen i dess ombyggda skick den 17 nov. 1924 av Kungl. Vattenfallsstyrelsen. Uppsala & Sthlm 1924. 134 s. + 1 karta. Talrika ill.

Från *författare eller utgivare*:

FRÖDING, H., Berättelser ur Göteborgs historia under nyare tiden. Göteborg 1924. VIII+436 s. Ill. — Kr. 10:—.

MUNTHE, ARNOLD, Karl XII och den ryska sjömakten. Förra delen. Sthlm 1924. XXVI+292 s. — Kr. 10:—.

POST, E. VON, Adliga ätten n:o 121 Hierta och de friherrliga ättegrenarne n:is 250 och 381 samt den ofrälse grenen Järta till och med 1921. Sthlm 1924. 35 s.

ROOS, JOHN E., Slakten Krogius under trenne sekel. Helsingfors 1924. 279 s. + 1 antavla och 6 släkttabeller. Talrika porträtt.

STÄRCK, J., Stärckska släktboken. En släkts öden under trenne sekel. Försök till familjekronika. I. Uppsala 1924. VIII+89 s. + 1 släkttavla och 1 pl. Ill. — Kr. 9:50.



## PERSONREGISTER.

- Aasgaard, A. B M., 96.  
 Acrell, [o.], generaldirektör, 85.  
 Adalberg, Otto, 126.  
 Adlerbeth, kansliråd, 85.  
 Adlercreutz, general, 190.  
 Adlersparre, Sophie, 95.  
 Aejmelæus, Hannes, 87.  
 Afzelius, P., överfältläkare, 150.  
 Algulin, Johan, fil. jubeldoktor, prost, 170.  
 » Johan, hejdridar, 170.  
 » Magnus, assessor, 170.  
 Almquist, C. J. L., 47, 48.  
 » Jan Eric, 96, 191.  
 » Joh. Ax., t. f. riksenkivarie, 91, 95.  
 Améen, amiral, 190.  
 Andersson, Bengt, 15.  
 » Carl, 169.  
 » Esbjörn, 18.  
 » Håkan, 169.  
 » Ulv, se Lindorm, 4.  
 » Ögge, 168, 169, 170.  
 Anrep, Gabr., 18, 89.  
 Anunsson, Gullbrand, 12.  
 Arenander, E. O., professor, 87, 96.  
 Armfelt, [G. M.], friherre, generaladjutant, 82, 154.  
 Arvidsson, Bengt, 18.  
 » Christina, 78.  
 » Eric, 96.  
 Asmundsdotter, Kerstin, 18.  
 Aterbom, [P. D. A.], 45, 46, 192.  
 von Axelsson, [A.], friherre, 66.  
 Bagge, kaptén, 144, 145, 152.  
 » Mads, 17.  
 » Peder, 5.  
 von Bahr, Gösta, kaptén, 112, 114.  
 Baillet, Jeremias, språk- och köksmästare, 131, 135.  
 » Maria, 131, 133, 135.  
 Barck, Althea, f. Holmberg, doktorinna, 52.  
 » Oscar, doktor, 59.  
 Bassewitz, hannov. minister, 120, 123, 124.  
 Beckman-Laurent, 88.  
 Bellman, Carl Michael, 99.  
 Benctsdotter, Carin, 96.  
 Bengt, biskop, 191.  
 Bengtsson, Harald, se Svenske, 19.  
 » Torbjörn, 16.  
 Benkendorf, överste, 145.  
 Benzelius, Erik, 26, 31, 37, 194.  
 » Henrik, 33.  
 » Jakob, 33.  
 Berch, Carl Reinhold, 93.  
 » R., 83.  
 Bergendahl, mademoiselle, 170.  
 Bergh, S. 30.  
 Bergius, P. J., 22.  
 Bergman, E., 96.  
 Bergstedt, [E.], 78.  
 Bergsköld, Anders Eriksson, kaptén, 130.  
 von Beskow, Bernhard, 99.  
 Bielke, Nils, greve, riksråd, 68, 84.  
 Bildt, familjen, 18.  
 Billengren, Ehrenfried, rektor, 196.  
 Billing, Lorents, 80.  
 Billström, Jakob, dr., 59.  
 Bircherod, Jacob, 88.  
 Bjugg, Nils, 132, 134.  
 Björkman, Göran fil. dr., 56.  
 Björlin, [G.], 130, 133.  
 Björn el. Bamse, släkten, 10—16.  
 Björn i Hammar, 16.  
 (Björn), Hellesson, Jon, 7, 8, 11.  
 » Jonsson, Jerp, 5, 9, 10.  
 » Ragvaldsson, Simon, 4, 5, 10.  
 Björnsson, Halnard, 11.  
 Bladh, släkten, 88.  
 von Blixen, Gustaf, friherre, 76.  
 Blohm, släkten, 196.  
 Blom, släkten, 88.  
 Boëthius, Bertil, 91.  
 Boldt, Alexander, 87.  
 » Didrik, 87.  
 Boström, H. J., 93.  
 » Johan, 172.  
 Bournonville, Amable Louis, 157.  
 » Antoine, dansör, 157, 158.  
 » Anton August, balettmästare, 159.  
 » Gustava Adelaide Augusta, 159.  
 » Jeanne, 157.  
 » Julie, 157.  
 » Marie, 157, 158.  
 » Paul, 157.  
 » Wilhelm, 157.  
 Boye, Gustaf, baron, överstelöjtnant, 155, 183, 184.  
 Brahe, Anna, grevinna, 19.  
 Branneskjöld, Lars, 22.  
 Braun, Lars, 22—24.  
 » W. S., doktor, 22.  
 Bremer, Fredrika, 136.

<sup>1</sup> Utarbetat av G. E.

- Bring, E. S., 25, 35.  
 › Jöns, 36.  
 Brisseau, Pierre, 23.  
 Broman, Catharina Johansdotter, 172.  
 Bromander, C. V., domprost, 90.  
 Brömelius, Magnus, 25.  
 von Bromell, Magnus, 25.  
 Bruse, Clas Erich, 76.  
 von Bruse, Otto Fredr., 78.  
 Bryngelsdotter, Elin, 169.  
 Bryntesson i Röra, Anun, 8.  
 Brändström, Peter, 88.  
 Bröstfeldt, Olov, Svensson, 19.  
 von Budberg, fröken, 176.  
 Bygdén, L., 199.  
 Bölja, Axel Stensson, 129.  
 Böning (von Böningh) släkten, 87.  
 Böök, Fredrik, 94.
- Carl, hertig, 83.  
 Carlquist, Gunnar, 20.  
 Carlsson, Peder, 126.  
 › W. amanuens, 92.  
 › Öggir (Högge, Ögge), 169.
- Carpelan, Tor, 87.  
 Cederström, Rudolf, frih., 91, 196.  
 Christensdatter, Anne, 158.  
 Christensson, Georg, 88.  
 Cimmerstedt, Hans Hindrich, kanslist, 198.  
 Clafert, Elisabet, 176.  
 Clarén, A. G., expeditionsskreterare, 68.  
 Clason, Sam, 95.  
 Clewberg-Edelcrantz, Abraham Niclas, 96.  
 Colliander, Immanuel, biskop, 87.  
 Corvin, Samuel Fredrik, 33.  
 Craemer (Kreimers), Anna, 171.  
 Crafoord, Elisabeth, 176, 177.  
 › Göran, ryttmästare, 177.  
 › Jacob, kapten, 177.
- Creienfelt, Charlotta, fru, 172.  
 Creimers, Peter, generalmajor, 171.  
 Cronbjelm, excellens, 124.  
 Crusell, Bernhard, 87.
- Dahlberg, Erik, 130.  
 Dahlén, notarie, 110.  
 › Carl, 158.  
 › Maria, 172.
- Dahlgren, Lotten, 95, 191, 200.  
 Dahlepil, släkten, 16—19.  
 Dalepil, Anders, Jansson, 7.  
 › Lennart, Jansson, 7.  
 (Dalepil), Anders, Svensson, 4.  
 Dandenell, Axel, kamrer, 91.  
 von Dardel, H. L., 136.  
 De Geer, Louis, 192.  
 de la Brache, Helga, 192.  
 De la Chapelle, Gustaf, kapten, 132, 134.  
 › Juliana, 132.  
 de la Faye, Alix, tandläkare, 158.  
 de la Grange, Adam Fredr., 76.  
 Deppe, Herman, bokhållare, 115.  
 de Roubetz, Al., 160.  
 de Vallary, Nocolas, 98.  
 Dippel, Johann Konrad, 31.  
 Dorph, Nils, biskop, 16.  
 Dreijer, Anna Margareta, 75.  
 › Joh, 75.  
 Durchman, Osmo, 87.  
 Döbelius, Johan Jakob, 23.  
 von Döbeln, Johan Jakob, 23.  
 Döteber, Chr. Julius, 99.
- Ebrard, Jeanne, 157.  
 Edenheim, Fredrik Vilhelm, 194.  
 Edman, Carolina, 57.  
 Egerström, Fredrik, 96.  
 Eggertsson, Eggert, 4, 5.  
 Ehrenkrona, landshövding, 31.  
 Ehrensvärd, Augustin, 89.  
 Eisenmenger, Philip, fältskär, 131.  
 Ekman, Hedda, 199.  
 › Oscar, konsul, 167.  
 Elfstrand, Percy, fil. lic., 88.  
 Elgenstierna, Gustaf, postkontrollör, 91.  
 Elmgren, Samuel, 21.  
 Engeström, biskop, 25.  
 von Engeström, utrikesstatsminister, 46, 48.  
 Engström, mag., 41, 42.  
 Enwall, C. G., länsman, 56.  
 Eriksson, Daniel, 170.
- Eriksson, Simon, 5, 13.  
 Esbjörnsdotter, Elin, 17, 18.  
 Eschilli, Nicolaus, superintendent, 127.  
 Essen, Charlotte, fröken, 152.  
 Estenberg, Olof, 30—44.  
 › Peter, 32.  
 › Petrus, 30.  
 Eystein, biskop, 4.
- Fabrice, Ernst Friedrich, diplomat, 101, 102, 112, 114, 116, 119, 121, 123.  
 Fant, Johan Michael, 77.  
 Floderus, Nina, 59.  
 › Uno, possessionat, 58.  
 Flodin, doktor, 85.  
 Folcker, överintendent, 92.  
 Forsberg, C. A., 178.  
 › C. D., krigsråd, 178.  
 Forsskål, Petter, 95.  
 Foug, Elsa, fru, 78.  
 Franc, Carl Joh., 76.  
 Franck, släkten, 88.  
 Fremling, Mathias, prof., 46.  
 Fredrik I, konung, 16, 101, 125.  
 Fredrik III, 14, 18.  
 Fredrik Adolf, prins, 137, 152.  
 Fredrika Dorothea Wilhelmina, drottning, 188.  
 Friis, släkten, 5.  
 v. Frereich, Ester Catharina, 172.  
 Fryklund, Daniel, lektor, 87.  
 Fröding, H., 200.  
 Frölich, David, greve, 76.
- Gadd, professor, 82.  
 Galle, Erik Andersson, 129, 134.  
 Galloway, 107.  
 Geijer, Erik Gustaf, 45—50, 192.  
 Georg, konung, 120, 121.  
 Georg av Hannover, kurfurste, 112.  
 Georges, Hedevid Charlotta, 76.  
 Gillberg, Jakob Axel, 158.  
 Grandjean, brigadgeneral, 188.  
 Green, Amund, 5.  
 › Anders, kansler, 7.



- Green, Börje, 13.  
 » Herman, 13.  
 (Green), Lauritsson, Olov, 4.  
 (Green), Olsson, Laurits, 4, 5, 13.  
 (Green), Reersson, Olov, 14.  
 (Green), Reersson, Reer, 4, 7.  
 Green av Rossö, 12.  
 Griis, Brita, 19.  
 » Märten, 19.  
 » Torkel, 19.  
 Gripstierna, Joel, 191.  
 Grubbe, Johan Adolf, kapten, 129.  
 Grönberg, släkten, 88.  
 Grönwall, F. W., hovrättsråd, 91.  
 Gunnarsdotter, Elin, 15.  
 » Ingeborg, 15.  
 Gunnarsson, Tord, 4, 5, 11, 12.  
 Gustav I, konung, 18, 191.  
 Gustav III, konung, 52, 160—166, 180.  
 Gustaf IV Adolf, konung, 93, 182.  
 Guldenchrone, Chr., baron, gesant, 88.  
 Gyldenstjerne, Ebbe Laxmannson, länsherre, 135.  
 » Margareta Sofia, 131, 133, 134.  
 Gyldenstolpe, Nils, greve, 186.  
 Gyllenberg, greve, 88, 119, 120, 121, 123, 124.  
 » C., 30.  
 » Karl, 37.  
 Gyllenhaal, L. H., 151.  
 Gyllenstjerna af Lundholm, Axel Erik, friherre, 133, 135.  
 Hægghblad, P. O., kapellpredikant, 58.  
 Hallendorff, Carl, professor, 95, 192, 199.  
 Halvorsson, Olov, 4, 5.  
 Hamilton, generalmajor, greve, 154.  
 Hammarskjöld, Agnes, 94.  
 Hansdotter, Anna, 176.  
 Hansson, Jonas, 176.  
 Harbou, Jörgen, Poulsson, 19.  
 Harpe, Johan, hovrättsadvokat, 114.  
 von Hartmansdorff, August, 46, 47, 192.  
 Hassel, Fredrik, 76.  
 Hasselberg, släkten, 88.  
 » Carl J. E., kontraktsprost, 88.  
 Hasselgren, Arfvid, 75.  
 » Ulrica, 75.  
 » Ulrica Dorot., fru, 78.  
 von Hausen (von Husen), släkten, 87.  
 von Hausswolff, Leonh., 78.  
 Havemann, Christian Ludvig, korpral, 198.  
 » Ernst Frantz, skräddare, 198.  
 » Friedrich, traktör, 198.  
 Hazelius, J. A., general, 47, 50.  
 » Artur, 94.  
 Hedengren, Olof Gabriel, 192.  
 Hederstierna, Carl, 76, 77.  
 Hedman, Karl, 87, 88.  
 Hedvig Eleonora, drottning, 25.  
 Hedvig Elisabeth Charlotta, 94.  
 Hegardt, 34.  
 » Martin, prof., 37.  
 Helleson, Jon, se Björn, 7, 8, 11.  
 Henningdotter, Siri, 11, 14.  
 Hennings, Paul, 200.  
 Herlenius, E., lektor, 196.  
 Hermán på Rossön, 6.  
 Hermansson, professor, 43.  
 » Johan, 28.  
 » Olof, 6.  
 Hesselman, Bengt, 95, 199.  
 Heyne, Johan Chr., assessor, 20, 23, 24.  
 Hidén, K. J., 88.  
 Hildebrand, Bengt, 94.  
 » Emil, 95.  
 » Sune, 94.  
 Hillgren, Bror, 96.  
 Hiärne, Urban, 21, 25.  
 Hjerta, adliga ätten, 193.  
 » friherrliga ätten, 193.  
 Hochschild, B. F., 138.  
 Hollström, Hans Christoph., 76, 77.  
 Holmberg, Adolf, bokhandlare, 54.  
 » Anton, 51.  
 » Fredrik, löjtnant, 56.  
 » Herman, 56.  
 » f. von Walden, Carolina, 52.  
 Horn, [A. B.], kanslipresident, 118, 119, 120, 121, 123.  
 Hårstjöv, fröken, 162, 164.  
 Huitfeldt, Margareta, 10, 15.  
 Hullström, C. R., 96.  
 Hultman, Emmy, 199.  
 » O. F., 87.  
 Hård, kapten, 147.  
 Härleman, friherre, 80.  
 Hästesko, ätten, 126—133.  
 Hästesko af Måla gård, ätten, 126.  
 Hästesko-Fortuna, 126.  
 Hökerstedt, riksråd, 115.  
 von Höpken, statssekreterare, 104, 114, 120, 121, 123, 124.  
 » And. Johan, riksråd, greve, 66.  
 Iggström, Brita, 75.  
 Ihre, Johan, 28.  
 Impiwaara, Heikki, 87.  
 Indebetou, Govert, direktör, 91.  
 Jacobsson, kongl. secret., 70.  
 Jakob skräddare, 194.  
 Jansson, Erik, 196.  
 Jensen, Mariane, dansös, 158.  
 Jonasson, Per, 96.  
 Jonsdotter, Margareta, 176.  
 » Sigrid, 176.  
 Jonsson, Jerp, se Björn, 5, 9, 10.  
 » Per, 127, 176.  
 Jägerhorn, överste, 154.  
 Järta, H. G., kapten, 193.  
 » Hans, 87.  
 Jörgensdotter, Elin, 19.  
 von Kahlden, Ludwig, major, 198.  
 Kahn, familjen, 88.  
 Karl XII, konung, 21, 102, 103, 112, 192, 193.

- Karl Fredrik, hertig, 105.  
 Karl X Gustav, 18.  
 Katarina II, kejsarinna, 160, 161, 165.  
 Kjellin, Helge, 200.  
 Krafert, Göran, 176.  
 Klercker, f. Lewenhaupt, Cecilia, 94.  
 Klinckowström, Otto, kansliråd, 103, 123.  
 » Rudolf, frih., 30.  
 Klingspor, friherre, generalmajor, 154.  
 Klintin, Hedevig Eleon., 75.  
 Krabbe, Ivar, 18.  
 (Krabbe), Lauritsson, Olov, 4.  
 Kreij, Anna Catharina, 172.  
 » Anna Christina, 167, 171.  
 » Catrina Jerdrut, 171.  
 von Kreij, Christoffer, fänrik, 172.  
 Kreij, Erik, kanslist, 172.  
 » Fredrik, stadsfältskär, 173.  
 » Georg Niklas, 173.  
 » Gertrud, 172.  
 » Gustaf, 172.  
 » Gustaf Henriksson, trumslagare, 172.  
 » Gustaf Otto, expeditionsofogde, 172.  
 » Johan Ottosson, 172.  
 » Otto Gustaf, 172.  
 » Henrik Johan, brukspatron, 167, 171.  
 » Hindric, major, 172.  
 » Johan, fänrik, 172.  
 von Kreij, Ludvig Henrik, 171.  
 Kreij, Martin, 172.  
 » Otto, sergeant, 172.  
 » Otto Gustaf, stadsbokhållare, 172.  
 von Kreijenfels, Johan, kapten, 172.  
 » Johann, major, 172.  
 Krogius, släkten, 194, 200.  
 » Lars, kommerseråd, 194.  
 » Paul, prost, 194.  
 » Paul Pauli, 194.  
 Kröningssvärd, kapten, 149.  
 Lagerberg, [S.], riksråd, 118—121, 123, 124.  
 Lagerbring, Carl, 76.  
 » Sven, 25, 26.  
 Lagergren, Claes, 94, 199.  
 Lagerheim, Elias, utrikesstatsminister, 192.  
 Lagerhjelm, Per, assessor, 46, 47.  
 Lagerlöf, Nils, prof., 34.  
 Lagersvärd, Johan Clas, 75.  
 Lake, Anders, 19.  
 Landby, Gösta, 96.  
 Lange, Joachim, prof., 36.  
 Langlet, Filip, grafolog, civilingenjör, 168.  
 Larsson, kapten, 106.  
 » Andreas, 90.  
 » Ludvig, lektor, 89.  
 Laurel, Johan, assessor, 42.  
 Laurell, Herman, 89.  
 » Lars, 41.  
 Laurin, Lars, 170.  
 » Maria Margareta, 170.  
 Laurits i Sundby, 4.  
 Lauritsson, Olov, se Green, 4.  
 » Olov, se Krabbe, 4.  
 Lavonius, Maria Amelie Albinia, 167.  
 Lefrén, J. P., general, 46, 47.  
 Leijonhufvud, Ax. G., friherre, president, 66.  
 » Karl Karlsson, 96.  
 » Sigrid, 95.  
 Leijonkrona, Johan, 129.  
 Leijonsköld, Märten Augustinsson, kammarråd, 129.  
 Leuhusen, Carl, kansliråd, 136.  
 » Carl Anders, 147.  
 » Wilhelm Reinhold, friherre, major, 136—156.  
 Lever, Cebasteian Samuel, 158.  
 » Marie Bortraline, 158.  
 Lewenhaupt, C. E., greve, landtmarsk, 81.  
 » Adam, greve, hovmarskalk, 18, 91, 172.  
 Lesch, Bruno, 89.  
 Liewen, general, 66, 102, 104, 114.  
 Liljensparre, P. H., juris adj., 80.  
 Lindblom, ärkebiskop, 46.  
 Lind o. Lindh, släkten, 88.  
 Lind, Gertrud Nilsdotter, 172.  
 Linder, släkten, 167.  
 Linderstedt, Johan, hovrättsråd, 170.  
 (Lindorm), Andersson, Lauritz, 5, 8, 10, 12.  
 ( » ), Andersson, Ulv, 4.  
 ( » ), Olsson, Henning, 14.  
 Livijn, Clas, 46.  
 Lorich, Maria, 76.  
 » Nils, 76.  
 Louise, kronprinsessa av Sverige, härstamning, 1—3.  
 Lundborg, H., 96.  
 Lundgren, Catharina, 198.  
 Lundh, postiljon, 175.  
 Lundström, Herman, 30, 32.  
 Lybecker, generallöjtnant, 172.  
 Löfgren, Bernhard, 198.  
 Löfström, Karl, 3.  
 Löw, Gustav, 96.  
 Maaneskiöld, Anna Pedersdotter, 17.  
 » Bodel, Pedersdotter, 8.  
 » Jörgen till Åkervik, 14.  
 Madsson, Tormod, 17, 18.  
 Malmberg-Palmcrantz, Peter, generalkrigskommisarie, 88.  
 Malmgren, revisor, 70, 73.  
 » Benta Elis., 76.  
 » Johan Anders, 78.  
 » Olof, 77.  
 Mandel, Karl Gustaf, 123.  
 Mannerheim, Augustin, 89.  
 » Carl Erik, geheimråd, 89.  
 Mannström, Oscar, 200.  
 Marcks von Würtemberg, Wilh., 76.  
 Marhein, Henrik, 89.  
 Maschäl, Andreas, 34, 43.  
 Matsson, Sten, 19.  
 Mentzikoff, furste, 164.  
 af Melin, överste, 188.  
 Meyerfelt, general, 154.

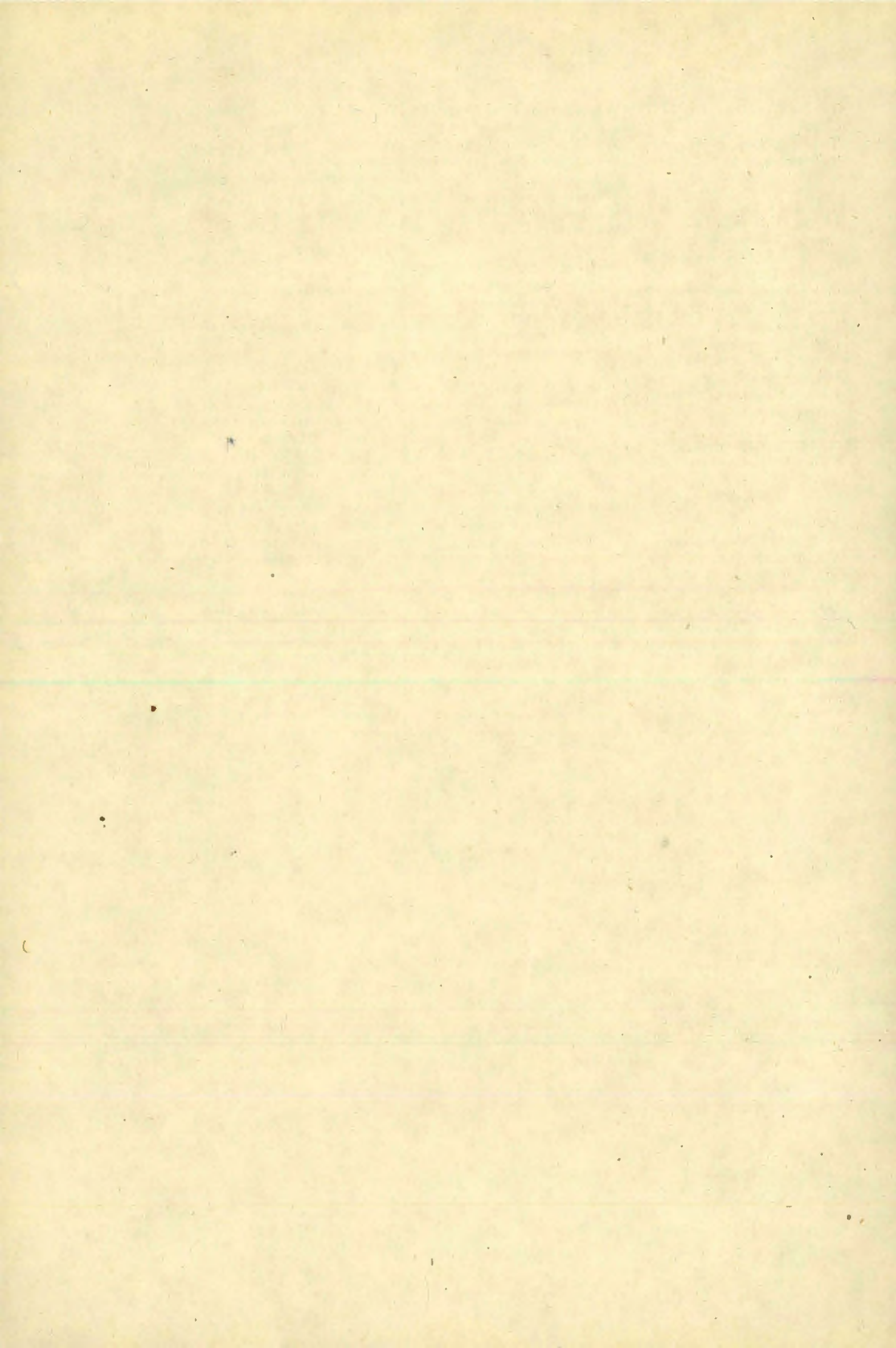


- Meyerfelt, greve, kommandant, 118, 119.  
 von Moltzer, Sebastian A., 76.  
 Monnery, Jean, 103.  
 Monthell, kapten, 139.  
 Morén, A. G., kronofogde, 56.  
 Morgan, William, 103, 107, 108, 113, 114.  
 Morgonstierna, Brita, 176, 177.  
 Morgonstjerna, Emerentia, 171.  
 von Morian, Christian, 76.  
 Munthe, Arnold, kommandörkapten, 192, 200.  
 Munk, släkten, se Vinranke, 9.  
 Mårtensson, Rasmus, 19.  
 Möllhausen-Hansen, släkten, 87.  
 Mörner, Birger, greve, 83.  
 › Carl, friherre, 76, 78.  
 › Hampus Elof, greve, 178—190.  
 › Hjalmar, greve, 192.
- Naumann, Erik, arkivarie, 88.**  
 Nehrman-Ehrenstråle, David, 25—29.  
 Nelander, A., 42.  
 Nilsdotter, Anna, 127.  
 Nilsson, H., köpman, 84.  
 › Björn, 11.  
 › Erik, 18.  
 Nilsson, Jens, biskop, 6.  
 Nilsson, Knut, 19.  
 › Matts, 132.  
 Nordenadler, Anders, 40.  
 Nordencrantz, Juliana Margareta, 136.  
 Nordenfeldt, 191, 200.  
 › ätten, 95.  
 › Olof, 192.  
 Nordenheim, Johan Christopher, 21.  
 Nordström, J. A., 4.  
 Noverre, balettmästare, 157.  
 von Nummers, Christopher, 76.  
 Numsen, general, 145.  
 Nyberg, Paul, 93.
- Oelreich, 41, 42.**  
 › M., 31.  
 von Oelreich, Niclas, 26, 34.  
 Olausson, Petter, 11.
- Olde, E. M. professor, 47.  
 Olsdotter, Anna, 15.  
 › Astrid, 15.  
 › Mareta, 15.  
 Olsson, Anders, 5, 11.  
 › Anton Magnus, 159.  
 › Erik på Kåröd, 6.  
 › Henning, i Tronnum, 6, 7.  
 › Henning, se Lindorm, 14.  
 › Henry, 45.  
 › Krog, 12.  
 › Laurits, 4, 5, 13.  
 › Olaus, 13, 16.  
 › Olavia Cecilia Mariana, 159.  
 › Olov, 15.  
 › Olof, handlande, 159.  
 › Oskar, 159.  
 › Per, 15.
- Ormond, hertig, 108, 113.  
 Osterman, greve, 160.  
 Ös:hoff, Johan Friedrich, 101—125.  
 Otterstedt, U., ammanuens, 92.  
 Oxenstierna, Axel, rikskansler, 128.
- Palm, Jakob, 36.**  
 › M., 36.  
 Palmblad, 45.  
 Palme, August, skådespelare, 157—159.  
 › Johan Theodor, grosshandlare, 159.  
 Palmrodt, sekret., 35.  
 Parsberg, Edla Olofsdotter, 135.  
 Patkull, Margareta, 129.  
 Pauli, generalmajor, 154.  
 › Dorothea, 173.  
 Paulsen, Mathias, etatsråd, 88.  
 Pedersson på Restad, Nils, 8, 10.  
 Pedersson, Carl, 169.  
 › Olov, 8.  
 › Thord, 8.  
 › Torgeir, 8.  
 Per Gammal, 169.  
 Persdotter, Anna, se Svenske, 18, 19.  
 › Elisabeth, 169.  
 Persson, Anders, 169.  
 › Hans, 176.  
 › Jon, 176.  
 › Sante, 89.
- Peter I, kejsare, 161, 192.  
 Piper, Sten Abr., 86.  
 Platen, general, 148, 153, 154, 155.  
 Pointz, engelsk minister, 119, 120.  
 Posse, landshövding, 105.  
 von Post, adliga ätten, 193.  
 › E., kapten, 193, 200.  
 Pählman, A., kapten, 91.
- Qvast, Johanna, 75.**  
 Quensel, Conrad, 35, 41.
- Ragvaldsson, Simon, se Björn, 4, 5, 10.  
 Ramel, M., 30.  
 Rancken, överste, 172.  
 Reenstierna, resident, 117—124.  
 Reersdotter, Sigrid, 15.  
 Reersson, Reer, se Green, 4, 7.  
 Refsum fra Romerike, ätten, 96.  
 Refsum, Helge, 96.  
 › Sverre, 96.  
 Reftelius, Johan, 25—29.  
 Reimann, J. F., 43.  
 Rhyzelius, Andreas Olavi, 31.  
 Ribe, Ewald, 25.  
 › Mathias, 25.  
 Riben, Mathias, 25.  
 Ro-släkten, 196.  
 Rodhe, 37.  
 Rokes, Emerentia, 170.  
 Roos, John E., 194, 195.  
 von Rosen, Anna Sophia, 52.  
 Rosén, Ragnar, 88.  
 Rosenadler, kansliråd, 31.  
 › Johan, 40.  
 Rosenblad, Mathias, 45.  
 Rosenfelt, Bengt, kapten, 132.  
 Rosenhane, överstelöjtnant, 42.  
 Rosenqvist, Märta, 176.  
 Rosensabel, Erik Andersson, 129, 132, 134.  
 › Helena, 129.  
 von Rosenstein, Måns, 76, 78.  
 › Nils, 65, 76.  
 Rosman, H., dr., 92, 95.  
 Rudberg, E., redaktör, 90.

- Rudenschöld, Torsten, 192.  
 Ruuth, Johan Wilhelm, statsarkivarie, 87.  
 Rydelius, Andreas, 30—44.  
 » Magnus, 36, 38.  
 Ryden, M., 43.  
 Rönbeck, Jöns, 33.  
 Rönnow, S., fil. kand., 92.
- Sabel, Anna, 127, 128, 129, 134.  
 » Gustaf, öfverste, 129.  
 Sabel till Bagarbo, Johan Persson, sekreterare, 127.  
 Saint-Fauraux Raimond, Joseph, sekunddansör, 158.  
 Sandelin, släkten, 88.  
 Santesson, släkten, 89, 96.  
 » F. B. H., bankdirektör, 89, 96.  
 Scharin, Adolf Fredrik, rådmann, 194.  
 Schauman, Aug., 93.  
 » Georg, 93.  
 Scheffer, fältmarskalk, 152.  
 Schelling, 45, 46.  
 Schröder, 50, 113, 114.  
 Schröderheim, Anna Charlotta, 75, 78.  
 » Elis, 65, 75.  
 » Johanna, 78.  
 Schultén, Carl, 33, 35.  
 Schultz, f. Westman, Sara, 79.  
 Schultzenheim, professor, 151.  
 Schück, Henrik, 93, 94, 95.  
 Schwenzel, J. U., 42.  
 Schwerin, grevinna, 50.  
 Schönleben, landshövding, 9, 12.  
 Secher, V. A., 16.  
 Seebach, Kristoffer Fr., öfverste, 103, 104, 105, 115.  
 Segrell, ekonomiintendent, 56.  
 » fru, 56.  
 Sejersted, Edla, 63.  
 Seligmann, bokförl., 87.  
 Selmer, Ernst, 63.  
 » Marius, skriftställare, fil. kand., 62.  
 » Nicolai, 63.  
 Senn, Hilda, f. von Kahlden, 198.  
 Serlachius, sekreterare, 150.  
 Sigismund, konung, 126.  
 Simberg, 71.
- Simmingschiöld, Erik, 13, 15.  
 Simonsson, Helle, 11.  
 » Ivar, arkivarie, 91, 97—100.  
 Sjundebylsläkten, 126.  
 Sjö Dahl, N., 196.  
 Skorre, släkt, 4.  
 Skytte, Johan, 191.  
 Skägge, släkt, 4.  
 Snellman, Johan Vilhelm, 87.  
 Sonnenfels, 157.  
 Soop, Åke, 126.  
 Sparre, Fr., friherre, riksråd, 67, 82, 121.  
 » Carl, öfverståhållare, 153.  
 Spiegel, Hakvin, 94.  
 Spentrup, Anne Marie Jansdotter, 158.  
 » Jens Sørensen, 158.  
 Sprinchorn, Carl, 101.  
 Stackelberg, baron, 155.  
 » släkten, 87.  
 » Magnus, 87.  
 Stake, landshövding, 9.  
 » Märta, 176.  
 Stapelmohr, Maria Lucretia, 76.  
 Stavenow, Ludvig, 95.  
 Steckzén, Birger, krigsarkivarie, 194.  
 Stedingk, friherre, generalmajor, 154.  
 Stenbock, kammarherre, 85.  
 » Magnus, 88.  
 Steuchius, J., 31.  
 Stobée, öfverste, 105, 109.  
 Stobæus, Kilian, 22, 23.  
 » Nils, prof., 39, 42.  
 Stockenström, Christina, 168, 170.  
 » Erik, borgmästare, bergmästare, 170.  
 » Erik, greve, president, 170.  
 » Maria, 167, 168.  
 Stolpe, löjtnant, 155.  
 Strömbom, S., dr., 92.  
 Stuart, lindansare, ekvilibrist, 158.  
 » Rosalie, 158.  
 Ståhlberg, K. J., president, 87.  
 Stålhammar, Anna Margareta, 171, 173.
- Stårck, adliga ätten, 195.  
 » Jon, lektor, 195, 198, 200.  
 Sundberg, konstapel, lärmör, 159.  
 » Lovisa, 159.  
 Sundeman, C. H., notarie, 53, 56.  
 » Carolina, 56.  
 » Jeannette, 53, 56, 58.  
 » Thor, 57.  
 Suther, Pehr, 76, 77.  
 Svenske, Anders, 19.  
 » Bengt, 19.  
 » Bengtsson, Harald, 19.  
 » Persdotter, Anna, 18, 19.  
 Svendsdotter, Sigrd, 16.  
 Svensson, Anders, se Dalepil, 4.  
 » Nils, se Tordenstjerne, 16.  
 Sylvander, C. J. F., ryttmästare, 191.  
 Södermark, O. J., målare, 47, 50, 192.  
 Södersteen, H., 167, 174.  
 Sörenson, Per, lektor, 88.
- Taube, greve, 121, 123, 124.  
 von Taube, Kunigunda, 198.  
 Tegnér, E., 43, 45, 87.  
 Tersmeden, Eric, 76.  
 » Lars, Gust., 76.  
 Tessin, [C. G.], 124.  
 Tham, P., hovintendent, 152.  
 » Henrika, 152, 153.  
 Theel, Beata Elis., 78.  
 » Daniel, 76.  
 Thesleff, Nils, 87.  
 Thorild, 45—50.  
 Thorstensson, Hans, 19.  
 von Tiesenhausen, ätten, 87.  
 Tietze, 113, 114.  
 Tiliander, M., 43.  
 Toll, greve, fältmarskalk, 187.  
 Tolstoy, Leo, d. y., greve, 63.  
 Topelius, Zacharias, 93.  
 Torbjörnsson, Torbjörn, 8.  
 (Tordenstjerne), Svensson, Nils, 16.  
 Tordsson, Peder, 6.  
 Tottie, stadsmäklare, 57.  
 von Troil, Uno, 192.  
 Trolle, C. H., 93.



- Trolle-Wachtmeister, H. G., 45.  
 Tunberg, Sven, professor, 91.  
 Tybeck, 45, 50.
- Uggla, E., frih., 92.  
 › Elisabeth, f. Bång, friherrinna, 92.  
 › T., 89.  
 af Ugglas, landshövding, 84.  
 › revisionssekr., 84.
- Ulfsparre, öfverste, 172.  
 Ulrich, kommandör, 104, 107, 108, 109, 114, 115.  
 Ulv i Tjuvkil, 5.  
 Ulrika Eleonora, drottning, 103, 160.  
 Unander, 194.  
 › Carl Erik, 57.  
 Upmark, Johan, 40.
- Valentin, H., 199.  
 (Vinranke), Munk, släkten, 9.  
 Vivallius, L., 98.
- Wærn, Jonas, 50, 192.  
 von Walden, kapten, 56.  
 Wallencreutz, hofjunkare, 82.  
 Wallis, konsul, 57.  
 Wallmark, P. A., 46, 48.  
 Warburg, K., 50.  
 Warmund, Sandman, 22, 25.
- Wasastjerna, Karl Oscar, 87.  
 › Oskar, 167.  
 Waselius, släkten, 87.  
 Wasell, Anders, landshövding, 198.  
 Wasselius, Petter, 96.  
 Wedberg, Birger, 199.  
 Wedel-Jarlsberg, kapten, 158.  
 Wellingk, greve, 119, 120.  
 Wennerberg, Gunnar, 87.  
 Wester, Jonas, Persson, 174, 176.  
 › Per, 175.  
 Westerlund, släkten, 51.  
 › A. W., 90, 96.  
 › Ernst, dr., 51.  
 Westerlund-Selmer, Ernst, doctor philosophiæ, 63.  
 Westring, 41.  
 af Wetterstedt, hovkansler, 45, 46.  
 Wiborg, bokhandlare, 46.  
 Wieck, Dora, 159.  
 › Hans Leopold, köpman, 159.  
 Wieselgren, 31.  
 › P., 50.  
 Wijkmark, Henning, 95.  
 Wilde, Jakob, 25—29, 31, 36.  
 Wrangel, fältmarschalk, 130.  
 › grevinna, 160.  
 › F. U., 95, 199.  
 › Arvid Herman, kammarherre, friherre, 52.
- Wrangel, Fredrica Sophia, friherinna, 52.  
 Wretman, Johan, rådmän, 96.  
 von Wulffwen, Gustaf, öfverste, 130, 135.  
 Wählin, mag, 43.
- Zelling, Carl, 75.  
 Zetterstedt, Wilhelm, 96.  
 Zibet, Christopher, Bogisl., 75.  
 Zzras, kapellmusiker, 158.
- Ödmann, Sam., 45.  
 Öfverberg, Henrik, hovpredikant, 47.  
 Öggesson, Andreas, 168.  
 › Magnus, 168.  
 › Peder, 169.  
 Örnfelt, amiral, 104, 105, 123.  
 Örnflygt, Balzar, 176.  
 Örnflycht, Elsa, 177.  
 Örnflygt, Gustaf Anders, kapten, 176, 177.  
 › Göran, 176.  
 › Magnus, 176.  
 Örnflycht, Måns Uddesson, 176.  
 › Märta, 174—177.  
 Örnflygt, Nils, major, 176.  
 › Peter, 176, 177.  
 Östensson, Henrik, 126.  
 Östergren, Olof, 95, 199.





PERSONHISTORISK  
TIDSKRIFT

TJUGUFEMTE ÅRGÅNGEN

1924

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

IVAR SIMONSSON

OCH

SIXTEN HUMBLE

---

STOCKHOLM 1925

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

240651

PERSONLIG HISTORISK

AV F. S. KRISTIN

INOM HVBETÄNDELSEN

INOM HVBETÄNDELSEN

INOM HVBETÄNDELSEN

INOM HVBETÄNDELSEN

INOM HVBETÄNDELSEN

INOM HVBETÄNDELSEN

INOM HVBETÄNDELSEN



## INNEHÅLL

---

	Sid.
Kronprinsessan Louises härstamning från Gustav Vasa. Av <i>Karl Löfström</i> . . .	1
Rester av ett lägre frälse i Bohuslän i slutet av den danska och början av den svenska tiden. Av <i>J. A. Nordström</i> . . . . .	4
Interiörer från Lunds universitet under 1700-talets första årtionden. Brev och handlingar meddelade av <i>Gunnar Carlquist</i> . . . . .	20
Geijers Thorildsprocess och den romantiska opinionen. Av <i>Henry Olsson</i> . . .	45
Ernst Westerlunds släkt. Några anteckningar av <i>Anton Holmberg</i> (m. 3 ill.) . .	51
Schröderheimiana. En anekdotsamling . . . . .	65
Ivar Simonsson † (m. porträtt) . . . . .	97
Johan Friedrich Osthoff. En gestalt och ett stycke svensk politik från frihetstidens första år. Av <i>Carl Sprinchorn</i> . . . . .	101
Några anteckningar om ätten Hästesko nr 257. Av <i>Otto Adelborg</i> . . . . .	126
Ur friherre Wilhelm Leuhusens journal. Anteckningar rörande kriget med Ryssland 1788—1790 meddelade av <i>H. L. von Dardel</i> (m. 1 ill.) . . . . .	136
August Palmes sceniska påbrå. Av <i>Paul Bournonville</i> . . . . .	157
Gustav den III i Smólna-klostret. Av <i>Al. de Roubets</i> (m. 3 ill.) . . . . .	160
Den svensk-finska ätten Linders härstamning Av <i>H. Södersteen</i> . . . . .	167
Märta Örnflycht. Av <i>H. Södersteen</i> . . . . .	174
Hampus Elof Mörner. En anekdotsamling upptecknad av krigsrådet C. D. Forsberg. Meddelad av <i>C. A. Forsberg</i> . . . . .	178
Smärre meddelanden . . . . .	87, 191
Notiser . . . . .	91
Frågor . . . . .	198
Insända böcker . . . . .	93, 199
Personregister. Utarbetat av <i>G. E.</i> . . . . .	201

---





Följande av samfundets skrifter utlämnas åt *ledamöter i samfundet* efter rekvisition hos sekreteraren, adr. Riksarkivet, Stockholm 2, till nedan nämnda pris:

- Svenska autografsällskapets tidskrift, Del I, n:is 1, 3, 7—12 årg.**  
 1879—1888 (h. 2 o. 4—6 saknas), per nr . . . . . kr. 3:—.
- Svenska autografsällskapets tidskrift, Del II, n:is 1—12 årg.**  
 1889—1896 (340 sid.), lämnas fullständig till nedsatt pris av . . . . . kr. 18:—.
- Lösa häften för 3 kr. för varje häfte; dubbelhäfte n:is 11—12 för 6 kr.  
 Ex. tryckt på *bättre papper* (därav några få fullständiga årg. äro tillgängliga)
- jämta *Register* till delarna I och II, även på *bättre papper* . . . . . kr. 45:—.
- Personregister** till delarne I och II (44 sid.) . . . . . kr. 6:—.

**Personhistorisk tidskrift:**

- Årg. I (1898—1899) h. 3 o. 4 à kr. 3:75 (h. 1 o. 2 slutsålda).  
 > II (1900) h. 1 o. 2 à kr. 3:75 (h. 3 o. 4 slutsålda).  
 > III (1901) (slutsåld).  
 > IV (1902) — årg. XXIV (1923) à kr. 15 per årg. utom årg. VIII (1906), som är slutsåld.  
 > XXV (1924) för kr. 10.

**Handlingar, utg. genom samfundet:**

- I. S:t Nikolai kyrkas i Stockholm vigselbok, 1. 1604—1650 och 2. 1651—1700 (182 sid.), utg. av F. U. Wrangel . . . . . kr. 9:—.
- II. En adlig och furstlig hofpredikant under 1600-talets senare hälft, P. G. Öjer; utg. af Karl af Schmidt (82 sid.) . . . . . kr. 4:50.
- III. Släkten Aminoff (slutsåld).
- IV. Klosterfolket i Vadstena af C. Silfverstolpe (slutsåld).  
 D:o d:o tryckt å *bättre papper* (i få ex.) . . . . . kr. 15:—.
- V. Svenska porträtt i samlingarna vid Uppsala universitet, förteckn. af N. Sjöberg (6+87 sid.) med 31 porträtt; ingår i Personhist. tidskr. årg. III h. 3 o. årg. IV h. 1—4 (slutsåld).
- VI. Svenskarne under dannebrogen 1848—50, med tillägg (102+24 sid.), af B. Schöldström, med 97 porträtt (slutsåld).
- VII. Svensk genealogisk litteratur, förtecknad af J. A. Almquist (80 sid.) . kr. 6:—.
- VIII. Porträttsamlingarna å Edsberg och Hedensberg (23 sid. och 14 porträtt + 56 sid. och 3 porträtt); ingår i årg. VI h. 3—4 och årg. VII h. 4.

*Ny serie:*

1. Köpings stads tjänstemän 1605—1905 af G. Elgenstierna (106 sid.); ingår i årg. VIII h. 3—4.
  2. Kalmar regementes chefer 1623—1907 af F. Rudelius (160 sid. + 23 porträtt); ingår i årg. IX h. 3—4.
  3. Register till Personh. Samfundets porträttsamlingar årg. I—III (1906—08); ingår i årg. XI h. 2—4 och XII h. 1—2; även separat . . . . . kr. 6:—.
  4. Personhistoriska anteckningar rörande Kristianstads magistrat och andra stadens tjänstemän under åren 1700—1800. Af Karl Enghoff . . . . . kr. 6:—.
  5. V. Millqvist, Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719—1866. Personhistoriska anteckningar (slutsåld).
  6. Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musiknoter i urval, utg. af C. M. Stenbock; ingår i årg. XIV h. 2—3.
  7. Olof och Caroline Wijks porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XV h. 4.
  8. Grefve Reinhold von Rosens porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XVI h. 1—2.
  9. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till häst och ståndsdragoner under stora nordiska kriget av V. Hamilton, C. H. Kreütger och E. Leijonhufvud; ingår i årg. XVIII h. 1—2.
  10. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till fot under stora nordiska kriget av E. Leijonhufvud . . . . . kr. 15:—.
- Dödslistor från och med år 1899 till och med år 1903 à . . . . . kr. 3:—.

STOCKHOLM 1925. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER. 240651